

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Vladislav Jagellonský a jeho kulturně-politický přínos
pro české země**

Hana Zichová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Vladislav Jagellonský a jeho kulturně-politický přínos
pro české země**

Hana Zichová

Vedoucí práce:

PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D. Th.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....
Hana Zichová

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. ThLic. Drahomíru Suchánkovi, Ph.D. Th.D., který mi poskytl mnoho cenných připomínek a přispěl tak k jejímu zpracování. Také bych chtěla poděkovat své rodině, která mi byla velikou oporou po celou dobu studia.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 CHARAKTER POZDNE STŘEDOVĚKÝCH ČESKÝCH ZEMÍ	4
2.1 Sociální struktura a stavovské uspořádání	4
2.1.1 Poddané obyvatelstvo venkova	5
2.1.2 Měšťané.....	6
2.1.3 Šlechta.....	8
2.2 Náboženské poměry.....	11
2.3 Hospodářství a ekonomická situace.....	16
3 ČESKÝ KRÁL VLADISLAV JAGELLONSKÝ.....	19
3.1 Jagellonci a jejich vliv na středoevropské dění.....	19
3.1.1 Utváření mocenského postu v rámci středoevropského prostoru.....	19
3.1.2 Období největší moci a strmý pád.....	21
3.2 Vladislavova cesta ke královské koruně.....	23
3.3 Počátky vlády v Čechách	27
3.3.1 Nekonečný zápas s Korvínem	28
3.3.2 Správa státu a kutnohorský náboženský smír	32
3.4 Vladislavovy manželky	36
3.5 Mezinárodní zápas o uherskou korunu	44
3.6 Odchod do Budína, poslední léta vlády	47
3.6.1 Uherský král a česko-uherské vztahy.....	47
3.6.2 Zápasy s třetím stavem.....	49
3.6.3 Návraty do Čech.....	54

3.6.4	Poslední akt Vladislava Jagellonského – spojenectví s Habsburky	56
4	VLADISLAV JAGELLONSKÝ „STAVOVSKÝM“ KRÁLEM ...	59
4.1	Vznik zemského zřízení - předpoklady, průběh a cíle	59
4.2	Vladislavské zřízení zemské a jeho ambivalentní hodnocení	63
5	KULTURNÍ PŘÍNOS VLADISLAVA JAGELLONSKÉHO	65
5.1	Kultura českých zemí na pomezí středověku a novověku	65
5.2	Stručná charakteristika vladislavské architektury	67
5.3	Pražský hrad v době „vladislavských“ proměn.....	68
5.4	Interpretace významu vladislavské architektury	71
6	ZÁVĚR	76
6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	79
7	RESUMÉ	81
8	PŘÍLOHY.....	82
8.1	Příloha č. 1 – VLADISLAV JAGELLONSKÝ	82
8.2	Příloha č. 2 – PRAŠNÁ BRÁNA	85
8.2	Příloha č. 3 – PRAŽSKÝ HRAD.....	87
8.3	Příloha č. 4 – KUTNÁ HORA	93
8.4	Příloha č. 5 – KÁJOV	95

1 ÚVOD

Má bakalářská práce si klade za cíl představit období vlády Vladislava Jagellonského v českých zemích a s ohledem na širší kulturně-politický kontext poukázat na možnosti hodnocení panovníkovy vlivu a jeho významu na vývoj českých zemí. Život a panování prvního Jagellonce na českém trůně spadá do období končícího středověku a nastupujícího novověku a je epochou v mnoha ohledech zlomovou. Domnívám se, že význam Vladislava Jagellonského zůstává poněkud nedoceněn a že stojí často v pozadí zájmu, odsunut do stínu slavnějších českých panovníků. Nepatří k panovníkům pyšným se zvučnou přezdívkou, namísto toho se setkáváme s nelichotivým a podhodnocujícím přívzkem „*král Bene*“. Je třeba se ptát, zdali je to skutečně zapříčiněno neschopností a osobním selháním panovníka.

Práce by měla poskytnout ucelený popis doby, se všemi jejími specifiky a příznačnými rysy, jak v životě politickém, tak duchovním. Rozebírám význam a příčiny zásadních politických rozhodnutí českého krále s přihlédnutím ke společenské situaci. Zaměřuji se na to, do jaké míry byl právě český král tím, kdo řídil chod země a jaké role plnily další stavy. Vycházím přitom z mezinárodních souvislostí a problémů doby, které měly stěžejní vliv na směřování českého království na přelomu století a které přispěly ke konsolidaci stavovského státu. Za důležité považuji také pojednat o kultuře tohoto období. Odkaz Vladislava Jagellonského je zejména v několika pražských stavebních počinech nepřehlédnutelný.

Jagellonské Čechy v sobě spojují jak historicky, tak kulturně zajímavou epochu, jejíž popis je v této práci rozdělen do tří větších celků a tomu odpovídacích kapitol. První kapitola je nástinem podoby českého království pozdního středověku. Zaměřuje se na sociální strukturu, hospodářsko-ekonomickou problematiku a mapuje komplikované náboženské prostředí království. Následující kapitola *Český král Vladislav Jagellonský*, tvořící jádro práce, chronologicky popisuje celý dějinný úsek spojený s tímto panovníkem. Věnuji se zde klasickým tématům, jako je volba českým a uherským králem nebo přesídlení panovníka. Nadto jsou reflektovány jiné úhly domácí i zahraniční politiky. Například sňatková politika Vladislava Jagellonského bývá komentována neuspokojivým způsobem a přitom z ní plyne celá řada podstatných důsledků. Ani příbuzenské vazby a zájmy jagellonské dynastie nelze opomíjet tak, jak

tomu bylo dosud. Osobnostní charakteristika panovníka již byla uváděna mnohokrát, to však není úkolem této práce. Věnuje se spíše širším souvislostem, na jejichž základě je možné vytvořit objektivní hodnocení.

Témata, která si zasluhují samostatné kapitoly, jsou vladislavská kultura a vznik Vladislavského zřízení zemského. Oba pojmy jsou předmětem zájmu soudobých historiků, kteří předkládají stále nové poznatky. Vladislavské zřízení zemské je velice důležitým právním dokumentem, který podstatně odrážel společenskou strukturu i vzájemný nesoulad uvnitř stavovské struktury. V kapitole *Kulturní přínos Vladislava Jagellonského* se pak zaměřuji na celkový výklad podstaty vladislavského stavebnictví. Popisuji jeho charakteristické znaky a také předkládám možná východiska pro ucelené hodnocení vlády Vladislava Jagellonského českému království právě prostřednictvím interpretace vladislavské architektury.

Největší oporou při psaní bakalářské práce mi byla zejména vysoce hodnocená čtyřdílná monografie „*Jagellonský věk v českých zemích*“ českého medievalisty Josefa Macka. Z celé řady užitých titulů bych chtěla taktéž vyzdvihnout knihu stejného autora s názvem „*Tři ženy krále Vladislava*“, která mi poskytla jeden z nejzajímavějších pohledů na toto období a taktéž vyčerpávajícím způsobem osvětluje problematiku neobvyklé sňatkové politiky českého jagellonského panovníka, a proto by neměla být opomíjena. Rozsáhlou publikací podávající rovněž kompletní přehled celého období je IV. svazek souborného díla „*Velké dějiny Zemí koruny české*“ P. Čorneje a kolektivu autorů. Z této publikace čerpám napříč všemi kapitolami bakalářské práce, je spolehlivým a poměrně přehledným zdrojem informací.

Další užité zdroje byly zvoleny s ohledem na specifiku jednotlivých kapitol a věnují se užšímu tematickému okruhu, jako například kultura a architektura nebo Vladislavské zřízení zemské. Z nich si dovoluji uvést zejména pozoruhodné dílo Jiřího Kuthana „*Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*“. Nejnovějším z dostupných titulů je „*Europa Jagellonica 1386–1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců*.“, vzniklá v souvislosti se stejnojmennou mezinárodní výstavou. Nejedná se o pouhý komentář k vystavovaným exponátům, ale editor a kurátor výstavy v jedné osobě Jiří Fajt zde také stručně postihuje příznačné rysy kulturního prostředí na dvoře jagellonských králů i mimo něj a představuje nejvýraznější umělce z prostoru ovládaného touto dynastií.

V odborné literatuře se setkáváme s termínem *doba vladislavská*. Pojem substituující éru kralování Vladislava Jagellonského má svá specifika. Odráží řadu proměn sociální, duchovní a kulturní sféry, které doznívají v celém následujícím období dynastických vlád na území českého království. Jedná se o téma z české historie, jež není zcela vyčerpáno a má stále co nabídnout, pokusím se proto přispět k obnovení zájmu o toto období na pomezí středověku a novověku.

2 CHARAKTER POZDNĚ STŘEDOVĚKÝCH ČESKÝCH ZEMÍ

2.1 Sociální struktura a stavovské uspořádání

Je namístě se nejprve pozastavit nad tím, jak vypadalo rozdělení moci v českém království, jaká byla sociální situace a jaké z toho plynuly důsledky. Odpověď je však zapotřebí hledat hluboko před rokem 1471. Význam husitské revoluce jakožto formujícího činitele, měnícího podobu českého soustátí konce středověku, je pro tuto problematiku nesmírně podstatný. Důsledky husitského revolučního hnutí lze hodnotit jako významné hned v několika rovinách. Pomine-li se konflikt samotný, a skutečnost, že ani myšlenky husitství v Čechách s koncem revoluce zdaleka neskonaly, projevující se stále nejen ve sféře duchovní, ale i politické, pak je přece jen nutno zdůraznit, že Čechy, stejně tak jako Morava a vedlejší země České koruny vycházeli z porevolučního státního uspořádání ještě dlouhá léta. Změny nastolené po skončení husitské revoluce byly dalekosáhlé, dotýkali se jak oblasti náboženské, tak sociální a správní.¹

Pro podobu stavovských Čech konce 15. století byla předně velice důležitá změna složení českého zemského sněmu, jakožto stavovského orgánu, a s tím související proměna poměru sil mezi jednotlivými stavy. Preláti ztratili své pevné postavení a z jednání sněmu byli vyloučeni.² Došlo k výraznému nárůstu politické moci šlechty a stav měšťanský se snažil o pevné ukotvení svého nově nabytého postu. To vše ovšem probíhalo na úkor vlivu panovnického majestátu a papežského úřadu. Stavovská společnost byla v této době stále výrazně hierarchizována a dosažení změny bylo v konzervativním českém prostředí nesnadné. Na konci 15. století se pak státní struktura upevnila a vytvořila se neochvějná pozice tří stavů - vyšší šlechty, nižší šlechty a měšťanů. Ačkoli byla otázka víry stále otevřená, do popředí se dostávaly další, často soukromé zájmy a v kompetenci stavů bylo zákonodárství, exekutiva i justice. Tím nabyla společnost jagellonského věku specifického rázu. Stavovská obec představovala silný vládní orgán, který přestal být pouhým rádcem panovníka a proměnil se

---

¹ ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. 11–14.

² Na Moravě se však dále jednání sněmu účastnili. Celkově lze říci, že měla husitská revoluce pro Moravu menší důsledky než pro Čechy. Viz MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 8.

v iniciátora dění v zemi. Po vzoru Čech se pak přetvářela také podoba Moravy a ostatních zemí Koruny české.³

Základem stavovského státu bylo, jak známo, rozdělení nejvýznamnějších členů společnosti do několika stavů, jež se pak v různé míře podílely na správě státu. Pokud jde o původ tohoto systému, vychází z rozvrstvení společnosti jako celku na základě majetkových vazeb a vztahů. Feudální systém pozdně středověké společnosti měl své opodstatnění. Příznačný ráz společenského uspořádání, jež se udržel po celý středověk a ještě v novověku téměř bezezmený, vycházel z křesťanské nauky o trojím lidu.⁴ Řád společenského uspořádání byl pro tehdejšího člověka něčím, co mělo svůj duchovní význam. V souladu s tím, co je nazýváno „vůli boží“, tedy s božským přáním, aby každý člověk plnil na tomto světě svůj účel, jenž je jeho přirozeností, mělo takové uspořádání zajišťovat stálost a správnou funkci státu, jenž je pak pouhým odrazem obce nebeské. Filosoficko-teologické kořeny této myšlenky byly hluboké a vyplývala z nich i příznačná rigidnost středověké společenské hierarchie. Sociální postavení vycházející ze vztahu jednotlivce k vlastnictví půdy a politickému vlivu je faktem, jenž výrazně určoval podobu jagellonského státu. Už v období husitské kritiky společnosti a církve se objevují hlasy vzpírající se nauce o trojím lidu, obecně však můžeme říci, že tento řád nebyl nijak výrazněji podkopáván a kritické názory byli spíše ojedinělou záležitostí jednotlivců.⁵

2.1.1 *Poddané obyvatelstvo venkova*

Pomyslná společenská pyramida měla pevnou základnu, tvořenou venkovským obyvatelstvem. Pro vyjádření poddanského stavu se již od druhé poloviny 15. století vžil pojem „člověčenství“.⁶ Poddaný venkovský lid představoval nejpočetnější sociální skupinu Českých zemí. Stejně jako ostatní vrstvy, i ta poddanská byla složitě strukturována, v označení venkovských obyvatel však panuje jistá terminologická

---

³ ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. VI., s. 11, 481–483.

⁴ BŮŽEK, V. a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 54–58.

⁵ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 173–177.

⁶ Tento pojem měl vyjadřovat „dobrovolný slib“, skládaný vlastníkovu pozemku, praxe však byla často jiná a máme zprávy o nuceném poddanství. V jagellonských Čechách byl slib člověčenství skládan nejen vesničany, ale i obyvateli poddanských měst. V době předhusitské se dokonce týkal také měst královských, která takto vyjadřovala svou poslušnost králi. Podrobný rozbor pojmu „člověčenství“ podává MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, s. 389–393. Další synonymní výrazy označující poddanství, jež se vyskytují v dobových právních dokumentech, uvádí SOUKUP, L. Poddaní a jejich právní postavení v zemských zřízeních doby předbělohorské v Čechách. In *VZZ a počátky ústavního zřízení v českých zemích*, s. 239.

nejednotnost, vyplývající často z dobových místních zvyků.⁷ Výjimečné postavení mezi venkovským lidem měli tzv. svobodníci, místně pak Králováci či Chodové.⁸ Nejvíce bylo v českých zemích sedláků, ani ti však netvořili rovnoměrnou skupinu, jejich postavení bylo značně variabilní, dle držby hmotných statků.⁹ Nejnižší stáli námezdní dělníci a čeledíni – lidé bez pevného sídla, příležitostně najímaní za různým účelem.¹⁰ Na konci 15. století bylo podle některých zdrojů viditelné zvyšování počtu zchudlých nemajetných vesničanů a roste nespokojenost zapříčiněná chudobou. „*Marginalizace*“, tedy postupné odsouvání jedinců na samý okraj společnosti, se tak stává jedním z charakteristických jevů sociální struktury jagellonského státu a je protipólem emancipačních tendencí měšťanstva.¹¹

V souvislosti s komplikovaností majetkových poměrů docházelo nezdědka kdy ke sporům o vlastnictví půdy ale i o poddané. Člověčenství totiž bylo výrazem poddanství, nikoli přivázání poddaného k půdě. Proto se mnoho, byť majetkově zaopatřených, šlechticů snažilo získat poddané, což bylo v důsledku různými pohromami a katastrofami sníženého počtu obyvatelstva stále obtížnější a vrchnost často trápil nedostatek pracovní síly. Navzdory zmíněnému chudnutí a ztrát na životech v důsledku hladomorů, neúrody a morových epidemií, jež toto období poznamenaly, byla společným jmenovatelem venkovského obyvatelstva relativní stabilita této sociální skupiny jako celku.¹²

2.1.2 Měšťané

Zcela odlišnou situaci lze ovšem pozorovat u obyvatelstva měst. Problém vyvstával z touhy měšťanů po jistém vylepšení sociálního postavení a zejména z nesouhlasu s tím,

⁷ Vesnické obyvatelstvo tvořilo 85–90 % obyvatelstva Zemí koruny české. Viz BŮŽEK, V. a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 141, 144 též MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 3-4, s. 385.

⁸ Svobodníci byli sedláci, kteří podléhali přímo panovníkovi, na Moravě se jim říkalo „*dvořáci*“. Chodové v západních Čechách a Králováci v oblasti Pošumaví tvořili poddané panovníka s rozsáhlými pravomocemi. Viz BŮŽEK, V. a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 142.

⁹ Můžeme rozlišit například „*celolániky*“, „*půllániky*“, „*podsedky*“, „*zahradníky*“, „*domkaře*“ či „*chalupníky*“. Podrobněji viz MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 3-4, s. 398–400.

¹⁰ Tamt., s. 401–403. Uvádí např. „*rataje*“, „*vozky*“, „*pluhaře*“, „*holomky*“, „*kravaře*“, „*podkováře*“ aj.

¹¹ BŮŽEK, V. a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 141, 152–153.

¹² ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. VI., s. 491 a MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 3-4., s. 404. Nepostradatelnost poddaných pro šlechtu z „*ekonomického hlediska*“ uvádí též SOUKUP, L. Poddaní a jejich právní postavení v zemských zřízeních doby předbřlohorské v Čechách. In *VZZ a počátky ústavního zřízení v českých zemích*, s. 240–241. O přírodních katastrofách podrobně MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 50–63 a ČECHURA, J. *České země v letech 1437–1526, díl II.*, s. 240–248.

aby byli jakkoli na stejné úrovni jako venkované. Z obecného lidu se tak vyčleňují měšťané, kteří se postupně stávají politicky činným, samostatným stavem. Měšťanstvo se nejvíce vzpíralo pevnému společenskému řádu, a v období konce středověku jsme často svědky soupeření stavu městského a šlechtického, kterému se pochopitelně konkurenční vzestup měšťanů nikterak nezamlouval.¹³ Měšťan však nebyl každý obyvatel města, jen ten, který byl zámožný, většinou vlastnil nemovitost, vykonával nějakou živnost a řídil se městským právem, mohl mít tento status.¹⁴ Hierarchické rozvrstvení měšťanů pak vycházelo také z toho, jaké město obývali. Měst bylo několik typů, stanovit jejich přesný popis je ovšem velice obtížné, neboť i údaje v dobových pramenech se značně liší. Jednotlivá města mohla navíc svůj status změnit, a to oběma směry.¹⁵ Různí historici také rozlišují různé druhy měst. Výsostní postavení měla odjakživa města královská, kterých bylo v českých zemích mezi 30 a 40.¹⁶ Z nich někteří autoři vyčleňují zvláštní privilegovaná města, a sice města hornická a věnná.¹⁷ Bezesporu největší vliv ve stavovském státě měla Praha jakožto hlavní město království a Kutná Hora, nejvýznamnější zdroj pro královskou pokladnu.¹⁸ Dále existovala města poddanská neboli vrchnostenská. Těch bylo v Českých zemích nejvíce a vznikala stále nová, ustanovující se z městeček a vesnic, jež se úspěšně podílely na hospodářském rozvoji země. Tato skutečnost byla příznačným rysem pro celou jagellonskou dobu a svědčí o vysokém stupni urbanizace v porovnání se zahraničními zeměmi.¹⁹

Obdobně jako u šlechty je obtížné vymezit hranice postavení jednotlivých měšťanů. Možnost kariérního vzestupu či vylepšení sociálního statutu díky vhodnému sňatku nebo dosažení lepšího vzdělání dynamicky proměňovala městskou společnost. Většina měšťanů se snažila dosáhnout alespoň nějakého podílu na městské samosprávě. Ačkoli to tak ovšem na první pohled nevypadalo, správní orgány měst měly k demokratickému ideálu daleko. Členové městské rady, složené z konšelů byly uzavřenou skupinou, dosazenou na základě nadprůměrných majetkových poměrů a svá křesla bedlivě strážili.

---

¹³ MACEK, J. Tamt., *Jagellonský věk v českých zemích, 1-2*, s. 37–38, 391.

¹⁴ BŮŽEK, V. a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 124.

¹⁵ Tamt. s. 121. Polepšit si města mohla například vykoupením z poddanství, naopak mohla klesnout na úroveň měst poddanských tím, že byla dána do zástavy šlechtě.

¹⁶ Převažuje údaj 32 královských měst. Viz MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích, 3-4.*, s. 21.

¹⁷ BŮŽEK, V. a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 121.

¹⁸ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích, 3-4.*, s. 36.

¹⁹ Míra urbanizace Českých zemí byla skutečně poměrně vysoká. Kolem roku 1500 dosahovala úrovně německých regionů a polské a uherské oblasti dokonce převyšovala. Viz MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích, 3-4.*, s. 24–26.

Mezi sebe pustili často jen rodinné členy či jinak spřízněné osoby. Rovnostářský princip, tedy požadavek pravidelného střídání v jednotlivých správních funkcích byl dodržován jen ve stále stejném okruhu lidí, takže vlastně k žádným obměnám nedocházelo.²⁰

O rostoucím vlivu měst svědčilo zapojování stále většího počtu městských lidí do politiky. Označení „*velká obec*“ pro Prahu a „*veškerá*“ či „*všechna obec*“ pro ostatní královská města, je jisté novum jagellonského věku, znamenající instituci plnoprávných měšťanů s jistou mírou vlivu na státní administrativu. Pohusitské Čechy v tomto ohledu doznaly významné změny, neboť se již nejednalo o pouhý poradní orgán. Nyní drželi členové „*velké*“ a „*veškeré*“ obce reálnou politickou moc a konšelé s nimi museli při svých rozhodnutích počítat.²¹

Na druhé straně s rostoucím vlivem „*velké obce*“ rostl také počet sporů mezi ostatními měšťany a konšely. Jsme svědky povstání a bouří proti dlouholeté „*oligarchické vládě*“ tvořené pevným kruhem nemorálních a své zájmy hájících konšelů. Již v roce 1476 se obec pražská vzbouřila, dobové texty hovoří o povstání proti zkorumpovanosti pražských radních. Obdobných povstání proběhlo po celých Čechách hned několik. Nejvýznamnější bylo to v Kutné Hoře, zde ovšem podstatnou úlohu sehrála otázka věroučná, neboť hlavním viníkem sváru bylo zastoupení římskokatolických konšelů na radnici kališnického města. V jagellonském období se také setkáváme s povstáním řemeslníků, zvláště pak kutnohorských horníků a pražských tovaryšů. Uklidnění situace v této oblasti částečně přineslo až vítězné povstání v Praze roku 1483, kdy řemeslníci dosáhly ustavení autonomních cechů, které pak značně omezovaly zásahy radnice do městských řemesel. Do konce 15. století se ovšem objevilo ještě několik vyhrocených konfliktů v městském prostředí.²²

2.1.3 Šlechta.

Snad žádná sociální skupina pozdně středověkých českých zemí nekladla takový důraz na svou spleťtou strukturu, jako právě šlechta. Šlechtický stav byl tou nejvýznamnější složkou jagellonské stavovské obce. Podle dobových pramenů dosahovala šlechta svým

²⁰ Tzv. „*sešvagření konšelé*“ byli běžným jevem. BŮŽEK, V. a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 130–133.

²¹ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 3-4., s. 47–66.

²² Ještě roku 1496 propuklo krvavé povstání kutnohorských havířů, jež skončilo popravou několika z nich v Poděbradech. Viz MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 3-4., s. 296–301.

politickým a mocenským vlivem úrovně samotného krále.²³ Majetkové zázemí šlechty zase od konce husitské revoluce do počátku 16. století nekleslo pod dvě třetiny celkového územního rozsahu českého království. Šlechtici se vyznačovali „konzervativností, setrvačností a lpěním na tradici a rodové píše.“²⁴ Nobilita tvořila jádro stavovské obce a disponovala největším počtem privilegií a vysokou mírou osobní svobody. Zasedala na vedoucích pozicích zemských úřadů, ovlivňovala zahraniční a finanční politiku země, udávala kulturní směr vlivem na literární a architektonickou i výtvarnou tvorbu a byla reprezentantem životního stylu, jenž se stal vzorem pro ostatní stavy.²⁵

Při rozlišování aristokratické hierarchie se tradičně setkáme s dělením na vyšší a nižší šlechtu. Mezi šlechtu vyšší patřili *knížata, hrabata a pánové* a zjednodušeně bývají nazýváni stavem panským, mezi tu nižší pak *rytíři, vladykové, zemané, panoši* a *nápravníci*, obecně zahrnováni pod označení stav rytířský. Hranice mezi těmito strukturami nebyly až do 15. století nikde právně ukotveny.²⁶ V souvislosti s vleklými spory mezi příslušníky obou skupin, z nichž nejznámější je spor o tzv. „*sedání v lavicích*“, docházelo k zásahům panovníka do uspořádání poměrů mezi příslušníky vysoké a nižší šlechty a také jejich právní kodifikaci. Zmíněná pře, započatá roku 1435, se týkala jak zemského sněmu, tak soudu. Nejen o výši místa na zasedáních, ale také o kompetence se vedl mezi šlechtou neustálý boj, z něhož vyplývala patřičná usnesení znesnadňující společenský vzestup nižších stavů a korigující nárůst počtu českých šlechticů.²⁷

---

²³ BŮŽEK, V. a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 77.

²⁴ ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. VI., s. 494. O apriorním významu zejména ušlechtilosti původu podrobněji MACEK, J. *Česká středověká šlechta*, s. 12–13. Uvádí dokonce, že medicínské příručky z 15. století popisovaly vnější, tělesné znaky šlechtice, na jejichž základě mohl být takový odlišen od člověka neurozeného. Zatímco jednotlivé vrstvy šlechty a jejich terminologická označení prodělala v průběhu středověku a zvláště pak na konci 14. a počátku 15. století řadu změn, terminus „šlechta“ jako takový již v době jagellonské vykazoval jistou stabilitu. Na druhou stranu, běžněji se užívalo označení více vypovídajícího o konkrétním sociálním statutu jedince, než souborného „šlechtic“, neboť to skutečně zastupovalo značně různorodou vrstvu.

²⁵ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2., s. 336–337.

²⁶ Nicméně dobový slovník pojmů „vyšší“ či „nižší“ šlechta neužíval. Nenalezneme zde dokonce ani pojem „šlechta“ obecně, jednotlivé prameny hovoří vždy o konkrétním titulu. Viz MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2., s. 336 a BŮŽEK, V. a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 81.

²⁷ Vladislav Jagellonský se vyjadřoval k zasedání šlechty roku 1497 a schválil dohodu šlechticů o zasedacím pořádku na zemském sněmu roku 1502. Viz MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2., s. 337, též BŮŽEK, V. a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 83–84. a ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české - sv. VI.*, s. 482.

Mezi taková rozhodnutí patřila nařízení o omezení přijímání nových nižších šlechticů a povyšování nižších šlechticů do panského stavu z roku 1497. V obou případech se kritériem pro případnou nobilitaci měšťanů či nižších šlechticů stala starobylost a urozenost rodu, z něhož jedinec pocházel, pouze majetkové poměry k rozlišení nestačily. Členové stavovské obce museli navíc s přijetím nového člena souhlasit. Obdobně se nahlíželo i na šlechtu z ciziny. Už od roku 1486 existovala právní norma stanovující, že zakoupit pozemek v Čechách smí pouze ten šlechtic, jež nedrží žádné statky v zahraničí. Konečně v úplnosti tento problém řeší Vladislavské zřízení zemské z roku 1500, kde je zaznamenán seznam příslušníků panského stavu, tedy českých šlechtických rodů. Čeští pánové si chtěli zachovat exkluzivitu svého postavení za každou cenu, vymohli si proto na panovníkovi odlišování tzv. „rodů starožitných“, tedy původních, od nově nobilitovaných příslušníků panského stavu, kteří měli vždy uznávat svou podřazenost.²⁸

Má-li být přehled o šlechtickém stavu kompletní, musíme se ještě zastavit nad titulaturou českých šlechticů. Na počátku je záhodno předeslat, že oslovení českých šlechticů bylo natolik komplikované, že i pro tehdejší obyvatele českého království bylo obtížné se v něm vyznat. Na pomyslném společenském žebříčku stáli nejvýše knížata, v Čechách to byli především potomci Jiřího z Poděbrad knížata Hynek a Jindřich.²⁹ Další příčka náležela pánům, příslušníkům starobylostých šlechtických rodů vyznačujících se rodovým erbem, rozsáhlým majetkem a důležitou společensko-politickou funkcí. Příznačné pro ilustraci tehdejšího důrazu na jejich postavení je tzv. „pánkování“, tj. oslovení „urozený pán, pan“, které muselo být důsledně dodržováno.³⁰

Mezi příslušníky nižší šlechty byla situace ještě o mnoho složitější. Nejen co se počtu příslušníků týká, ale také titulatura je značně rozkolísaná. Jestli-že jsme hovořili o uzavírání se šlechty vůči nově příchozím členům, pak těmi, kdo dlouhodobě usilovali

---

²⁸ BŮŽEK, V. a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 84–93. K interpretaci pojmu „pán“ a problematice tohoto oslovení, jakož i „uzavírání“ vyšší šlechty a jeho průvodních jevech viz MACEK, J. *Česká středověká šlechta*, s. 39–45. Pro doplnění jsou zajímavé údaje četnosti výskytu slova „pán“ v právních dokumentech jagellonského období viz tamt., s. 42.

²⁹ Tamt. s. 78 a MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích, 1-2.*, s. 339–351.

³⁰ Páni byli dosazováni na post nejvyššího purkrabího, nejvyššího hofmistra, nejvyššího maršálka, nejvyššího komorníka, nejvyššího sudího zemského, nejvyššího kancléře, dvorského purkrabí a prvního karlístejnského purkrabí. Zajímavou funkcí pak byl „rožmberský vladař“, post vyplývající z listinného falza z poloviny 15. století, které garantovalo nejstaršímu z rodu Rožmberků výsadní postavení. Ačkoli se nadřazenost rodu nezakládala na pravdivých údajích, jeho tradice přetrvávala a je dokonce stvrzena ve Vladislavském zřízení zemském. Viz BŮŽEK, V. a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 83, 86 a MACEK, J. *Česká středověká šlechta*, s. 30.

o přijetí do rytířského stavu, byli tzv. „*erbovníci*“ tedy panovníkem povýšení měšťané. *Manové* byli v podstatě držitelé královského majetku, za jehož svěření byli většinou povinni vojenskou službou. Na o něco nižší úrovni pak stáli tzv. „*nápravníci*“, jenž krom držby statku, opět za jistou povinnost vůči lennímu pánovi, nedisponovali žádným šlechtickým atributem. Jagellonská doba znamenala postupný rozpad manského systému a lenních vztahů vůbec. Zemané, kteří byli v šlechtické hierarchii zpravidla o něco výše, než manové, nejčastěji vlastnili statek, na němž sami sídlili, konec středověku pro ně ovšem znamenal osobní pokles a chudnutí. *Panoši* zase představovali služebníky, pomahače v boji či osobní úředníky pánů, žijící většinou na hradech a panských usedlostech. Rovněž se v tomto věku potýkali s ekonomickou nouzí, kterou někdy řešili odchodem do ze dvora do armády.³¹

Konečně *rytíři* jsou mezi nízkou šlechtou skupinou nejvlivnější. Pohlédneme-li na jejich post obecně, nevyhneme se spojitosti s jakýmsi rytířským ideálem či „kultem“, který byl ve stavovských českých zemích poměrně silný. Doba je spjata se slávou a oblibou rytířských turnajů a rovněž se ztvárněním rytířských idejí v umění, zejména literatuře. Výchova budoucího rytíře znamenala nesmírně prestižní a důležitou záležitost, po celý středověk se tento fakt prakticky nezměnil. Pasování na rytíře bylo významným rituálem, jenž měl završit mládencovo úsilí, odměnit jeho úspěchy v boji a pilné studium, někdy ale nabývalo také podoby jakéhosi „*státního vyznamenání*“ udělovaného královým spřízněncům. Na závěr je záhodno poznamenat, že finanční situace rytířstva byla oproti movitější šlechtě leckdy tíživá.³²

2.2 Náboženské poměry

Předchozí kapitola se dotkla významu husitské revoluce pro českou stavovskou politiku. Ještě citelněji ovšem rezonovali výsledky skončené revoluce mezi preláty

---

³¹ Souborně MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích, 1-2.*, s. 390–415. Uvádí, že v období vlády Jagellonců na českém trůně bylo za dobu 50 let z lenního práva vyvázáno na 32 hradů.

³² Celá pojmoslovná problematika je nesmírně složitá, nelze snadno určit hranice mezi označeními „*rytíř*“ a „*vladyka*“ (který je dokonce někdy počítán mezi vyšší šlechtu). Podrobně o sémantickém významu slova „*rytíř*“ a jeho proměnách na přelomu 14. a 15. století viz MACEK, J. *Česká středověká šlechta*, s. 56–59, o možném odlišování od „*vladyky*“ tamt., s. 74–87, kde jsou rovněž uvedeny další možné interpretace tohoto pojmu a jeho proměny v čase. Obecně lze říci, že dříve užívaný termín „*vladyka*“ byl v 15. století postupně nahrazen frekventovanějším označením „*rytíř*“. Někdy je vladyka a rytíř odlišován ve smyslu lepšího původu i postavení rytíře. Viz též, s. *Jagellonský věk v českých zemích* 377–384. Ve státní správě měli rytíři právo obsazovat pozice zemského písaře, podkomořího, purkrabí hradeckého a druhého purkrabí karlístejnského. Viz BŮŽEK, V. a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 86.

a duchovními. Poměrně hustá síť farností a církevní organizace se v 15. století postupně rozložila. Nutno podotknout, že spolehlivé zdroje pro zkoumání číselných údajů týkajících se skladby církve a jejího majetku nám jagellonská doba nezanechala, s jistotou tak můžeme hovořit až o době pobělohorské. Co ovšem víme z několika dobových popisů, náboženská situace v Čechách na přelomu patnáctého a šestnáctého století byla, zjednodušeně řečeno, složitá.³³

K obecné podobě náboženského ovzduší Českých zemí na konci 15. století lze uvést hned několik významných charakteristik. V první řadě byla víra součástí každodenního života, bez ohledu na sociální poměry jedince. Z tehdejšího pojetí obce a společnosti jednoznačně vyplývá důležitost náboženské příslušnosti. Mimo obec byli totiž vyvrženi „bezvěřci“, tedy lidé, kteří se nehlásili ke Kristovu učení. Mezi bezvěrce se ovšem počítali nejen členové různých nepočetných sekt, ale i židé, také ti byli ze společnosti vyloučeni.³⁴

Náboženství rovněž hrálo důležitou úlohu v oblasti epistemologické, bylo nástrojem pro pochopení světa. Pro jagellonské období je nicméně příznačná také neskončenost procesu christianizace. Nejvíce je tento jev patrný u venkovského, převážně negramotného, obyvatelstva, které znalo pouze část věrouky a navíc zprostředkovaně. Pro ně byla víra spíše formální, na venek se projevující v dodržování rituálů, a nikoli niternou záležitostí duševního života člověka. Ten byl mimochodem v této době stále velkou neznámou a v reálnou existenci duše věřil málokdo. V dobových textech se navíc často setkáme s povzdechem nad úrovní vzdělanosti kněží a nad tím, že málokterý věřící znal skutečně modlitby z paměti, natož aby jim rozuměl, nemluvě přitom o kázáních v latině, která mohla těžko pro vesnický lid něco znamenat. Celkově se u prostého lidu, tzn. u většiny obyvatelstva českých zemí, setkáme spíše s povrchností náboženského života, než s vnitřním prožitkem víry. Náboženství znamenalo spíše soubor gest a rituálů, navíc bylo stále spojeno s magií a pověrami, jež se udržely z pohanských dob.³⁵

Složitost duchovního života v Českých zemích dokresluje už samotný výčet církví a náboženských organizací. Vyjděme z toho, že většinu v Čechách a na Moravě stále

---

³³ BŮŽEK, V. a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 102.

³⁴ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích, 1-2.*, s. 172.

³⁵ MACEK, J. *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 13–17, 22–28.

tvorili kališníci. Ukazuje se, že početné kališnické řady vyplňovala především nižší šlechta - naprostá většina rytířů, zemanů, panošů a erbovníků - ti všichni se hlásili k utrakvismu. Mezi pány se ke kališnické církvi ovšem veřejně přihlašovali jen nepočetní šlechticové. V Čechách byla doménou kališníků většina královských měst, se širokou základnou v tisících měšťanských rodin a duchovních. Na Moravě naopak zůstala velká města katolická, svůj vliv ovšem kališníci podrželi v řadě malých, poddanských, moravských měst. Skutečnou platformou všech utrakvistů pak byla obě města pražská, s centrem na pražské univerzitě. Početnost stoupců nesla ovšem s sebou také druhou stranu mince kališnické obce – časté spory, názorové štěpení a také byla jagellonská doba svědkem násilného prosazování údajně jednotných zájmů s postranním cílem potlačit odlišné názory.³⁶

Předně lze vyzdvihnout basilejská kompaktáta, jež svůj význam neztratila ani v druhé polovině století šestnáctého. Kolem podoby a dodržování kompaktát, vzešlých z basilejského koncilu, se točila část názorových neshod uvnitř kališnické obce. Kýženým cílem kališníků radikálních bylo stvrzení platnosti kompaktát papežskou stolicí, neboť na to, jak známo, stále čekali. Byly zde dokonce ambice je rozšířit či pozměnit jejich znění. Již v roce 1478 se proto radikální kališníci sešly k projednání případných úprav, a především strategie jednání s papežem, v prostorách Karlovy koleje. Na svatováclavském sněmu roku 1480 a roku následujícího pak radikálové razantně proklamovali své nové požadavky, chtěli nyní kompaktáta rozšířit například o zavedení češtiny jako mešního jazyka. V proudu událostí z let 1483–1484, kdy se náboženská otázka vyostřovala, se pouze rozdmýchala nesnášenlivost a hovoří se dokonce o náboženském úpadku v jagellonských Čechách. Nutno však podotknouti, že skutečné spory o kompaktáta se běžných obyvatel českého království výrazněji nedotkly. Ačkoli radikální utrakvisté s králem Vladislavem jednali několikrát, zůstal záležitost uznání kompaktát nedořešena a nevypřádal se s ní ani král Ferdinand I., v druhé polovině 16. století.³⁷

---

³⁶ Tradičně užívaný pojem „kališníci“ byl ve své době mnohdy užíván hanlivě, obdobně jako označení „husita“. Sami kališníci se nazývali „Češi“ nebo „česká jednota“, jako protiklad k „Římanům“, tedy katolíkům. Dále je třeba podotknout, že nelze hovořit o církvi, neboť ta se teprve utvářela a ani mezi utrakvisty nebyla jednota. Počátky rozštěpení kališníků vidí Macek a další také již v době jagellonské. Viz MACEK, J. *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 41–44.

³⁷ ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. 12., MACEK, J. *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 45–52 a o událostech roku 1478 více viz ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy – struktury, procesy, ideje*, s. 109–110 a k náboženské situaci po roce 1480 kapitola 3.3.2 této práce.

Druhou početnější skupinu v českých zemích tvořili katolíci. Velikého politického vlivu dosahovali preláti, tedy příslušníci významných šlechtických rodů, kteří si zvolili duchovní dráhu, většinou tak měli přímo předurčený vysoký církevní post – nejčastěji se stávali biskupy. Jejich moc vyplývala z držby četných lenních statků a privilegií, těch měli nejvíce zejména olomoučtí biskupové. Olomoucké biskupství bylo pevnou základnou katolíků i v nelehkých časech husitské revoluce a vydrželo také v době předbělohorské. Zatímco na Moravě si preláti udrželi svá místa na zemském sněmu, v Čechách do sněmovních lavic zasedli po dlouhé pauze opět až v roce 1627. Většina šlechtických rodů v Čechách byla tradičně římskokatolického vyznání, oddělení politiky a náboženství tak bylo i v jagellonských Čechách nemyslitelné. Co se týče klášterů, těch zbyl v pohusitských Čechách jen zlomek, velká část majetku byla rozdrobena mezi šlechtu a vliv řádů výrazně klesl.³⁸

Průvodním rysem vlády Vladislava Jagellonského i jeho předchůdců je pokus o smíření s papežem. Řím pohlížel ještě dlouhá léta na Čechy jako na kacírskou zemi a ani panovník v jeho očích neměl dobrou reputaci, protože k radikálnímu zásahu proti kališníkům se příliš neměl. Nejednou se dočítáme o nejrůznějších výzvách z Říma, o papežských apelech na „kacírského krále“, situace byla ovšem o to složitější, že písemná korespondence proudila i směrem opačným, tedy z Čech do Říma. Český král Vladislav totiž v souvislosti se svou nezdárnou sňatkovou politikou potřeboval papežskou pomoc, k tomu je věnována pozornost později, na patřičném místě.³⁹

Skupinou stoupců reformace církve se v jagellonské době stávají příslušníci Jednoty bratrské, tedy věřící ohrazující se jak proti církvi římské, tak proti katolíkům. „Pikarti“, jak se jim říkalo, tvořili věroučný proud, lišící se od ostatních zejména odmítnutím autority papežského úřadu a také vlastní interpretací bible. Jednota bratrská se jako organizace utvořila kolem poloviny 15. století, a do poloviny století 16. byla stále nejvýznamnějším představitelem radikální reformace, nicméně byla to skupina menšinová. V Čechách se projevovala silná nevráživost vůči občanům, hlásícím se veřejně k Jednotě. Tzv. „pikartování“, tedy pronásledování, byť často domnělých či neprávem označených, příslušníků Jednoty bratrské bylo součástí městského života,

---

³⁸ BŮŽEK, V. a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 113–114, detailněji MACEK, J. *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 194, 200–201

³⁹ MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 6.

každý totiž mohl druhého prohlásit za „pikarta“ a hnát ho před soud. Málokdo z tohoto důvodu riskoval spojení s českobratrskou organizací.⁴⁰

Za zmínku stojí také situace *Židů*. Jak již bylo zmíněno, postoj vůči židům byl jednoznačný – byli vyloučeni ze společenského života, tvořili samostatnou, ostře ohraničenou obec, která byla oficiálně označována za „bezvěreckou“ a „nekřesťanskou“, jejími členy pak naopak za „jediné pravé“ náboženské vyznání. Původ velké části židovstva byl německý, rozdíl mezi křesťany a „jinověrci“ byl také jazykový a můžeme-li to tak říci, národnostní. Nevraživost vůči židům v českém království tak na jedné straně pramenila z obecného odporu k cizincům, a navíc se mísila s nepochopením pro nesrozumitelné, odlišné židovské náboženské obřady a zvyklostí na straně druhé. Dalším znakem židů byla vymykající se ekonomická situace, vyplývající z provozování lichvy a zároveň zákazu provozovat jinou živnost - činnost rolnickou či řemeslnickou. Později došlo k uvolnění těchto zákazů a židé pronikají i do sféry řemesel. V českých zemích konce 15. století byly také stanoveny jednotné předpisy pro oblast odívání, týkající se pokrývky hlavy a pláště. Nařízení ovšem nebyly ve všech městech stejné. Za nedodržení místního zákona hrozila pokuta. Židovská ghetta byla domovem většiny židovského obyvatelstva, nicméně existují doklady i o Židech žijících mimo tyto vyhrazené oblasti.⁴¹

Ať již na základě duchovních, či vnějších znaků židů, nebylo symbiotické soužití s protichůdnou křesťanskou společností možné. Pozoruhodným jevem je ovšem poddanství Židů, kteří byt' měli být přímými poddanými českého krále, stále častěji se dostávali do područí šlechty, která z toho měla nemalé finanční zisky. Panovník měl velký zájem tuto nepříznivou situaci změnit, a tak vydal roku 1499 nařízení, zakazující Židům vstupovat do poddanství šlechty. Nedokázal se ovšem čelit požadavkům měšťanstva, které ze strachu před židovskou konkurencí volalo po perzekučním nařízení, roku 1507 jsou Židé dokonce z Čech vypovězeni. Z důvodu tíživé ekonomické

---

⁴⁰ MACEK, J. *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 38–39, 287

⁴¹ MACEK, J. *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 355–384. Jak podotýká, z jagellonské doby je známo, že si od židů brali půjčky i šlechtici a měšťané. Oficiálně však byla taková činnost pro všechny křesťany zapovězená. K situaci židovských obyvatel Čech a problematice lichvy podrobněji ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 422–426.

situace toto rozhodnutí nemělo dlouhé platnosti, v jagellonských Čechách i přes to zanikla řada židovských ghett.⁴²

Je zjevné, že pojmout celou problematiku náboženských poměrů v zemích České koruny je nesmírně náročné. Z uvedeného vyplývá, že ani po dávno skončené husitské revoluci nebyla problematika náboženského vyznání zdaleka dořešena ani za vlády Vladislava Jagellonského. Náboženská otázka byla jednou z prvních, s nimiž se musel jako nově zvolený český král vypořádávat. Výsledkem touhy po smíru a alespoň částečné toleranci znesvářených církví byl kutnohorský náboženský mír z roku 1485, jemuž bude věnována pozornost v příslušné kapitole.

2.3 Hospodářství a ekonomická situace

Pro dokreslení situace, která na nového českého krále čekala je třeba se alespoň v krátkosti zastavit nad ekonomickou situací českého království na konci 15. století. Jak vyplývá ze sociální skladby, hlavní složkou české ekonomiky bylo zemědělství. V zemědělské výrobě stále převládaly tradiční postupy, ani technická vyspělost se nezdá být příliš veliká. Nejvíce se v Čechách pěstovalo obilí, které dokázalo upokojit místní potřebu, pro zahraniční export však přebytků příliš nezbývalo. Další rozvětvenou oblastí zemědělské produkce bylo vinařství. V jagellonské době je zaznamenán největší rozmach pěstování právě vinné révy zejména v okolí Prahy v severních a jižních Čechách, na Moravě pak bylo tradiční baštou vinařství Znojemsko a povodí řek Dyje a Moravy. Vznikají stále nové vinice a víno se také vyváží za hranice českého království. Ve vinařství se hojně podnikalo, majiteli vinohradů se stávali tzv. „nákladníci“, kteří si na práci najímali námezdníky. Pěstování chmele bylo oproti tomu v českých zemích poměrně rozptýlené, chmel rostl všude v blízkosti pivovarů. Těch bylo v Čechách požehnaně a tak se musel chmel i dovážet ze vzdálenějších českých oblastí. V živočišné výrobě kromě chovu dobytka začíná postupně převládat chov ryb, významná to doména českých šlechticů.⁴³

Jagellonské Čechy se v oblasti hospodářství vyznačují několika atributy. Zejména je to rozvoj podnikání šlechty a s ním související rybníkářství a vinařství a pivovarnictví, dále pak rozmach hospodářské síly měšťanstva, jejichž příznačnou

---

⁴² ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. 503–504.

⁴³ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 3-4., s. 66–71.

činností byl obchodování. O podnikavosti české šlechty lze říci především to, že na svých nových aktivitách nesmírně bohatla. Na přelomu 15. a 16. století vznikl v Čechách mnoho rybníků, především v oblasti Poděbradska, Pardubicka, a Třeboňska. Tento trend se však netýkal pouze jmenovaných oblastí, rybníky a hráze byly stavěny po celém území Zemí koruny české. Za tímto účelem se využívalo méně úrodných polí, luk i lesů. S rozmachem rybníkářského odvětví se také objevují první odborníci – „rybníkáři“, kteří jsou velice dobře placenou profesí a pomáhají mnohdy nezkušené šlechtě s technickou stránkou úspěšného podnikání. Budování nových rybníků nebylo výlučnou záležitostí nobility. Své vlastní sádky si zakládají také preláti či měšťané, jejich stavbu podporuje i král. Lze tedy říci, že každý, kdo měl alespoň kousek půdy, snažil na něm zbudovat rybník.⁴⁴

Pivovarnictví, jež postupně vzkvétalo i v městech vrchnostenských, bylo rovněž lukrativním odvětvím, díky němuž šlechta množila své bohatství. Města královská však vaření piva i nadále chápala jako své výsostné privilegium, kterého se nechtěla vzdát. Na svatováclavském sněmu roku 1479 jim bylo jejich právo skutečně potvrzeno, nicméně díky jisté mezeře v zákoně, povolující vařit pivo pro vlastní potřebu to pak v praxi vypadalo tak, že měšťané z poddanských měst pivo produkovali a obchodovali s ním, a vrchnosti byly z jeho prodeje odváděny daně. Spotřeba piva v druhé polovině 15. vzrostla nejen na domácím trhu, máme zprávy i o exportu českého piva za hranice, zejména do Rakouska či Bavorska.⁴⁵

Silným sektorem českého hospodářství bylo rovněž hornictví. Kutnohorské doly produkovaly stále více mědi a stříbra. Ačkoli pomáhaly drahé kovy pozvedávat prestiž České koruny v zahraničí, na vylepšení hospodářské situace to samo o sobě nestačilo. Obnova slávy kutnohorského hornictví posilovala zájemce z majetných vrstev společnosti. Přednostní právo na veškeré kovy nalezené na našem území měl stále český král, ten musel proto každému, kdo měl zájem začít těžit či hledat nová naleziště za úplatu udělit kutací privilegia. Majiteli těchto privilegií byly čeští páni i měšťané, především ti kutnohorští. Jejich zisky se pak odrážely v stavebních počinech, které financovali. Kutnohorská mincovna „*jediná manufaktura v Čechách*“ razila ročně

---

⁴⁴ Nejvýznamnějšími rody podnikajícími v rybníkářství byli Rožmberkové, Pernštejnové, páni z Hradce, ze Švamberka či Rožmitálu nebo Tovačovští z Cimburka. MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 3-4., s. 78–80.

⁴⁵ ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. VI., s. 503–504 a MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 3-4., s. 92.

veliké množství pražských grošů. Žádné zásoby, jež by zajistili královské pokladně dostatek, z toho ale neplynuly. Část financí spořádaly válečné konflikty z počátku Vladislavova panování v Čechách, část byla odváděna na dluhy po jeho předchůdci. Od roku 1498 navíc stavové spolurozhodovali o záležitostech mincovny. Král byl proto odkázán na řadu bohatých pánů a měšťanů, od nichž si musel půjčovat. To nebyla zrovna ideální finanční situace, do které byl tak Vladislav Jagellonský uvalen. První desetiletí jeho vlády byla poznamenána sháněním věřitelů a snahou vypořádat se s rostoucími dluhy.⁴⁶

Obchodování se od druhé poloviny 15. století rozvíjelo zejména v důsledku zahraniční poptávky. Rozvoj průmyslu v západoevropských centrech a Itálii vyvolal shánku po surovinách, zemědělských výrobcích, medu a vosku či dřevu. Bezesporu nejvíce se z Čech vyvážely vzácné a drahé kovy. I nadále, v porovnání s jinými evropskými státy, bylo Království české pro mezinárodní obchodování druhořadé, nestálo v totiž na nejvýznamnějších obchodních trasách spojujících západ s východem Evropy a ani nedosahovalo takové intenzity produkce, aby se mohlo s okolními zeměmi měřit. Tuto situaci nedokázal zvrátit ani fakt, že obchodní blokáda „kacířských Čech“ postupně oslabovala a okolní státy církevního zákazu příliš nedbaly. Nicméně na české země byla i nadále uvalena papežská klatba a to navazování obchodních styků rozhodně neprosplivalo. Pomineme-li důsledky střetů mezi Vladislavem Jagellonským a Matyášem Korvínem existovalo v našem prostředí stále mnoho mechanismů, jež zkrátka plnému rozvoji zahraničního obchodu stále bránili.⁴⁷

---

⁴⁶ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 3-4., s. 102–104, 230. Podrobněji o kutnohorské mincovně ČECHURA, J. *České země v letech 1437–1526*, II. díl, s. 228–237.

⁴⁷ Zrušena byla až roku 1495, viz ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. s. 114–116, 507.

3 ČESKÝ KRÁL VLADISLAV JAGELLONSKÝ

3.1 Jagellonci a jejich vliv na středoevropské dění

Vznik jagellonské dynastie je spojen s druhou polovinou 14. století. Šlechtic jménem *Jogail*⁴⁸ nebo *Jagello* (†1434), pocházející z litevského rodu Gemidinů, vstoupil do manželského svazku s Hedvikou z Anjou (1373/74–1399), uherskou princeznou a dědičkou polského trůnu. Dynastie Anjouovců již od roku 1342 ovládala Uhry a Chorvatsko. Díky tomu, že se Hedvičin otec Ludvík I. Veliký (1326–1382) oženil s princeznou Alžbětou, sestrou zesnulého polského krále Kazimíra III. Velikého (1333–1370), rozšířil své dominium ještě o polskou korunu. Nadmíru výhodný sňatek s dvojnásobnou dědičkou přinesl Jagellovi zisk polské koruny a zajistil mocenský vzestup jemu i jeho potomkům. V prvních měsících roku 1386 bez komplikací proběhla volba a poté, co se nechal v polském Krakově řádně pokřtít, už mu nic nestálo v cestě. Ke korunovaci došlo v březnu téhož roku v katedrále na Wawelu.⁴⁹

3.1.1 Utváření mocenského postu v rámci středoevropského prostoru

Jagello dal vzniknout mocnému evropskému rodu, který po tři generace významným způsobem ovlivňoval dění ve střední části starého kontinentu. Vytvořením polsko-litevského státu mohl zároveň úspěšně čelit moskevskému velkoknížeti i Řádu německých rytířů ohrožujících Polsko ze západu, což bylo jeho počátečním motivem. Vládl celých šestačtyřicet let, ovšem již pod jménem *Vladislav II. Jagellonský*. Vládnout začal ve vysokém věku. První manželství mu přineslo korunu, nikoli však následníka, skončilo totiž brzkým skolem Hedviky, roku 1399, bezdětné. Posléze se Vladislav znovu oženil, tentokrát s Annou, vnučkou posledního polského Piastovce, již dříve zmíněného Kazimíra III. Velikého. Ani z tohoto sňatku nevzešel očekávaný syn, Vladislav se proto oženil potřetí, s ženou neurozeného původu Alžbětou Granowskou, avšak rovněž bezúspěšně. Teprve výrazně mladší Soňka z rodu holšanských knížat přivedla na svět tři syny - *Vladislava* (1424–1444), *Kazimíra*

---

⁴⁸ FAJT, J. (ed.). *Europa Jagellonica*, s. 21. Srv. KOSMAN, M. *Dějiny Polska*, s. 69. Jagellovo datum narození neznáme.

⁴⁹ Při křtu přijal jméno Vladislav, viz tamtéž s. 70.

(zemřel brzy po porodu) a *Kazimíra Ondřeje* (1427–1492) a naplnila tak očekávání stárnoucího vladaře.⁵⁰

Následující vzestup jagellonské dynastie je spojen s Vladislavovými potomky. Dobře věděl, že se musí postarat o nástupnictví svých synů, co už ovšem předvídat nemohl, byl poměrně brzký skon jeho prvorozeného syna Vladislava III. zvaného Varnenčik. Ten byl skutečně roku 1434 jako teprve desetiletý chlapec korunován polským králem, navíc se ještě přičiněním krakovského biskupa a královského poručníka Zbigniewa Olésnickiho stal roku 1440 králem uherským. Zanedlouho ale padl v bitvě u Varny, kde 10. listopadu 1444 bojoval s Turky (odtud tedy jeho přezdívka).⁵¹

Na uprázdněný trůn ve Vilniusu a později i na Wawelu usedl po bratru třetí z Vladislavových synů, Kazimír IV. Jagellonský. Vrcholným úspěchem pro celý rod bylo jeho spojení s habsburskou dynastií. Kazimír se tak stal důležitou postavou nejen pro Polské království, ale také pro království České. Oženil se totiž s Alžbětou Habsburskou (1437–1505), dcerou českého krále Albrechta II. Habsburského, sestrou Ladislava Pohrobka, vládnoucího v Čechách v letech 1453–1457.⁵²

O velmi dobrých vztazích českých zemí k jagellonské dynastii svědčí, mimo jiné, návrh učiněný husity. Roku 1438, po smrti Zikmunda Lucemburského, byla desetiletému Kazimírovi částí českých stavů nabídnuta česká koruna. Politika jeho poručníka Zbigniewa Olésnickiho ovšem byla spíše protihusitského rázu. Českým králem se posléze stal právě Kazimírův tchán Albrecht II. Habsburský, který byl zároveň zetěm zesnulého Zikmunda. Roku 1462 uzavřel Kazimír na hlohovském sněmu dohodu s českým králem Jiřím z Poděbrad a podpořil tak šance svého syna Vladislava na pozdější zisk českého trůnu. Rovněž nikdy nezasáhl proti českým husitům, ačkoli ho k tomu papež mnohokrát vyzýval, udržel tak nadmíru přátelsky nakloněné postoje Čechů k jagellonské dynastii.⁵³

---

⁵⁰ Druhé manželství musel kvůli vzdálenému příbuzenství s předešlou chotí povolit papež. Synů se Vladislav dočkal ve skutečně pozdním věku, neboť když zesnula jeho první manželka, bylo mu přes 60 let (!) Podrobněji viz KOSMAN, M. *Dějiny Polska*, s. 72.

⁵¹ FAJT, J. (ed.). *Europa Jagellonica*, s. 29.

⁵² Období panování Kazimíra IV. je označováno jako „zlatý podzim polského středověku“. Viz KOSMAN, M. *Dějiny Polska*, s. 85. Stručně o Kazimírovi také FAJT, J. (ed.). *Europa Jagellonica*, s. 30.

⁵³ K Olésnického postoji a příčině odmítnutí českého trůnu se vyjadřuje KOSMAN, M. *Dějiny Polska*, s. 76, ke vztahu Kazimíra k českému husitství viz tam., s. 88. Obdobně o zmaření Kazimírova přijetí české koruny Olésnickým soudí ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. VI., s. 43.

Kazimír IV. byl bezesporu nejdůležitějším mužem jagellonského rodu, neboť jeho třináct potomků přineslo Jagelloncům postupnou nadvládu nad rozsáhlým územím. Alžběta nazývaná „*matka Jagellonců*“ nebo také „*matka králů*“ mu porodila celkem šest synů, z nichž hned čtyři nosili na své hlavě královskou korunu.⁵⁴ Byli jimi Vladislav (1456-1516), Jan Albrecht (1459–1501), Alexandr (1461–1506) a Zikmund I. zvaný Starý (1467–1548). Jagellonci obývali hned čtyři evropské královské hrady - pražský, budínský, krakovský a vilniuský.⁵⁵ Dokázali navíc využít výhodných sňatkových možností. Kromě mocenské pozice v Polsku, Čechách a Uhersku si tak zajistili spojení s Itálií, Francií i Svatou říší římskou. Ani zbývající mužští příslušníci rodu nejsou nevýznamnými postavami. Nejmladší syn Fridrich (1468–1503) se stal biskupem krakovským, arcibiskupem hnězdenským a kardinálem, druhorozený Kazimír (1458–1483), který bohužel zesnul dříve, než stihl dosednout na polský trůn, byl dokonce prohlášen za svatého a je zemským patronem Litvy.⁵⁶

3.1.2 *Období největší moci a strmý pád*

Podobně jako kdysi jeho otec i Kazimír IV. myslel na budoucnost svých dětí. Pro prvorozeného Vladislava si přál Svatováclavskou korunu, polsko-litevský trůn pak na krátko připadl druhorozenému Kazimírovi. Jen o rok mladší Jan Albrecht se pro změnu chystal usednout na trůn uherský. Získal sice podporu části uherských šlechticů, ta se však ukázala být nedostatečná. Nakonec přece jen koruna zůstala v rodině, když ji roku 1490 přijal nejstarší Vladislav. Sourozenská rivalita vyvrcholila v letech 1491–1492 válkou. Jan se nedokázal smířit s tím, že by zůstal bez koruny a pouhé knížectví hlohovské ve Slezsku mu nestačilo. Když roku se roku 1492 stal králem polským, došlo ke smíření obou bratří.⁵⁷

Čtvrtý z Kazimírových synů, Alexandr I. Jagellonský, velkovévoda litevský a po smrti Jana Albrechta také král polský, se za svého krátkého působení snažil o zlepšení vztahů s Ruskem, jeho manželkou se stala dcera cara Ivana III. Velikého. To ovšem k umírnění polsko-ruského napětí nestačilo. Jagellonci dokonce podstoupili část litevského velkovévodství Rusku. Nejmladší Zikmund I. Starý (1467–1548) měl za

---

⁵⁴ KOSMAN, M. *Dějiny Polska*, s. 79, srv. MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 7.

⁵⁵ FAJT, J. (ed.). *Europa Jagellonica*, s. 21., též KOSMAN, M. *Dějiny Polska*, s. 80

⁵⁶ O Kazimírovi podrobně viz FAJT, J. (ed.). *Europa Jagellonica*, s. 65.

⁵⁷ FAJT, J. (ed.). *Europa Jagellonica*, s. 65 a KOSMAN, M. *Dějiny Polska*, s. 88–91.

úkol získat ztracené oblasti zpět. O jeho výchovu dbal spíše než otec jeho starší bratr Vladislav, který jej na vládu připravoval na svém zámku v Budíně. Také Zikmund si svou pozici posiloval pomocí uzavřených manželství, nejprve s uherskou šlechtičnou Barborou, podruhé s ženou milánského původu, Bonou Sforza.⁵⁸

Druhá polovina 16. století byla pro Jagellonce kritická, i když to tak zpočátku nevypadalo. Český a uherský král Vladislav se dočkal kýženého potomka. Malý Ludvík se stal „králem-dítětem“. Roku 1509 byl ani ne tříletý chlapec v Praze ozdoben korunou. Korunován byl také v Uhrách. Stal se přitom velkou nadějí pro celý rod. Aby však mohl své poslání naplnit, musel by nejprve uchránit uherské hranice před nátlakem Turků. To se mu ovšem, jak víme, nepodařilo a ačkoli tomu mnozí Ludvíkovi současníci nechtěli dlouho uvěřit, v létě roku 1526 zemřel v bitvě u Moháče. Jagellonci tak naráz ztrácejí korunu českou i uherskou.⁵⁹ Jen na okraj zmiňme, že posledním mužem, nesoucím odkaz někdejšího velkého rodu, byl Zikmund II. August (1520–1572).⁶⁰

Bývalý knížecí rod Geminidovců se prostřednictvím jediného muže přetvořil do velice vlivné královské dynastie Jagellonců, jež existovala po dvě staletí a kolem roku 1500 představovala jednu z nejmocnějších dynastií Evropy. Od konce 15. století vládli prostoru od „*Baltického moře k břehům Černého a jaderského moře*.“ V evropském prostoru měli Jagellonci mnoho nepřátel. Střetávali se s říšským Řádem německých rytířů, vládcem Rusi, věčným protivníkem českých králů Matyášem Korvínem či tureckým sultánem, kterému nakonec podlehli.⁶¹

Významným způsobem také Jagellonci zasáhli do vnitřní správy jednotlivých zemí, především uznáním důležitých právních dokumentů. Pro Polsko byla významná zejména *Statuta nieszawska* z roku 1454, podněcující vznik sejmů, a ústava *Nihil novi* z roku 1505. Pro české země pak *Vladislavské zřízení zemské* z roku 1500.⁶²

---

⁵⁸ Tamt. s. 73–77, 80. Podrobněji KOSMAN, M. *Dějiny Polska*, s. 95–98.

⁵⁹ O Ludvíkovi Jagellonském podrobně viz ČECHURA, J. *České země v letech 1437–1526, II. díl*, s. 70–89, 170–210 a též MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích, 1-2*, s. 292–293, 317–318.

⁶⁰ Také on byl korunován v dětském věku. Byl posledním litevským velkovévoda a polským králem z rodu Jagellonců, avšak následníka se nedočkal. Oženil se také s vnučkou Vladislava Jagellonského, Alžbětou. Žádný syn nevzešel ani z mimomanželských poměrů, a tak smrtí Zikmunda Jagellonci vymřeli po meči. Rodový erb tak nadále patřil sestrám Žofii (1522–1576) Anně (1526–1583) a Kateřině (1526–1583). Tyto ženy jsou posledním článkem jagellonského rodokmenu. FAJT, J. (ed.). *Europa Jagellonica*, s. 97–105.

⁶¹ Tamt. s. 21.

⁶² KOSMAN, M. *Dějiny Polska*, s. 91.

3.2 Vladislavova cesta ke královské koruně

Nyní bude nastíněna situace, v které se octli čeští stavové po smrti krále Jiřího.⁶³ K několika diplomatickým jednáním mezi Českým královstvím a polskými Jagellonci došlo již za Poděbradova života. V červnu roku 1469 se sešel český zemský sněm, aby schválil volbu Vladislava Jagellonského, prvorozeného polského prince, nástupcem na český trůn. Sněmu předcházela četná výměna názorů mezi českým a polským panovníkem. Původní Jiřího konkluze dokonce obsahovala podmínku, že se Kazimírův syn stane nositelem české královské koruny, pokud se ožení s jeho dcerou Ludmilou. Král Kazimír IV. však Poděbradův záměr příliš nevítal. Nebyl zcela přesvědčen o vhodnosti sňatku svého syna s kněžnou Ludmilou, narozenou stejného roku jako Vladislav a nadto nekrálovského původu. V odpovědi pak předkládal vlastní požadavky. Chtěl, aby byl Vladislav korunován ještě za života současného českého krále, popřípadě aby Jiří hned po korunovaci rezignoval a mladý Jagellonec tak nemusel s usednutím na pražský trůn otálet. Porovnáme-li stanoviska obou králů-otců, je patrné, že oba chtěli především hájit zájmy svých potomků a budoucnost své dynastie. Vidina dalšího upevnění té poděbradské se v konfrontaci s reálnými možnostmi postupně vytrácela, zato Jagellonci měli plán, jak své rodové mocenské pozice v rámci středoevropského prostoru ještě rozšířit. Pražský sněm tak byl pouhým začátkem nejrůznějších česko-jagellonských jednání.⁶⁴

Apriorně významným faktem byla pro Kazimíra spřízněnost s českými Habsburky. Manželka Alžběta byla přece jen dcerou někdejšího českého krále. Kazimír měl pádný argument pro pozdější vyjednávání s českými stavy. Získával také stoupence z řad opoziční uherské šlechty, která byla nespokojena s jednáním Vladislavova protivníka. Podpora bývalého důvěrníka a rádce Jiřího Ctibora Tovačovského z Cimburka a dalších významných postav českého stavovského aparátu hrála patrně také signifikantní úlohu, jež bude dále komentována.⁶⁵

Z pohledu českých stavů existovalo i přes uvedené skutečnosti stále několik kandidátů na svatováclavskou korunu. Nejpravděpodobnějším z nich byl Matyáš

---

⁶³ Jiří z Kunštátu a Poděbrad zemřel 22. března 1471. ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. VI., s. 272.

⁶⁴ Tamt., s. 263–264.

⁶⁵ Tamt., s. 404–406.

Hunyadi (1440–1490), řečený „*Corvinus*“.⁶⁶ Tento muž v jisté nápadné analogii s Jiřím Poděbradským držel titul krále, překonávaje přitom svůj nedynastický, řekněme nízký původ. Ctižádostivý Matyáš se díky svým schopnostem a bezpochyby také finanční zajištěnosti dostal mnohem výš, než by mu tradiční středověká hierarchie mohla kdy dovolit. Společenský řád, jak jsme již poznali, byl v mysli lidí vždy důležitější než schopnosti. Ačkoli byl uherským králem, jako takového ho ostatní panovníci neuznávali. Hunyadi si byl dobře vědom, kolik urozenost pro tehdejší život znamenala, proto se také snažil poupravit původ své osoby, což se mu ale stejně nikdy úplně nepodařilo. Tak, jak v něm matka od dětství rozvíjela sebevědomí a touhu po moci, stával se z Matyáše průbojný a nesmlouvavý muž, odhodlaný jít za svým cílem. Korvín nicméně nebyl vnímán jako rovnocenný soupeř pro žádného z tehdejších králů, ani pro Kazimíra IV., který ho viděl jako pouhého uchvatitele královské koruny, jež mu právem nenáležela. Ačkoli to nesli s velkou nelibostí, museli hráči o českou korunu Matyáše vnímat jako možnou konkurenci hned z několika důvodů.⁶⁷

Korvín měl předně pod svou nadvládou Moravu, Slezsko i obojí Lužice. V olomoucké katedrále ho dokonce roku 1469 skupina českých katolických stavů zvolila českým králem, dostávalo se mu tedy jisté stavovské podpory.⁶⁸ Toto gesto ovšem neznamenalo mnoho, dokud ho za svého krále nepřijali i stavové čeští. Připojením Čech by však Matyáš získal nejen rozsáhlou, pod svou nadvládou sjednocenou říši, ale ohrozil by postavení Jagellonců. Překazil by tak jejich záměr na mocenské ovládnutí prostoru starého kontinentu, zvláště pak dočkal-li by se potomka. Ani jiné evropské rody pochopitelně nepřijímaly takovou eventualitu s nadšením. Matyáš byl navíc také vojensky silným protivníkem a konfrontaci s jeho dalšími možnými ambicemi nechtěl nikdo riskovat.⁶⁹

---

⁶⁶ Datum narození Matyáše není jisté, nejpravděpodobněji to byl rok 1440, ale setkáme se také s letopočtem 1443. Viz MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 263–265. O rodinných poměrech Korvína a jeho postavení i počátcích nadvlády v Čechách za vlády Jiřího z Poděbrad viz ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 396–403.

⁶⁷ O vytvoření přídomku „Korvín“ a upraveném Matyášově rodokmenu podrobně MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 264, a další informace viz též, *Tři ženy krále Vladislava*, s. 58–59. První manželkou Korvína byla dcera Jiřího z Poděbrad Kateřina Kunhuta, viz ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 395.

⁶⁸ BOBKOVÁ, L. Česká koruna na rozcestí. Dezintegrační tendence v zemích České koruny v 2. polovině 15. století. In *Doba Jagellonská v zemích České Koruny*, s. 21–22.

⁶⁹ ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. VI., s. 403.

Korvínovou výhodou bylo také to, že na rozdíl od ostatních potenciálních kandidátů disponoval značným majetkem, a to i v hotovosti.⁷⁰ Nakonec nesmí být opomenuta významnou přízeň papeže, které se Matyášovi dostávalo. Papežský úřad všemožně proklamoval, že Korvín je tím vyvoleným, který zbaví kacířské Čechy husitské „nákazy“ a vrátí je zpět na cestu pravého křesťanství. Spatřoval v něm možného protihusitského spojence a bojovníka s Turky. Postoj rázného Hunyadiovce k Římu byl, zdá se, primárně zjištný, využíval křesťanského praporu ve svůj politicko-mocenský prospěch, a když se mu znelíbila některá papežova stanoviska, byl ochoten vynutit si sjednání nápravy jakýmikoli prostředky. Nepochybně, nazveme-li Matyáše machiavelistou v plné míře.⁷¹

Osoby dalších kandidátů tvoří velice nesourodý výčet jmen, nasvědčující skutečnosti, že volba českého krále nebyla pouze lokální záležitostí, ba naopak. Stala se předmětem zájmu celé Evropy.⁷² Bavorský Ludvík Bohatý, francouzský král Ludvík XI., císař Svaté říše Fridrich III., český zemský správce kníže Jindřich Minsterberský, Albrecht III. Saský. Všechna tato jména představovala zvažovanou alternativu. Snad největší možnosti měl v dané situaci vlivný a kališníky oblíbený Jindřich, jemuž v mezidobí před volbou nového českého krále náležela faktická moc v zemi, nicméně rozhodl se zápas o korunu předem vzdát. Wettinský kandidát Albrecht pro změnu poukazyval na svůj svazek manželský, jeho choť Zdeňka byla totiž dcerou zesnulého krále Jiřího. Jistá podpora pro saského uchazeče zde byla, avšak nepostačující. Početnost kandidátů tak neznamenal vážnější ohrožení pro dva hlavní aktéry, Vladislava a Matyáše, jejichž „tábor“ stoupenců byl nejsilnější.⁷³

Samotný volební sněm se datuje na 20. května 1471. Probíhal v prostorách kutnohorského Vlašského dvora. Korvínovu zastupující delegaci tvořili šlechtici Zdeněk Konopištský ze Šternberka (odvěký Poděbradův sok) a Jan Zajíc z Hazmburka. Z duchovenstva pak Matyáše zaštiťoval olomoucký biskup Tas z Boskovic a papežský pověřenec a vratislavský biskup v jedné osobě Rudolf z Rudesheimu. Projevu se ujal další prelát, biskup Jan Beckensloer. V čele jagellonského agitačního procesí stál již

⁷⁰ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 272, 275 a 285.

⁷¹ Připomeňme také, že jeho otec získal šlechtický titul právě za pomoc v boji proti českým husitům a Hunyadi mladší se měl držet otcova vzoru. Viz MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 264, 278–280.

⁷² ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české - sv. VI.*, s. 403.

⁷³ Neformálně měla mocenskou pozici také vdova po Jiřím Poděbradském Johana. Její vliv ovšem ve srovnání s Minsterberským nebyl tak veliký, viz tamt., s. 404–406.

zmíněný Ctibor Tovačovský a možná je i skrytá podpora Jindřicha Minsterberského. Hlavní podíl na Vladislavově úspěchu nese patrně polský mluvčí Dobieslaw Kurozwecký řečený „Lubelczyk“. Jeho argumentace byla pozoruhodně působivá, krom zmíněných dědičných skutečností z matčiny strany neopomněl ani existenci společného protestantského smýšlení Polska a Čech, jazykovou spřízněnost a vždy přátelské styky obou států či Vladislavův smířlivý charakter tak protikladný k Matyášově uzurpátorskému počínání. Zapůsobil rovněž na Poděbradovy bývalé příznivce připomenutím jeho osobního přání. Takto podaný proslov zkrátka zapůsobil. Pokud by se nám to zdálo málo, mohl mít přesvědčující účinek také Kazimírův slib, že spolu se synem u papeže prosadí tolik očekávané uznání basilejských kompaktát i dosazení nového arcibiskupa pražského.

27. května v dopoledních hodinách zvolil český zemský sněm ve Vlašském dvoře jednohlasně Vladislava Jagellonského českým králem.⁷⁴ V následujících červnových dnech se již tituluje „*Vladislav, boží milostí král český, markabie moravský, lucemburské a slezské knieže a lužický markrabie etc.*“ Jak sám píše, na Krakovském hradě své zvolení „...*ku prospěchu a pro uspokojenie té slavné Koruny české to dostojenstvie královské na se jsme přijali s povolením rodiče našeho...*“ Před českou deputací pak učinil několik prohlášení, týkajících se jeho následujícího počínání. Vladislav se z pozice nastupujícího českého krále zavázal mimo jiné k uhrazení dluhů po zesnulém panovníkovi, což jak již víme, nebyl úkol lehký. Matyášova reakce na sebe nenechala dlouho čekat. Pokoušel se zvrátit výsledky volby, volal po podpoře papeže i císaře, vyslal biskupa Tase do Krakova s nabídkou příměří, přes všemožné podniky však korunovaci Vladislava Jagellonského českým králem nezabránil.⁷⁵

19. srpna 1471 byla Praha svědkem slavnostního příjezdu patnáctiletého Vladislava Jagellonského a jeho početné polsko-slezské družiny. Ku příležitosti pražské korunovace byla pro krále zhotovena modlitební kniha věnovaná univerzitními představiteli a vznikl rovněž text oslavující mír v zemi a líčící radostná očekávání

---

⁷⁴ BOBKOVÁ, L. Česká koruna na rozcestí. Dezintegrační tendence v zemích České koruny v 2. polovině 15. století. In *Doba Jagellonská v zemích České Koruny*, s. 22 a podrobněji se samotné volbě věnuje ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. VI., s. 406–408 a MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 284–285.

⁷⁵ ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. VI., s. 408 a ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 403. Uvedené citace jsou z dopisu Janovi z Rožmberka ze dne 1. 7. 1471. Cit. dle ČORNEJ, P. *Království dvojího lidu*, s. 221. Je zajímavé, že se tituluje i vládcem vedlejších zemí českého království, které byly de facto stále poslušné Matyáši Korvínovi.

spojená s příchodem nového krále. O tři dny později se konala samotná korunovace, obřad spojený s řadou náboženských úkonů vycházející z korunovačního řádu Karla IV, zakončený položením svatováclavské koruny na Jagelloncovu hlavu. Dlouholeté snažení jagellonské dynastie se vyplatilo. Do své „sbírky“ teď přidali další korunu, tu českou. Formálnost tohoto aktu vyšla najevo záhy. Matyáš zůstal „králem bez koruny“, ve svém ohrožování Vladislavova postavení ovšem nepolevil, a tak se ukázalo, že polský triumf nemusí být trvalý. Je nasnadě, že se první léta vlády Vladislava Jagellonského nesly ve znamení několikaletých pokusů o nalezení konečného řešení daných poměrů a vypořádání se s uherským rivalem, který už české země ohrožoval příliš dlouho.⁷⁶

Výsledek volby rovněž rozzlobil papeže. Korvína proto podporoval v tažení proti Vladislavovi. Předběhneme-li na okamžik sled událostí, papežův postoj vystihuje list, který do Čech dorazil v září roku 1477. V něm žádá lid království českého, aby králem uznal Matyáše, kterého „...máme [...] za vašeho nepochybného krále, jakožto od vás vyvoleného, jenž sami voliti mohli ste.“ Dále papež píše: „Napomináme vás spolu, kteří prací účastni byli ste, a přikazujeme, abyste setrvali v jeho poslušnosti a náboženství jemu pomáhající, aby potom nevěrní kacíři přinuceni byli hrdla jemu poddati...“. Obrací se přitom zejména na ty, kteří podporovali Korvína v olomoucké volbě roku 1469. Vladislava Jagellonského papežský stolec neuznal ani poté, co bylo „...dříve řečené korunování prvorozeného polského i jim učiněné...“⁷⁷

3.3 Počátky vlády v Čechách

V druhé polovině roku 1471 se Vladislav Jagellonský ujal vlády v Čechách. Už od počátku svého panování musel vyřešit celou řadu vnitropolitických i zahraničních záležitostí a jeho situace byla nezáviděníhodná. Setkáváme se z řadou hodnocení nového krále Vladislava, který se svým nástupem vzdal královského majestátu. Dovolím si citovat Palackého, který poměrně výstižně popisuje Jagelloncovu povahu tvrzením, že „byl lepším člověkem než panovníkem“.⁷⁸ Vladislavův současník, jeden

---

⁷⁶ Korunovaci provedl biskup z Podolské Kamenice Mikuláš Próchnicki za asistence biskupů Vincenta Kielbasa a Pavla, tedy nikdo z nejvýše postavených příslušníků polského biskupského úřadu, jak podotýká ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české - sv. VI.*, s. 408–410.

⁷⁷ Cituji zde list papeže Sixta IV. „obyvatelům českého království a moravského markrabství“ ze dne 27. 9. 1477. In ČORNEJ, P. *Království dvojího lidu*, s. 228–230.

⁷⁸ In MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích, 1-2*, s. 181.

z benátských velvyslanců o něm dokonce prohlásil: „*Je to nejvládnější a nejlaskavější ze všech současných panovníků*“.⁷⁹ Někteří letopisci se ovšem uchýlovali k větším odsudkům, neboť Vladislava považovaly za přímý zdroj úpadku českého království. Jak bude ovšem dále prokázáno, jagellonské Čechy měly k úpadku daleko.

Je sice pravdou, že do českých zemí nevstoupil jako razantní průbojný král demonstrující svou moc na každém kroku. Už od počátku vykazoval rysy spíše mírné, smířlivé povahy. Nechtěl riskovat znesváření jediných spojenců, které v novém prostředí měl a kteří mu koneckonců dopomohli ke svatováclavské koruně - českých stavů. Zvážíme-li navíc, jak mladým králem se Vladislav stal, je jistě pochopitelnější, že z počátku se v otázce zahraniční politiky řídil zejména otcovými příkazy a vnitřní politiku řešil spolu se sborem svých královských rádčů, žádnou vlastní iniciativu tak nevyvíjel. Otec měl jasné plány o ovládnutí celého českého korunního území. Nevyhnutelnost válečného střetu s Matyášem byla proto zjevná a řešení dalších palčivých otázek muselo jít prozatím stranou.⁸⁰

3.3.1 *Nekonečný zápas s Korvínem*

Vladislav věděl, že se musí pokusit uhájít svou svrchovanost nad Zeměmi koruny české, vynaložit všechny síly k tomu, aby země opět spojil ve státní svazek scelený pod jedinou vládnoucí personou. Dvojvládí nebylo tím, co by otec mohl považovat za uspokojivou situaci, a syn se o neutěšené situaci rovněž vyjadřoval kriticky.⁸¹ První fáze konfliktu se nesla ve znamení snahy o získání Slezska.⁸² Mohou-li být spory s Matyášem nazvány válkou, její charakter byl poměrně klidný, spíše než o nekončící válečnou vřavu se jednalo o stále se protahující vyjednávání a mezi lety 1471 a 1474 bylo smluveno několik příměří. Významnější mír vzešel roku 1472 ze schůze v Německém Brodu, kam se sjeli zástupci obou znesvářených stran. Toto příměří mělo dlouhé trvání, téměř do poloviny roku 1473.⁸³

---

⁷⁹ Takto to alespoň popisuje Vladislavova matka Alžběta. In FAJT, J. (ed.). *Europa Jagellonica*, s. 53.

⁸⁰ ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. VI., s. 411 a MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, s. 181–182.

⁸¹ V dopisu otci Vladislav napsal, přišel vládnout pouhému „zbytku království“. Viz MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 181., pozn. 11.

⁸² BOBKOVÁ, L. Česká koruna na rozcestí. Dezintegrační tendence v zemích České koruny v 2. polovině 15. století. In *Doba Jagellonská v zemích České Koruny*, s. 22.

⁸³ ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české* - sv. VI., s. 411–417.

Poměrně překvapivým se jeví fakt, že se Kazimírovi nabídlo v celku výhodné řešení, on je však rezolutně odmítl. Mohl totiž provdat svou dceru Hedviku za Matyáše a získat tak vedlejší země české pro svou dynastii nepřímo, prostřednictvím Korvínovy nastávající. Po Matyášově smrti by pak tyto državy opět přináležely k Čechám. Slezská Nisa byla nicméně v jarních dnech roku 1743 svědkem zavržení dalšího možného rozuzlení spleťtého sporu. Ukázalo se, že polský král byl neoblomný ve svých intencích získat české soustátí v jeho plném rozsahu právě pro Vladislava, bez ústupků, což stojí za zdůraznění. Tam kde Vladislavovi chyběla rozhodnost, byl jeho otec vždy suverénem. Do přímé správy země výsledek nízkého jednání zasáhl v tom smyslu, že na českém zemském sněmu byli představitelé zemské vlády zvoleni v symetrickém poměru, tj. po dvou zástupcích z každé strany. V čele země stáli Vladislavovi věrní - Hynek z Poděbrad a Vilém z Rýzemberka a již zmínění „korvínovci“ Zdeněk ze Šternberka a Jan Zajíc. První fáze mocenského sporu se skončila prosincem roku 1474 a znamenala pouhé potvrzení paritního rozložení sil.⁸⁴

Situace se opět vyhrotila roku 1477, tehdy už nebyla Vladislavova vojska osamocena, na pomoc jim přišla armáda Fridricha III. Krom samotné vojenské participace byl eminentně významný jiný císařův čin. V červnu roku 1477 Vladislavovi předal kurfiřtskou korouhev, čímž ho veřejně uznal českým králem a držitelem českých lén ve Svate říši. To bylo pro Matyáše velké pokoření, načež Fridrichovi vyhlásil válku a samotný papež reagoval dříve citovaným listem Čechům. Ani společný císařsko-královský postup nedokázal Matyáše zastavit, ten tak pronikl až do Vídně. Fridrich ve své podpoře polských záměrů již nepokračoval a uposlechl papeže, když konečně akceptoval Matyáše jako českého krále. Jagellonci nezbylo než opět stvrdit svou kapitulaci již několikerým příměřím v řadě. Korvín měl stále převahu.⁸⁵

Následující událost můžeme označit za Vladislavovu prohru, mnozí tak Olomouckou smlouvu skutečně hodnotí. Neopomeňme ovšem skutečnost, že Vladislav, který už neměl de facto žádnou zahraniční vojenskou posilu, by pouze se svým vojskem neměl takovou sílu, aby Korvína porazil. Sám Vladislav později výsledek olomouckého sněmu zhodnotil s tím, že přijal smlouvu takovou, jaká byla v dané situaci možná, nikoli

---

⁸⁴ Připomeňme, že Korvínova první manželka Kateřina, dcera Poděbradova, zemřela již roku 1464. Tamt., s.418–419.

⁸⁵ ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české - sv. VI.*, s. 432–435, též, *Království dvojího lidu*, s. 228–229. O postoji císaře Fridricha III. více ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 102–103, 404–405.

takovou, kterou by si sám považoval za výhodnou. Vystávají tu vlastnosti panovníkovi osobnosti, které se projeví ještě mnohokrát - kompromisnost, smlouvavost, ústupnost - stránky charakteru panovníka, označovaného „král Bene“.⁸⁶

K velké Vladislavově a především Kazimírově nelibosti nekonečně se protahující konflikt nikam nevedl, a ukončit ho mohlo jedině smluvně stvrzené příměří, proklamující kompromis mezi požadavky obou soupeřů. Otázkou je, co mohlo Matyáše, který měl po celou dobu sporu navrch, přimět k ústupkům. O plných sedmnáct let starší uherský král zatím vždy dokázal mladého soupeře srazit na kolena a přimět ke kapitulaci. Letní dny osudného roku 1478 znamenaly Matyášův triumfální úspěch na straně jedné a zbídačení českomoravského území i jeho obyvatel na straně druhé. S přesunutím bitevního pole na naše území bylo volání po ukončení války z české strany stále hlasitější. Odpovědí na naši otázku jsou již tolikrát skloňovaná jména členů Vladislavovi královské rady Ctibora Tovačovského a Jana Filipce, kteří se prokázali jako výteční diplomaté a dosáhli Korvínova souhlasu s příměřím.⁸⁷

Nutno připomenout také skutečnost, že zahraniční postavení Vladislavovo doznalo zlepšení zejména v souvislosti s císařským gestem vyjadřujícím podporu jagellonskému panovníkovi. Ač byla Fridrichova sympatie k mladému Vladislavovi minulostí, v evropském prostoru trvale zapůsobila. Zcela jinak by se zřejmě situace vyvíjela v případě, kdyby měl Korvín jednotnější oporu v české šlechtě a nerozvíjel namísto toho podněty ke kontroverzím.⁸⁸

Již 30. září roku 1478 byl v uherském Budíně připraven mírový kontrakt a už se jen čekalo, až ho dva klíčoví signatáři společně stvrdí a skončí tak nešťastnou kapitolu českých dějin. Korvín zval prostřednictvím pána z Rožmberka české šlechtice k účasti: „...zjednání, kteráž máme s nejjasnějším panem Vladislavem, králem českým, bratrem a přítelem naším milým, i se všemi jeho poddanými [...], pro kteroužto věc i sjezd v Olomouci mieti máme...“.⁸⁹ Nakonec se po řadě odkladů oba muži spatřili 9. července roku 1479, a to na poli mezi moravským Uničovem a Olomoucí. Teprve o čtyři dny později se jednání přesouvají do města Olomouce, těžiště Korvínovi moci na Moravě. Vladislav opuštěním neutrální půdy poměrně riskoval, Matyáš nebyl vždy rovným

⁸⁶ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 182, 202–205.

⁸⁷ ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. 435–436.

⁸⁸ Tuto zajímavou poznámku uvádí ČORNEJ, P. *Království dvojího lidu*, s. 230.

⁸⁹ Původně plánovaným datem byl 20. květen. Viz ČORNEJ, P. *Království dvojího lidu*, s. 232.

a férovým soupeřem, jak bude prokázáno později. Po příjezdu do Olomouce muselo být každému jasné, že Hunyadi chtěl využít olomoucké konference především k demonstraci svého majetku a moci. Spolu se svou manželkou Beatricí, jež ho do Olomouce doprovázela, si skutečně dali záležet, aby všemožně ukázali, v jakém přepychu si žijí a jakými vzácnými klenoty se jejich budínský dvůr může pyšnit. Řadu jich nechali až do Olomouce převést, aby je zde vystavovali a umožnili všem zhlédnout jejich okázalost. Tato pozoruhodná druhá strana původně politického shromáždění zúčastněným zpestřila červencové dny, když pro ně bylo přichystáno mnoho tanečních bálů a slavnostních hostin. K všemi očekávanému aktu došlo teprve 21. července toho roku. Olomoucká dohoda byla kontrasignována také příslušníky českých a uherských stavů, později své podpisy připojili i hornolužičtí a dolnolužičtí páni, moravští až po roční prodlevě.⁹⁰

Na tomto místě bude shrnuto, jaké důsledky z třítydenního olomouckého shromáždění, jehož hlavními aktéry byli dva aspiranti na titul českého krále se všemi jeho náležitostmi, plynuly. Získat české království v jeho plném rozsahu nemohl ani jeden, zemi si proto rozdělili. Na první pohled se tedy olomouckou smlouvou potvrdil status quo, jaký byl roku 1471, tj. Vladislav Jagellonský držel vládu nad Čechami a Matyáš Korvín nad Moravou, Slezskem i Horní a Dolní Lužici. V českém království bylo oficiálně kodifikováno dvojkráloví, jak Hunyadi, tak Jagellonec, oba získali titul „král český“. Hovoří se o tom, že od onoho setkání se z nich stali dokonce přátelé a zavládl smír kdysi znesvářených protivníků. Do roku 1479 se Korvín ovšem o Vladislavovi nikdy jako o českém králi nezmínil, vždy jej tituloval „*syn polského krále*“. Ani o vzájemném respektu zde hovořit nemůžeme. Roku 1489 Matyáš spřádal plány na spiknutí proti Vladislavovi, nebylo to však poprvé, již roku 1473 měl údajně najmout muže, kteří měli za úkol Vladislava otrávit jedem dovezeným z Benátek. Aby se tedy taková nenávist mohla v mžiku obrátit v ryzí přátelství, zdá se více než nepravděpodobné.⁹¹ Nicméně Vladislav se rozhodl podepsanou úmluvu dodržet a události roku 1480 nás mohou v tomto přesvědčení jedině utvrdit. Zdá se až neuvěřitelné, že když se tehdy při audienci na Pražském hradě stavové Horní Lužice

---

⁹⁰ ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české - sv. VI.*, s. 436–437. Nejdetaileji olomoucký sněm líčí MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 72–78. Více o Olomoucké smlouvě a jejích důsledcích ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 103–104, 407–408.

⁹¹ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích, 1-2*, s. 274, 290–291. Víše citovaný list, v němž už Korvín Vladislava nazývá českým králem je právě z roku 1479.

obrátil na Vladislava s přáním o přijetí do poddanství z důvodu nesouhlasu s Matyášovým chováním v jejích zemi, rozhodne se je král příkře odmítnout, odvolávajíc se přitom na trvání platnosti olomoucké smlouvy.⁹²

Víceméně byla olomoucká smlouva formalitou zaručující spíše výhodnější postavení Korvínovo. Druhý a o mnoho podstatnější aspekt z ní vyplývající je ovšem ukončení dlouhotrvajících válečných operací. Výsledek olomoucké listiny přinesl zemím České koruny mír, což umožnilo návrat k řešení vnitřních záležitostí země, jakož i posílení její prestiže v oblasti hospodářské, ekonomické, kulturní a konečně i náboženské. Roku 1482 byla papežem Sixtem IV. zrušena klatba nad Českým královstvím, „kacířská zem“ se tak opět otevřela zbytku Evropy. Skutečné jagellonské cíle byly ovšem ještě nadlouho odsunuty. Teprve téměř deset let po olomouckém summitu, roku 1487, uznal papež Inocenc VIII. (1484–1492) Vladislava Jagellonského českým králem (!)⁹³

3.3.2 *Správa státu a kutnohorský náboženský smír*

Následující prostor bude věnován vnitropolitické situaci počátků vlády prvního Jagellonce v Čechách. Bylo naznačeno, že v novém prostředí českém mladému a místních poměrů neznalému vladaři pomáhali členové královské rady. Vládu Vladislavovu charakterizuje jistá přístupnost těchto postů a řekněme odstředivá tendence, projevující se ve snahách některých členů rady o pozvednutí vlastní osoby a odsunutí ostatních do ústraní. Mínilo-li královskou radou panovníkovi nejbližší poradce a úředníky v užším slova smyslu, pak čítala něco kolem 25 členů. Do nejtěsnějšího okruhu panovníka se chtěl dostat každý zejména proto, aby se mohl přímo podílet na exekutivě. K výraznějším změnám v radě dochází právě roku 1479, kdy se do popředí králova zájmu prodírali také vyšší šlechtici z řad českého katolictva a převýšili svým počtem do té doby suverénní rytíře. Ti tvořili také zastánce utrakvistické politiky

---

⁹² MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích, 1-2*, s. 196.

⁹³ MACEK, J. *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 248–249. Macek uvádí, že ke smíru Vladislava s papežem přispěly „zlé zkušenosti“ s Matyášem Korvínem, který papeži vyhrožoval koncilem a dokonce zničením papežského státu (!) V květnu roku 1487 se konalo zasedání papežské konzistoře, na němž vystoupili Vladislavovi zástupci a duchovní Pouček, kteří zde proklamovali poslušnost českého krále Vladislava Jagellonského papeži. Delegace uspěla. Inocenc VIII. od té doby zve Vladislava „milým synem, slavným králem českým“. Již tehdy došlo tedy nepochybně k urovnání vztahů mezi Římem a českým královstvím. V duchu svého předchůdce pokračoval i papež Alexandr VI. (1492–1503). Srv. BOBKOVÁ, L. Česká koruna na rozcestí. In *Doba Jagellonská v zemích České Koruny*, s. 23, kde je uvedeno, že papež Inocenc VIII. uznal Vladislava českým králem roku 1498, tento údaj se ovšem jinde neobjevuje. Rovněž ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české, sv. VI.*, s. 461, uvádí rok 1487.

a patřili mezi ně kupříkladu Jan z Roupova, Mikuláš Trčka z Lípy, Jan Kostka z Postupic a Bořita z Martinic. Z pánů královské radě působili Jan Zajíc z Hazmburka, Burian z Gutštejna a na Nečtinách, Aleš Berka z Dubé a Lipé, Jindřich z Hradce, vícekrát jmenovaní bratři Tovačovští z Cimburka a další.⁹⁴ Ke slovu se také dostávali rádcí Poděbradovi, spolu s Jiřího potomky - příslušníky rodu Minsterberků a královskou vdovou. Třetí stav, měšťanský, neměl v královské radě své osobnosti. K další větší proměně složení královské rady došlo roku 1490 v souvislosti s přesunutím královského sídla do Uher, jak bude popsáno na patřičném místě.⁹⁵

Sílicí vliv katolických rádců v panovníkově blízkosti byl také rozbuškou pro další z určujících konfliktů prvních desetiletí Vladislavovi vlády v Čechách, tentokrát ryze domácího charakteru. Nový český král od svého nástupu na trůn vystupoval jako jakýsi ručitel náboženské tolerance, zprostředkovatel klidných poměrů mezi oběma skupinami. Smířlivým gestem byla také Vladislavova amnestie všech osob vězněných z náboženských důvodů, která byla provedena s jeho nástupem na trůn. Od roku 1480 se však král stále více poddával katolickému naléhání, aby vystoupil proti sílicímu radikalizmu. Vladislav se snažil nevyvolávat konflikty, avšak podvolil se a souhlasil se zásahem proti utrakvistickým radikálům. Jako přívrženec zásady v kompaktech garantované země dvojího lidu nechtěl dopustit autonomizaci další náboženské skupiny. Několik radikálních kališníků bylo skutečně na příkaz krále zatčeno, zvláště poté, co bylo v červnu roku 1480 Staré město svědkem menšího protestu, při němž byly demonstrovány protikatolické názory, a navíc vyslechlo zakázanou hymnu radikálů. Ve Vladislavovi akcelerace náboženského odporu vyvolala obavy, neboť sám ještě sídlil, téměř nechráněn, v centru sporů na Královském dvoře.⁹⁶

Bodem sváru bylo také stále prázdné místo pražského arcibiskupa, po smrti svého duchovního Jana Rokycany (asi 1396–1471) ztratili kališníci další zastání ve vysokých místech. Jmenování nového arcibiskupa se protahovalo, nebyl totiž stanoven

---

⁹⁴ Královské radě se nejpodrobněji věnuje MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 242–248. Počet členů královské rady uvádí tamt., s. 235, kompletní seznam členů královské rady v příloze na s. 330–331.

⁹⁵ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 248 a ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 104–105. Informace o knížatech Minsterberských viz ŽUPANIČ, J., *Encyklopedie knížecích rodů země Koruny české*, s. 172–183.

⁹⁶ ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. 442–444, a ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 107–109. O Vladislavových postojích k náboženské otázce a jejich důvodech souborně MACEK, J. *Jagellonský věk v Českých zemích*, 1-2, s. 186–193.

jednotný předpis, jak ho vlastně zvolit, a tak si obě strany hledaly vhodné kandidáty. Stoupenci kalicha toho času uvítali příchod severoitalského církevního hodnostáře *Augustina Sanktuarijského*⁹⁷ (zvaného Luciána), který se měl ujmout vysvěcování kněží. Papež celou situaci sledoval s velkou nevolí, a Augustina v jeho postavení neuznal, katolíci rovněž brojili proti samozvanému biskupovi v nepřátelském táboře.⁹⁸

Roku 1482 se konal sjezd ve Slaném za účelem zjednání náboženského míru. Nebyl příliš úspěšný, podnětnější měl být lednový sjezd pražský roku 1483. Zástupci kališnické a katolické politiky jsou nám dobře známí Jan Tovačovský a Jan Zajíc. Tovačovského návrh, aby byl konečně uzavřen trvalý mír, katolíci smetli ze stolu, byli ochotni diskutovat o míru časově ohraničeném. Ani protistranický námět na obnovení jednání s papežskou kurií ohledně kompaktát neprošel. Další sněm se sešel téhož roku v Nymburku. Opět nepřinesl uspokojivé řešení. Sanktuarijský se oficiálně postavil do čela utrakvistické organizace. Papež vydal direktivu k jeho zatčení a dopravení do Říma. Rovněž Vladislav k italskému vetřelci nechoval žádné velké sympatie, vždyť v Čechách pobýval bez jeho svolení.⁹⁹ Doslovně mu vytýká: „...*nad obyčej biskupské poctivosti, do našeho vešel si královstvie, kdežto ihned na nás ani na ty ovšem, na kteréž zvláště slušie se vyptati těch věcí, svévolně učiniti nepochyboval si...*“¹⁰⁰

Dále už o mírových jednáních neuslyšíme, zbytek roku 1483 byl naplněn konflikty. Augustin přesídlil do Kutné Hory, kde měl početné stoupence, král Vladislav zase přešel do spolupráce s pražskými katolickými radními, kteří od počátku prosazovali persekuce radikálního utrakvistického proudu. Lavinu pochybností spustil úprk královského dvora z Prahy před morovou nákazou, jenž byl interpretován tak, že král je vážně nemocen. Začínalo se kalkulovat s variantou panovníkova úmrtí, kališníci se obávali změny poměru sil, novoměstští konšelé se připravovali na vojenský zásah a stejně tak úředníci ze Starého města. Zářijová noc ze 24. na 25. měla být dobou

---

⁹⁷ O velikém významu biskupa Sanktuarijského svědčí i jeho místo posledního odpočinku, bohatě zdobený hrob v kostele Panny Marie Před Týnem jak uvádí KALINA, P. *Praha 1437 - 1610: kapitoly o pozdě gotické a renesanční architektuře*, s. 12 (pozn. k fotografii Luciánova hrobu). K samotné postavě biskupa pak podrobně MACEK, J. *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 119–133.

⁹⁸ ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. 445–447 a též ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 111–113. K otázce volby nového arcibiskupa pražského více ZLINSKÁ, B. Synoda nebo sněm? Ke vztahu světské moci a utrakvistických struktur v době jagellonské. In *Doba Jagellonská v zemích České Koruny*, s. 31–40.

⁹⁹ MACEK, J. *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 124–125.

¹⁰⁰ Citován je dopis Vladislava Jagellonského nechtěnému biskupovi z 8. června 1482. In ČORNEJ, P. *Království dvojího lidu*, s. 235. Dopis je odpovědí na list Augustinův z téhož měsíce.

rozpoutání vlny násilí v pražských ulicích. Katoličtí přívrženci radnice se spolu s umírněnými kališníky hodlali zmocnit desítek měšťanů, které chtěli připravit o život a nekatolické kněze pražské měli v plánu vyhnat. Jak by celá akce dopadla, pokud by probíhala podle tohoto plánu, se dnes již nedozvíme, díky některým zrádcům v katolických řadách byl záměr včas vyzrazen.¹⁰¹

V ranních hodinách 24. září zvonily zvony Týnského chrámu na poplach. Svolávaly kališnické do útoku proti pražským radnicím. Za přispění davů nabyla celá situace drastických rozměrů. Na novoměstské radnici bylo brutálně ubito celkem 6 osob, z toho 4 byli konšelé. Poté je rozlícený dav svrhl z oken. Výčet zabitých tím však nekončí. Další z konšelů byl dopaden na ulici. O něco klidněji probíhalo povstání na Starém městě, zde bylo záměrem nepohodlné osoby pozatýkat a hnát před soud. Zabit byl „jen“ rychtář. Došlo také k útoku na pražské kláštery a vyhnání řeholníků, situace se neobešla ani bez pogromu na židovské ghetto, neblahého průvodního jevu několikerých pražských bouří jagellonského období. Zde se především loupilo. Jednodenní vřava ve večerních hodinách utichla.¹⁰²

Jak zareagovat, jak potrestat viníky, opravit napáchané škody, to byly problémy, jejichž řešení se paradoxně neujal panovník, ale veškerá moc spočívala v rukou představitelů pražských měst. Nově zvolení obecní starší bděli nad důslednou apologií proběhnutých událostí i nad popravami zadržených staroměstských vězňů. Zde bylo 26. září sřato celkem 6 osob - 5 konšelů a jeden starší a někteří další na Novém městě a Malé straně.¹⁰³ Neubráníme se hodnocení vyplývající z těchto osudných dnů - boj náboženský zde byl propleten s politickými ambicemi měšťanů, s konkurenčním bojem o moc. Jakožto vítěz z celé situace těžil Augustin Lucián, který v říjnu přijel do Prahy jako hlasatel požadavků umírněných utrakvistů, odhodlávající se k vyjednávání s králem. Vladislav nakonec skutečně jeho přebývání v Čechách dovolil. Poslední dozvuky prodělané bouře zaznívaly nikoli v Praze, ale v Kutné Hoře a vešly do dějin pod názvem kutnohorský náboženský mír. Již 24. září roku 1484 se Vladislav sešel se zástupci tří pražských měst a podepsal spolu s nimi smlouvu zaručující mimo jiné také

---

¹⁰¹ ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 122–124 podává základní informace o celém povstání, uvádí také možné hodnocení „spiknutí“ a současný stav historického bádání na toto téma. Zdůrazňuje, že veškeré informace, které jsou dosud k problematice bouřlivého roku 1483 prozkoumány, vychází pouze z pouze kališnických pramenů, a nemohou tedy být s konečnou platností považovány za dostačující. Nabízí rovněž možné alternativy, jak lze dnes celou revoluci z roku 1483 vykládat.

¹⁰² Viz tamt. s. 125–127, kde je průběh povstání líčen nejpodrobněji.

¹⁰³ ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 130 – 131.

jeho bezpečný návrat do Prahy. Následovalo jmenování nového sboru konšelů pražských obcí. Konečně kutnohorský sněm se konal až v březnu roku 1485. Garantoval svobodu vyznání, míněna však byla pouze pro kališníky a katolíky v souladu se zněním basilejských kompaktát, členové Jednoty Bratrské tak byli i nadále v ilegalitě. Význam kutnohorského náboženského míru je velkolepý nejen pro jagellonské období, nýbrž také pro celou epochu předbělohorskou.¹⁰⁴

Zbývá snad už jen doplnění informací o tom, jak se k celému náboženskému konfliktu stavěl král Vladislav. Jak už je pro mírného panovníka příznačné, neuchýlil se po celou dobu konfliktu, a dokonce ani po jeho skončení, k žádným razantním zásahům. Nakonec z jeho úst zazní jen volání po prošetření celého případu a soudu s viníky. Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že neměl žádné mocenské či vojenské prostředky k tomu, aby jednal jinak. Jeho smířlivý postoj jako vždy svědčí o tom, že byl ochoten odpouštět, i za cenu rozezlení samotného Sixta IV. Ten jej svým papežským listem vyzýval k neprodlenému ztrestání českého kacířstva.¹⁰⁵ Není pochyb o tom, že Vladislav byl oddaným katolíkem, že si z Krakova přivezl výchovou upevněné římskokatolické přesvědčení, v onom konfliktu tak zdá se vystupují do popředí spíš Vladislavovi charakterové vlastnosti než osobní postoje.¹⁰⁶

3.4 Vladislavovy manželky

Následující kapitola pojednává otázku sňatkové politiky jagellonského českého krále. Vladislavovy zkušenosti se ženami, se kterými uzavřel svazek manželský, tvoří zvláštní kapitolu jeho života. Mnohdy mu sňatky přichystaly nemalé komplikace a nejednou se kvůli nim ocitl ve středu pozornosti nejen papežského Říma, ale také některých zahraničních panovníků. V některých momentech k Jagelloncově osobě s napětím pohlížela celá Evropa nikoli v důsledku jeho vladařských rozhodnutí, ale právě kvůli jeho manželským peripetiím. Byly situace, v nichž mnoho Vladislavových současníků ani netušilo, jak se to ve skutečnosti s českým králem má - zda je či není ženat, zda se konečně nalezne vhodná žena, jež se bude titulovat českou královnou, a konečně jestli se jagellonská dynastie bude moci radovat ze svého pokračovatele a dědice českého

---

¹⁰⁴ ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. VI., s. 451–457 a ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 139–140.

¹⁰⁵ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 3-4, s. 311.

¹⁰⁶ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 186–188.

trůnu. Snad u žádného českého krále nenalezneme tolik otazníků, týkajících se právě manželské politiky. Vladislav Jagellonský nebyl zvláštní počtem uzavřených manželství, tři ženy skutečně nebyly v panovníkově životě až takovou výjimkou. Neobvyklý byl způsob, jakým byly sňatky uzavírány a zase „rušeny“. Papež počal nazývat Vladislava bigamistou, i jinde po Evropě se rozmáhaly historky o českém králi, jenž žije s více ženami zároveň a přitom, paradoxně, Vladislav žil pouze s jedinou ze svých tří manželek, s tou poslední.¹⁰⁷ Celá situace bude nyní postupně rozkryta.

Není pochyb o tom, že Kazimír promýšlel, kdo se stane synovou chotí velmi důkladně, byl to především on, kdo za mladého Vladislava rozhodoval. První z návrhů učiněný ještě Jiřím z Poděbrad polský král nepřijal. Tou pravou, o které se začalo teprve pět let po Vladislavově nástupu na český trůn vážněji uvažovat, se zdála být *Barbora Hlohovská - Hohenzollernská* (1464–1515). Snad každý se musí pozastavit nad tím, že se Vladislavovou manželkou měla nakonec stát právě tato dvanáctiletá kněžna, která i přes svůj nízký věk stihla ovdovět, a tak byla roku 1476 opět volná.¹⁰⁸

Pochopitelně zde rozhodující úlohu sehrál Barbořin původ. Jejím otcem byl braniborský kurfiřt Albrecht nazývaný Achilles, zakladatel mocné dynastie hohenzollernské, matkou Anna Saská. „Achilles“, jak jej zval sám papež Pius II., si své přízvisko vysloužil zejména svou proslulou povahou válečníka a lstivého útočníka. Pro polské královské delegáty bylo ovšem důležité zejména to, jaké věno na jeho dceru čekalo. Rodovým sídlem Albrechtovým byl hrad Ansbach, krom ansbašského knížectví ovšem kontroloval rozsáhlá území dnešního Německa od Pomořanska až k pobřeží Baltu. S jeho jménem tak bylo spojeno území Falce, které přímo sousedilo s Českým královstvím. Kurfiřt měl zároveň velké jmění, díky četným zdrojům příjmů plynoucím mimo jiné z jeho svérázné politiky v zemích, které ovládal. Jeho pokladnice, třeba že ne královská, byla vždy plná, o čemž si mohl český král nechat jen zdát.¹⁰⁹

Lákadlem bylo také Barbořino léno, které si měla přinést z prvního manželství, a které by bylo příslibem Vladislavova vlivu ve Slezsku. Barbořin první manžel,

---

¹⁰⁷ Tato kapitola čerpá především z knihy MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*. Kniha se věnuje Vladislavově sňatkové politice nejúplněji. Dosud jediná kniha zabývající se komplexně tímto tématem.

¹⁰⁸ MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 16 a ČECHURA, J. *České země v letech 1437–1526, II. díl*, s. 51–53.

¹⁰⁹ Daně vybíral dokonce od prelátů, přičemž se nezalekl papežových hrozeb o interdikt. Byl rovněž účastníkem bitvy u Domažlic, kde se postavil proti Prokopu Holému. Později byl spojencem Jiřího z Poděbrad. O kurfiřtovi více Viz MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 16–19.

Jindřich XIV. (†1476), byl knížetem z rodu Piastovců, vévodou hlohovským. Bývalí i budoucí Barbořin manžel měli společného nepřítele. Jak hlohovský Jindřich, tak polský Vladislav vedli svého času válku proti Korvínovi, a Achilles, jenž se svým nepřátelstvím k Matyášovi nikdy netajil, měl zájem na tokových taženích participovat. Když pak Jindřich náhle skonal, nechtěl Albrecht průbojnému Korvínovi zavdat sebemenší příležitost k zisku Hlohovska. Mezitím už ovšem Matyáš počal jednat. Hlohovsko prohlásil již roku 1476 za léno Jindřichova bratra Jana Zaháňského a Vladislavova naděje na výnosné území se pomalu vzdalovala.¹¹⁰

To zatím nikdo nevěděl. Od začátku nebyl Vladislav s výběrem nevěsty spokojen. Mnoho alternativ se mu nicméně nenabízelo. Není bezvýznamné, že v té době mezi českým a uherským králem trvalo vyjednané příměří. Vliv na celou záležitost měli také čeští stavové, kteří disponovali pravomocí schválení královského manželství. Netušíce nic o Matyášových tazích, také jim se zamlouvalo, že by se k Čechám opětovně připojilo hlohovské území. Rovněž významná persona české politiky, Jindřich Minsterberský, byl velkým propagátorem jagellonsko-hohenzollernského spojení (jeho manželkou totiž byla Uršula, dcera Achillova). Situace se začala převracet až po svatbě. Vladislav nejprve v Praze dne 12. září podepsal svatební smlouvu a poté vyslal své zástupce do Ansbachu. Zde byl per procura koncem měsíce uzavřen sňatek. Nemuseli se setkat, nemuseli spolu pronést jediné slovo, podle tehdejších zvyklostí byl sňatek oficiálně platný. Vladislav a Barbora nabyli stavu manželského. Svatba byla už jen formalitou, kde se mělo nové manželství demonstrovat před zástupy hostí, při níž by novou královnou konečně mohlo uvítat i obyvatelstvo české, pro které byla cizinka dosud neznámou.¹¹¹

Barbora se skutečně mezitím začala titulovat královnou českou, aniž by Čechy kdy spatřila. Svatební obřad se zamýšlelo uspořádat na počátku roku 1477. České stavy se ale začaly bouřit proti sňatku, který by jim nakonec nic nepřinesl, hlohovsko bylo ztraceno. Na mezinárodní půdě také asnašská kněžna nenalezla zastánce. Habsburkové by raději viděli po boku Jagellonce některou ze svých princezen, takže ani císař

---

¹¹⁰ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích, 1-2*, s. 209, a též, *Tři ženy krále Vladislava*, s. 18, 21.

¹¹¹ Takto uzavřené manželství nebylo ničím mimořádným, k pronesení svatebního slibu prostřednictvím zplnomocněnců docházelo v středověku běžně. Teprve po *tridentském koncilu* začal být svatební obřad církevní záležitostí, která nepřítomnost novomanželů nepřipouštěla. Viz MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 23–25, okrajově, zejména o hlohovsku též ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. 429–430.

nepomohl, ba naopak argumentoval proti Barboře. Nakonec Achillovi nepomohly ani finance ani nepolevující nátlak na českého krále. To ještě netušil, že se odjezdu své dcery do Prahy skutečně nikdy nedočká a že čeští stavové přitom nezhájí s hledáním nové nevěsty pro Vladislava. Kazimír se rozhodl, že svého syna podpoří a pomůže mu v Římě vyjednat rozvázání sňatku s hohenzollernskou manželkou. Jakou šanci na úspěch ovšem „*neposlušný syn církve*“ mohl očekávat. Pokud se k celé situaci přičtou ještě litanie Achillovy zaznívající z jedné strany a apely císaře Fridricha III. ze strany druhé, papežský úřad zosobněný Sixtem IV. a poté Innocencem VIII. nevěděl, co si s problematickou situací počít. Roku 1487 sice z Říma vyšlo poselství s direktivou českému panovníkovi, který měl dostat svému slibu a přijmout Barboru za svou choť, nikdo na něj však nereagoval. Teprve papež z rodu Borgia, Alexandr VI., posvětil roku 1500 anulaci manželství mezi Vladislavem a Barborou. Jagellonec se mezi tím, za dobu 24 let oficiálně trvajícího manželství, stihl znovu oženit a „rozvést“.¹¹²

Počátkem roku 1477 se čeští královští diplomaté snažili nalézt pro svého krále vhodnější choť, která by konečně alespoň částečně zahojila jejich finanční tíseň.¹¹³ Vážnější doklady máme teprve o jednáních s vyslanci lucemburskými, kteří nabízeli českému vládci bohatou dědičku Marii, jejímž otcem byl nedávno zesnulý Karel Smělý. Je třeba zdůraznit, že titul *vévoda lucemburský*, který českému panovníkovi oficiálně náležel, nezaznamenal mnoho a reálným vládcem tohoto území byl právě burgundský vévoda. To se případným sňatkem mohlo změnit. Ne náhodou si lucemburští vybrali Vladislava, báli se mocenského vzestupu francouzského Ludvíka XI. Nakonec však Marii nezískal ani Ludvík, ani Vladislav, nýbrž Fridrichův císařský syn Maxmilián.¹¹⁴

Když se zhodnotí Vladislavovy dosavadní neúspěchy v uzavírání manželství, musí se dospět k názoru, že by se jen těžko mohla najít další žena, která by byla ochotna se za českého krále provdat. Taková domněnka není úplně mylná. Až do roku 1490 musel Jagellonec čekat, než se objevila eventualita nového manželství. K jeho nelibosti mu uherští magnáti vyhlédli vdovu po Matyáši Korvínovi, *Beatrici Aragonskou* (1457–1508). Znovu se měl Vladislav oženit s vdovou a znovu bez vlastního přičinění. Rozdíl oproti předchozím pokusům tu ovšem byl, tentokráte mu byla tato žena dobře známa,

---

¹¹² MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 32–34 a ČECHURA, J. *České země v letech 1437–1526*, II. díl, s. 56–57.

¹¹³ Údajně se uvažovalo o dceři vévody mantovského či princezně ze Saska, to jsou ovšem pouhé spekulace. Viz MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 209.

¹¹⁴ MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 29–30.

setkal se s ní, jak již bylo zmíněno, roku 1479 v Olomouci, kam Korvína doprovázela. Roku 1490, kdy Beatrice ovdověla, měl ale Vladislav jiné starosti, a sice uprázdněný uherský trůn. Navíc se o ní vědělo, že není schopna přivést na svět potomka. Vladislav byl do poslední chvíle proti sňatku, jenže těžko mohl bojovat s uherskými stavy, ty za něj teď rozhodovaly ještě vehementněji, než tomu kdy bylo u stavů českých.¹¹⁵

Dcera nepolského korunního prince Ferdinanda I. (1423–1494), známého pod italským jménem Ferrante, byla od svého narození na pompézním rodovém sídle Castel Nuovo předurčena ke královské budoucnosti.¹¹⁶ Otec Ferrante byl královským levobočkem, který ovšem zamýšlel dosáhnout velkých věcí, neohlížel se přitom příliš na své děti, které mu sloužily spíše jako prostředek k prosazení politicko-mocenských záměrů. Malá Beatrice si podobně jako Barbora prošla nelehkým dětstvím, když byla poprvé zasnoubena a odvezena z domova již v 6 letech.¹¹⁷ V roce 1474 začala jednání s diplomatickými zástupci Matyáše Korvína o možném manželství a roku 1475 se v Neapoli uskutečnila svatba. Matyáš získal nejbohatší nevěstu Evropy, Beatrice dosáhla titulu uherské královny. Zároveň měl být Matyáš obráncem křesťanství, alespoň tak ho na Apeninském poloostrově vnímali, proto v něm Ferrante viděl prostředníka pro jednání s papežskou stolicí. Toto manželství trvalo plných 15 let, ukončila ho Matyášova smrt po prodělané mozkové mrtvici roku 1490.¹¹⁸

Toho roku se otevřela otázka nástupnictví po uherském králi. Když se ovdovělá královna cítila být dostatečně silná na to, aby uherskou korunu získala pro sebe, velice se zmýlila, neuvědomovala si skutečnost, že neměla žádné příznivce ve chvílích - že ji v Uhrách vnímali jako nevítanou cizinku. Nás zde zajímá sňatek mezi Vladislavem a Beatricí, ke kterému nakonec na popud uherských magnátů a duchovních došlo. Když se Vladislav s uherskými stavy setkal, byla mu představena rezoluce pro uznání jeho svrchovanosti, zahrnující dodatek o svatbě s Beatricí. Uherští rádci trvali na svém,

---

¹¹⁵ Korvínův jediný syn Jánoš byl levobočkem, Beatrice nikdy žádné dítě neprodila. Viz MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 80–81.

¹¹⁶ Beatriciným dědečkem byl Alfons Veliký. Přídomek zde má své opodstatnění v tom, že v rámci stoleté války s Anglií úspěšně svedl bitvu, na jejímž konci čekal jeho i celou aragonskou dynastií získané království skládajícího se z Neapolska, Sardinie a Sicílie. Španělští Aragonci tak zavládli i na italské půdě. Nelze se nezmínit o Alfonsově mecenášství – tento muž byl pravým obdivovatelem renesančního umění. Cit pro umění po něm zdědila i Beatrice. Viz MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 29–30 a též ČECHURA, J. *České země v letech 1437–1526, II. díl*, s. 58–59.

¹¹⁷ Jejímu „manželovi“ bylo 5 let, Ferrante ho nakonec uvěznil a nechal zavraždit. Viz MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 45–46.

¹¹⁸ O manželství Matyáše Korvína s Beatricí Aragonskou velice detailně viz MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 59–72, 78–87.

Beatrice také se svatbou souhlasila, nic jiného patrně nezbývalo ani Vladislavovi. Kuriózní na celé záležitosti je, že se historie znovu opakovala. Sotva Vladislav vyslovil své „ano“ (tentokrát alespoň osobně), snažil se už zase z manželství vymanit. Případ byl nyní o to komplikovanější, že Vladislav musel vyjednávat přímo s Beatricí, která rozhodovala sama za sebe a byla neústupná. Nechtěla se vzdát naděje udržení koruny, bez ní byla odkázána k potupnému návratu domů do rodné Neapole. Český král jí pod nátlakem slíbil, že se stane jeho právoplatnou manželkou.¹¹⁹

Je důležité upozornit na význam exitujícího dokumentu nesoucího název *Apologia Wladislai*. Vystávají otázky, proč tato apologie Vladislavova počínání vznikla, zda se musel vůbec ospravedlňovat, z jakého důvodu právě v případě svého druhého manželství cítil potřebu příčiny jeho nezdaru zdůvodňovat. Ostatně byly to tentokrát příčiny poměrně pochopitelné - stárnoucí král se nechtěl smířit s tím, že by nezlodil dědice. Je možné, že ho trápily morální výčitky, na druhou stranu víme, že ani v dokumentu nezaznívá úplná pravda, takže je evidentní, že chtěl spíše někoho o čistotě svých úmyslů přesvědčit, než že by cítil touhu se zpovídat. Nakonec byl tento text zřejmě předcítán při přesvědčování papežského shromáždění o několik let později.¹²⁰

Vladislav do Říma vyslal svého vlastního obhájce, který zdůraznil, že byl jeho král k manželství přinucen, a že je navíc stále ženat s Barborou. Vladislavova manželství-nemanželství se začala řešit v rámci celé Evropy, která se již neomezovala na nečinné přihlížení, ale snažila se do papežova rozhodnutí zasáhnout, pochopitelně ve svůj vlastní prospěch. V lednu 1493 se dokonce český král stane tématem konzistoře. Papež a sbor přítomných duchovních vyslechnou zástupce obou stran.¹²¹ Alexandr VI. nepatří mezi papeže s dobrou pověstí a ani v tomto spleťtém případě se nezachoval čestně. Beatriciny zástupce přesvědčil o svém rozhodnutí v její prospěch, nakonec však jednal opačně a Vladislavovi poslal list potvrzující zrušení jeho manželství

---

¹¹⁹ MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 104–107.

¹²⁰ V něm se Jagellonec hájí několika argumenty, a sice že byl ke sňatku přinucen stavovskou obcí, že mu samotná Beatrice vyhrožovala vojenským zásahem, dále že mu byla přislíbena finanční částka, kterou ovšem nikdy nedostal a konečně, že je Beatrice neplodná, a proto nikdy neměl nejmenšího zájmu se s ní oženit. Jak se v dokumentu píše, byl král „*přinucen bojovat lstivě*“, pouze však přítom odpověděl na lest, kterou jej ohrožovala sama Beatrice. V poznámce Macek komentuje nepravdivost některých výpovědí z *Apologie Wladislai* viz MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 211. Autorem apologie byl zřejmě nitranský biskup Sankfalvi, více MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 109–110, 118–119.

¹²¹ Na Vladislavovu stranu se nyní navíc připojil vévoda milánský Ludvík Sforza, otec Marie Blanky, jež se měla stát další Jagelloncovou manželkou, proto se její otec rozhodl zamýšleného snoubence bránit. Ze svatby ale nakonec sešlo. Viz MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 117–121.

s aragonskou chotí. Ferrantovi vyslanci ale údajně list zničili a český král ho nikdy nedostal. Případ se znovu začal komplikovat a zdál se být bez konce. Rok 1498 měl přinést kýžené rozuzlení. V Římě byl ustaven komitét mající za úkol otázku rozporuplného manželství konečně dořešit. Teprve 3. dubna roku 1500 však padne konečný ortel. Manželství bylo prohlášeno za neplatné. Beatrice se vrátila do Neapole, zde také 13. září 1508 zemřela.¹²²

Vladislavovi bylo již čtyřiačtyřicet let, když se konečně dočkal osvobození z obou nezdařených manželství. Evropa již mezitím plánovala, kdo zaujme Jagelloncovo místo na trůně, když to s jeho potomkem vypadalo skutečně beznadějně. Poslední manželství českého krále měli ve své režii opět uherští šlechtici. Tentokrát mu vyhlídli Francouzku, *Annu de Foix Candale* (1484–1506). Její osobnost není v Čechách příliš oblíbena, v poslední době se mnozí snaží její obrázek v českých dějinách poněkud poupravit.¹²³ Po předchozích zkušenostech se všichni chtěli vyhnout dalšímu fiasku, proto uzavřely nyní obě strany svatební smlouvu.¹²⁴ Anna nebyla přímo královského původu, o jejích rodičích není mnoho informací, ale ví se, že jejím otcem byl chudší hrabě Gaston II. de Foix et Candale a matkou Kateřina z Foix. Ta byla sestrou francouzské královny Anny. Po smrti obou rodičů se královna své neteře ujala. Mladá Anna se tak dostala na dvůr francouzského krále Ludvíka XII. v Blois. A právě odtud zřejmě vzešla nabídka českému králi. Nárůst moci španělských Habsburků a Vladislavova nově nabytá moc nad královstvím uherským byly zřejmě hlavními důvody jejich volby. Uherský a český král se mohl stát francouzským spojencem proti iberiskému hegemonovi.¹²⁵

Při své cestě za novým manželem se Anna na delší čas zastavila v Benátkách. Neplánované zdržení mohlo celou svatbu nakonec zmařit, vypadalo to, že kvůli

---

¹²² MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 118–130 a ČECHURA, J. *České země v letech 1437–1526, II. díl*, s. 64–66.

¹²³ Například jí bývá vyčítáno, že nikdy nenavštívila Prahu, Macek předkládá řadu argumentů, proč tak nemohla učinit, dále se snaží vyvrátit, že by byla náboženskou fanatičkou. Viz *Tři ženy krále Vladislava*, s. 174–177 a též, *Jagellonský věk v českých zemích, 1-2*, s. 212, 219. S nesprávností tvrzení, že se Anna štítíla kacířské země, souhlasí ČECHURA, J. *České země v letech 1437–1526, II. díl*, s. 69.

¹²⁴ Smlouva byla sepsána 23. března 1502 v Blois. Podle ní byla svatba opět uzavřena na dálku Vladislavovými zástupci nitranským biskupem Mikulášem Baškou a šlechticem Štěpánem Thelegdim. Byla stanovena výše Annina věna, které mělo být vyplaceno teprve po řádném svatebním obřadu a přijmutí nevěsty Vladislavem. Pokud by Vladislav zemřel, či by ke sňatku nedošlo, mělo věno zůstat ve Francii. Poslední podmínka se týkala Anniných potomků – pokud by zemřela bezdětná, mělo být rovněž věno vráceno do Francie. Viz MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 132–134.

¹²⁵ MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 135.

zadluženému královskému doprovodu se snad Anna do Budína nedostane.¹²⁶ Nakonec do Uher dorazila až 29. září 1502. Ve Stoličném Bělehradě se hned konala svatba a korunovace nové uherské královny. Na konci následujícího měsíce dorazili novomanželé do Budína. I přes výrazně vyšší Vladislavův věk zdálo se být manželství poměrně spokojené. Již 5. ledna 1503 bylo zveřejněno Annino první těhotenství. 13. července se narodila princezna Anna, přičemž do Čech se donesly jen útržkovité zprávy a ještě s nesprávným datem, zde měli ostatně tou dobou jiné vnitropolitické starosti. Roku 1504 Vladislava postihla mozková mrtvice, v jejímž důsledku částečně ochrnul. Zdravotní stav králův nebyl dobrý, proto okamžitě propukla vlna úvah, kdo ho v panovnickém úřadu nahradí. Na budínský hrad se sjeli léčitelé z Benátek i z Čech, jejichž zásluhou byl zanedlouho Vladislav opět schopen pohybu. Neobvykle rychle se pak ze závažného onemocnění zotavil a s příchodem roku 1505 se objevily zvěsti o novém Annině těhotenství. Zprávy se ukázaly být klamné, přesto svědčily o dobrém stavu krále. Ještě téhož roku Anna skutečně otěhotněla.¹²⁷

Již v době, kdy se Vladislav těšil ze své dvouleté dcery a očekával příchod druhého potomka, rozpoutal císař Maxmilián jednání o sňatku malé Anny Jagellonské s jeho vnukem Ferdinandem Habsburským (1503–1564). Zároveň Maxmilián sháněl spojence, které by Vladislava k souhlasu přiměli násilím. Uherský král byl přitom ohrožován domácími stavy, proto se již v prosinci roku 1505 uskutečnila jednání v Linci, kde byla podepsána smlouva stvrzující budoucí jagellonsko-habsburské sňatky. Další jednání následovala. Konečně 1. července roku 1506 se narodil Anně a Vladislavovi syn Ludvík. Jméno bylo zvoleno uherskou šlechtou jako odkaz slavného Ludvíka Velikého. Tentokrát se konaly slavnosti i v Praze, všude vítali příchod narozeného dědice české a uherské koruny. Oslavy netrvaly dlouho, neboť 26. července 1506 Anna zemřela na následky porodních komplikací - Ludvík byl nedonošený, přesto se ho podařilo zachránit. Anna po sobě zanechala dva sirotky a manžela, který se s její smrtí vyrovnával velice obtížně. Neveselou tečkou za Vladislavovými manželskými etudami je Annino úmrtí. Vladislav měl od té doby jedinou starost, zabezpečit své děti,

---

¹²⁶ Annin doprovod tvořili (k nelibosti českých stavů) uherští šlechtici, kteří během svého pobytu poutráceli všechny své peníze za dostupné vzácné benátské zboží a ještě se zadlužili, muselo být proto předčasně vyplaceno Annino věno, aby se celá záležitost urovnala. Více o Annině pobytu v Benátkách viz tamt., s. 145–157.

¹²⁷ Tamt., s. 163–164, 167–170 a ČECHURA, J. *České země v letech 1437–1526, II. díl*, s. 67–68.

jelikož vzhledem ke svému pokročilému věku a zdravotnímu stavu nemohl očekávat, že s nimi bude dlouho.¹²⁸

3.5 Mezinárodní zápas o uherskou korunu

Jagellonci měli jisté ambice získat uherskou korunu po celou dobu uchvatitelské a despoticke vlády svého soka. Když Matyáš Korvín roku 1490 zemřel, byla to pro celý rod jedinečná možnost, i když výsledek dynastického snažení byl zřejmě jiný, než se původně zamýšlelo. Položme si nyní otázku, kdo přicházel při klání o budínský trůn v úvahu. Prvními uchazeči byli pochopitelně Matyášovi pozůstalí - vdova Beatrice a syn Jánoš. Beatrice byla předně velice zámožná, jako královna-vdova stále dostávala nemalou sumu z hornouherských dolů a po manželovi jí zůstal dostatek hotovosti na to, aby byla schopna udržet mocné Korvínovo žoldněřské vojsko. Jánošova pozice byla podstatně horší, neboť jeho legitimita nebyla uznatelná a jediné co mu zbylo, byla víra v podporu uherské šlechty, kdysi věrné otcí. Dalším mocným soupeřem byl císař Maxmilián I. Habsburský (1459–1519), jenž se zároveň chystal k vojenskému útoku na Uhry. Ve své kandidatuře oprášil poněkud starý argument. Jeho trumfem mělo být vzdálené příbuzenství k Ladislavu Pohrobkovi. Ostatně římský císař by pravděpodobně býval dávno seděl na Budínském trůně, nebýt Matyášovy vojenské síly.¹²⁹

Posledním, nikoli však nejméně významným agitujícím „tým“ byli Jagellonci. Problematickými se ukázaly být značné neshody uvnitř jagellonské rodiny. Průbojným kandidátem se stal Vladislavův mladší bratr Jan Albrecht, otec Kazimír IV. ho z počátku plně podporoval. Při prvním pohledu zjistíme, že Albrecht měl vojsko, získal dokonce přízeň části uherských stavů, kteří ho uznali svým králem. Vladislav neměl nic z toho. Jeho prohra ovšem nebyla tak jistá, jak zjistíme při bližším zkoumání. Jako kdysi, v případě klání o korunu svatováclavskou, i nyní se na něho rozhodli vsadit rozhodující muži, kteří dokázali to, v čem Vladislav příliš nevynikal - přesvědčit další rozhodující činitele politického dění o vhodnosti českého kandidáta. Další tahy na evropské ploše byly poměrně nepřehledné.¹³⁰

---

¹²⁸ MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 171–174.

¹²⁹ ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. 472, více o Jánošových a Maxmiliánových šancích též MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 88–89.

¹³⁰ ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. 473., o rodové neshodě Jagellonců též MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 185 a též, *Tři ženy krále Vladislava*, s. 89.

Korvín mladší se po zjištění, že za ním již nikdo nestojí, odhodlal k nerozváznému činu a uprchl z Budína i s korunovačními klenoty. Netrvalo dlouho a uherská vojska ho dopadla a svatoštěpánskou korunu opět navrátila tam, kam patřila. Tento nezdařený Jánošův pokus pro něj znamenal „diskvalifikaci“ z dalšího klání. Vyostřila se i situace mezi Kazimírovými syny. Dnešní Slovensko se stalo dějištěm vojenského střetu obou bratří ještě v červenci roku 1490. Vladislav mohl sestavit vojsko na základě subvence českého šlechtice Viléma z Pernštejna a podporovat ho začala i Beatrice, která v něm tehdy, jak víme, spatřovala budoucího manžela. Vladislav bratra porazil. 20. února 1491 bylo v Košicích sepsáno jagellonské příměří. Vzešly z něho dvě skutečnosti - Jan Albrecht se (prozatím) vzdal boje o Uhry, Vladislav mu za to udělil hlohovsko a další slezské oblasti v léno. Nic se neohlížel na to, že rozhodoval o území, jež mu v té době vlastně fakticky nenáleželo. Bratr se ještě zmohl na poslední vlnu odporu, když Vladislava znovu napadl, nyní už za ním polský otec nestál a Vladislav si sjednal další podporu. Rozhodující slovo uherské královské volby bylo nakonec vysloveno. Zaznělo z úst uherského sněmu 15. července 1490. V chrámu sv. Jiří v Budíně byl Vladislav Jagellonský zvolen uherským králem.¹³¹

Ani tím ale hra o královský titul nekončila. Veškeří Vladislavovi soupeři byli od poloviny roku ze hry, až na Maxmiliána. Tento císařský syn velice ovlivnil život českého krále, Vladislav s ním spojil osud svých potomků. O to paradoxněji vyznívá skutečnost, že bylo českému králi odepřeno se na jeho volbě podílet. Prostor pro dobré vztahy mezi Vladislavem a Maxmiliánem byl značně narušen plně čtyři roky před uherskou volbou. Roku 1486 byl Maxmilián zvolen císařem Svaté říše římské na sněmu ve Frankfurtu. Jak jistě víme, českému králi odedávna náleželo privilegium kurfiřtské - byl tedy jedním z římských volitelů. V době husitských nepokojů byla situace načas změněna, avšak sám Maxmiliánův otec Fridrich III. již roku 1474 platnost kurfiřtského práva pro českého panovníka potvrdil. Dne 16. února 1486 se ovšem ve městě nad Mohanem sešlo pouze šest volitelů, bez českého krále.¹³² Jistě bychom vzhledem

---

¹³¹ Válečné spory s bratrem Janem Albrechtem definitivně skončily až roku 1492 jeho porážkou vojskem Štěpána Zápolského. Viz ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. VI., s. 474–475, o finanční podpoře české šlechty a Viléma z Pernštejna též MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 250–251 a ČECHURA, J. *České země v letech 1437–1526*, II. díl, s. 114–115.

¹³² ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české* - sv. VI., s. 460–461. Také MACEK, J. *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 248–249, který uvádí, že při výše zmíněném jednání papežské kurie o uznání Vladislava Jagellonského českým králem roku 1487 se Pouček zmiňoval také o tom, že císař Maxmilián „nedbá na Vladislavova práva kurfiřtská“.

k složitosti doby pochopily, kdyby, snad ze strachu z papežovy reakce, byl místo Vladislava pozván druhý český král - Korvín. Vždyť papežská kurie jagellonského vládce stále neuznala. Ani to se však tehdy nestalo. Jagellonce se pochopitelně tato ignorace jeho významu dotkla. Podle některých studií měl svou zhrzenost projektovat do výzdoby Svatováclavské kaple.¹³³

Dne 7. listopadu 1491 byla v Prešpurku uzavřena smlouva mezi českým a římským králem. Byla počátkem řady jagellonsko-habsburských úmluv rozhodujících mimo jiné též o budoucnosti českého království. Prešpurský mír především posvěcoval Maxmiliánovy nároky na uherský trůn v případě Vladislavova skonu, ostatně tomu, že by se snad český král dočkal následníka, stále nic nenasvědčovalo. Bolestivé muselo být také vzdání se rakouského dědictví po matce Alžbětě ve prospěch habsburské dynastie. Jedině tak však mohl Vladislav dosáhnout uherského trůnu.¹³⁴ Další neméně významnou skutečností, která Vladislava postavila do čela uherského království, a nad kterou se v krátkosti pozastavíme, byla již zmíněná podpora vlivných uherských magnátů. Již v květnu roku 1490 se konalo utajené setkání českých stavů s králem, při němž byla domluvena spolupráce s uherským vojevůdcem a rakouským místodržícím Štěpánem Zápolským, jemuž měla být na oplátku zastavena města na spišském území. Zápolský, organizátor uherských stavů po Korvínově smrti, přiklonil se k Vladislavovi a také mu poskytl vojska proti bratru Janu Albrechtovi. Pro Vladislava se vyslovil také biskup Jan Filipec a rovněž stavové čeští.¹³⁵

S trochou nadsázky můžeme říci, že sen se stal skutečností, avšak nikoli pro snícího. Kazimírovy záměry byli původně jiné, uherskou korunu chtěl usadit na hlavu mladšího syna. Když však 7. června 1492 umíral, mohl být přece jen spokojen. Jeho synové urovnali své spory, uherská koruna patřila Jagelloncům a to byl od počátku přece jen jeho apriorní cíl. Vladislavův nástup na uherský trůn změnil rozložení sil ve

---

¹³³ Autorka studie uvádí výsledky výzkumu významné historičky umění Jarmily Vackové, jejíž pohled je stále vnímán jako průlomový. Ještě doplníme, že se Vladislav po třech letech dočkal omluvy a finančního odškodnění. Více viz ČEMUS, P. Svatý Václav jako dynastický světec Jagellonců. In *Doba Jagellonská v zemích české koruny*, s. 296–297. K výzdobě kaple sv. Václava také kap. 4.2 této práce.

¹³⁴ O prešpurské smlouvě ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. 475 a MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 114–115. Vladislav se vzdal území Horních Rakous, Štýrska, Korutan a Kraňska. Ze smlouvy vyplývalo také to, že se Maxmilián mohl titulovat uherským králem, byl to ovšem „pouze“ titul čestný.

¹³⁵ Tajnou dohodu mezi Vladislavem a Zápolským komentuje MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 249 a poznámka na této straně. O Zápolském více viz MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 99–100.

střední Evropě. Především však přinesl změny pro České království, které byly ne vždy pozitivní.¹³⁶

3.6 Odchod do Budína, poslední léta vlády

3.6.1 Uherský král a česko-uherské vztahy

Jakým způsobem se české království po odchodu svého krále změnilo, jaké zásadní události se odehrály na přelomu století, to jsou některé z otázek, na které budou nyní zodpovězeny. V průběhu roku 1490 došlo ke dvěma klíčovými událostem, jež určily tvář českých zemí pro další desetiletí. První z nich se váže k dubnu zmíněného letopočtu, kdy Matyáš Korvín vydechl naposledy. Od tohoto okamžiku byl Vladislav Jagellonský jediným českým králem, jediným oprávněným uživatelem tohoto titulu a také jediným tmelícím prvkem všech zemí českého soustátí. Připomeňme, že tento územní zisk českého panovníka přímo plynul z olomouckých úmluv z roku 1479. Lze říci, že země českého království byly opět sjednoceny. Po dlouhém období rozpolcenosti vnitřní politiky bylo opět dosaženo alespoň oficiálního přimknutí vedlejších korunních zemí k Čechám, byť nedošlo k obnově Zemí koruny české v takové podobě, jak je známe z let dřívějších, kupříkladu lucemburských. Správa země zdaleka nebyla centralizována natolik, abychom mohli hovořit o jednotném správním orgánu, či o jednotné zemské politice. Český zemský sněm se sice za takový nadřazený subjekt považoval, nicméně Morava i Slezsko si v tomto ohledu zachovaly značnou autonomii. Nadto se vedlejší země cítily být součástí spíše koruny uherské. Jistě však v celkovém významu těchto dubnových událostí převažuje kladná stránka věci.¹³⁷

Pokud se ovšem na události roku 1490 pohlédne z globálnějšího hlediska, k daleko markantnějším změnám došlo až poté, co zazněl ortel volebního sněmu v Pešti, v polovině července roku 1490. Tato druhá klíčová událost - volba uherského krále - otevřela otázku česko-uherských vztahů. Na pomyslné váze převážily spíše důsledky neblahé. V této situaci se nám přímo podbízí srovnání se slavnějšími Vladislavovými

---

¹³⁶ ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české, sv. VI.*, s. 475–476.

¹³⁷ O sjednocení českého království po Matyášově smrti a problémech s připojením Slezska více ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české, sv. VI.*, s. 476–481. Zdůrazněme, že uherským pánům slíbil Vladislav, že Morava, Slezsko a Lužice zůstanou připojené ke koruně uherské, českým stavům zase slíbil opak, viz MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích, 1-2*, s. 250. Význam „sjednocení“ českého království podrobně pojednává též BOBKOVÁ, L. Česká koruna na rozcestí. Dezintegrační tendence v 2. polovině 15. století. In *Doba Jagellonská v zemích České Koruny*, s. 19–27. K této době se také vztahuje terminologický problém s označením českého království, jak uvádí Bobková tamt.

předchůdci, např. se Zikmundem Lucemburským. Došlo totiž taktéž k vytvoření úředně rovnocenného svazu dvou království, českého a uherského, pod osobou jednoho panovníka. Tentokrát však byla ona rovnocennost pouze „na papíře“. Situace mezi stavovskými aparáty obou království byla napjatá. Záhy vyšla najevo převaha stavů uherských. Pramenila hned z několika skutečností. Předně zapůsobil Vladislavův odchod do uherské metropole. Praha se ke svému postavení panovnického sídla, se vši slávou z toho plynoucí, už nevrátila, alespoň ne v jagellonské éře. Vladislav své přesídlení přislíbil ještě před svým zvolením a nezbývalo mu než svého slibu dostat. Uherští magnáti pouze vyčkávali na svou příležitost, kdy budou opět moci rázněji prosazovat své zájmy, Matyáš totiž dokázal svou pevnou vládou jejich ambice poměrně úspěšně potlačit. Jakmile ovšem na trůn dosedl o poznání slabší vládce, začali se kolem něho seskupovat nejvlivnější představitelé uherského stavovstva do nové královské rady.¹³⁸

Dále můžeme uherskou nadvládu chápat z hlediska hospodářsko-politického významu v rámci Evropy. Království uherské bylo na rozdíl od toho českého poslušno Římu, tvořilo předěl mezi křesťanskou a islámskou kulturou a také ochranné pásmo před tureckými vpády. Připojíme-li k této skutečnosti ještě demografické a obchodní přednosti, finanční svrchovanost, ale také rozlohu země, jsou nám důvody pro prvenství podunajského království zřejmé v úplnosti.¹³⁹

Projevy sílícího budínského primátu se odrážely jednak v královské titulatuře, mající vždy podobu „*z božie milosti král uherský, český etc.*“,¹⁴⁰ jednak v autoritě budínského dvora. Nežli Vladislav něco schválil, vyslechl obvykle názor uherského panstva. Pokud chtěli čeští zástupci s králem jednat přímo, museli se vydat na jeho nové sídlo a proniknout za tamní rádcovskou barikádu, která byla často prostupná pouze za úplaty. Čeština v té době zaznívala v uherském hlavním městě velice často. Můžeme

---

¹³⁸ Vladislav se tak ocitl v prostředí přepychově zařízené Korvínovy rezidence, sídla reprezentujícího renesanční kulturu se všemi jejími aspekty. Viz MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 221, 270–272.

O uherské dvorské radě a sněmu souborně viz MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 249–252. Zdůrazněme, že zemský sněm uherský se lišil zejména svým složením – zasedali zde preláti a nejvyšší šlechtici. Měšťané, stejně jako nižší šlechta zde zastoupení neměli.

¹³⁹ ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. 476–477 a podrobněji MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 251–257.

¹⁴⁰ Podobu královské titulatury můžeme čerpat (krom zdrojů uvedených v předchozí poznámce) také např. z královské korespondence, viz listy zasláné králem Vladislavem. In ČORNEJ, P. *Království dvojího lidu*, s. 241–243.

předpokládat, že se tamní hrad stal dějištěm zákulisních jednání a všemožných snah vetřít se do královy blízkosti. Vladislav byl, zdá se, zcela chycen do sítí své nové dvorské politiky a v českých zemích sílil nelibý pocit z jeho nesamostatného rozhodování. Spor také způsobilo užívání uherské pečeti na listiny určené do Čech. Zdánlivá maličkost způsobila, že takové listiny byly odmítány jako nekompetentní.¹⁴¹

3.6.2 *Zápasy s třetím stavem*

Nyní bude popsána na druhá rovina králova přesídlení mimo české království. Stavové českých zemí získali daleko větší autonomii, neboť už nebyli pod přímým panovníkovým dozorem. Pakliže jsme již na počátku Vladislavovy vlády v českých zemích hovořili o sílící moci stavovského aparátu, pak po roce 1490 dosáhla svého vrcholu. Králova nepřítomnost otevírala cestu prosazování osobních zájmů jednotlivých stavů, ačkoli oficiálně měla být uváděna v platnost pouze Vladislavova direktiva. V praxi to ovšem často vypadalo tak, že se stavy na něčem usnesly a panovník byl s novou situací v podstatě pouze písemně srozuměn. V opačném případě, chtěl-li král něco sdělit svým poddaným v Čechách, využil přitom prostředníka, jehož důvěryhodnost nemohla být vždy zcela prokázána. Pro úplnost uvedme ještě několik hlavních činitelů, kteří si udrželi rozhodující vliv na podobu českého království po uherské volbě. Předně se musel král obracet na *Jana ze Šelmberka*, českého nejvyššího kancléře, dále udržoval úzký kontakt se *Zdeňkem Lvem z Rožmitálu* a *Vilémem z Pernštejna*. Co se týče správy země, ta byla v době královy nepřítomnosti svěřena čtveřici mužů - zemských hejtmanů. Byli jimi *Petr z Rožmberka*, *Jan Jenec z Janovic*, rytíř *Mikuláš Trčka z Lípy a na Lichtenburku ml.* a rytíř *Albrecht Leskovec z Leskova*. Eminentní změnou bylo, že zasedání komorního soudu probíhalo bez králova předsednictví, vedené právě zmíněnými hejtmany. České soudnictví, určující úloha na zemských sněmech i zápisy do desek zemských byly zcela v rukou šlechty.¹⁴²

---

¹⁴¹ ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. VI., s. 476–477 a podrobněji MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 253–257, 260. Ten také uvádí, že uherští stavové nechávali do Čech vysílat své preláty - např. biskupy, aby zde krále zastupovali na sněmovních jednáních. Z toho také vyplývá, že chtěli prosadit větší vliv duchovních na českých sněmech. Mezi lety 1490–1526 byl podle Macka podniknut největší počet cest z Čech do Budína, jaký můžeme v české historii zaznamenat. Obdobně soudí Čornej.

¹⁴² ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české* - sv. VI., s. 513. Uvedená jména lze také vyvodit z korespondence mezi králem a českou šlechtou po roce 1490, viz ČORNEJ, P. *Království dvojího lidu*, s. 241–272.

Z království se stala stavovská monarchie, přičemž není překvapivé, že jednotlivé stavy chtěly mít co možná největší podíl na vládě. Na přelomu století se vytvořila živná půda pro nový velký konflikt jagellonského věku. Jak již víme, náboženská otázka byla od kutnohorského míru více méně vyřešená. Nemůžeme soudit, že by náboženské spory přestaly existovat, probíhaly s větší či menší významností po celé následující období novověku, v tomto období se ovšem situace značně umírnila. Proto se do popředí dostávají skutečné mocenské zájmy českého stavovského obyvatelstva. Tak se nám odkrývá často opomíjený důsledek onoho konfesního příměří, a sice ten, že nyní, když už jednotlivé stavy neměly žádný společný cíl, jakým bylo před rokem 1485 uklidnění náboženských poměrů, začaly kolidovat navzájem. Předně, pozice měšťanů nebyla nikdy příliš stabilní, česká aristokracie se jí stále snažila zpochybňovat. Panská šlechta zvolila, můžeme-li to tak nazvat, strategii postupného ničení nepřátel, proto se nejprve spojila s nižšími šlechtici, aby společně odstranili třetí stav. Podstatným důvodem byla nade všechnu pochybnost také kontroverze o ekonomickou prestiž. Královská města měla řadu privilegií, která šlechtě stála v cestě při jejím podnikatelském vzestupu. Tohoto tématu jsme se již dotkly v úvodní kapitole, obšírněji se jím proto zaobírat nebudeme. Pokusíme se jen částečně zmapovat některé konfliktní situace spíše celostátního rozměru v přelomovém období.¹⁴³

Již roku 1487 se započal souboj o právní kodifikaci stavovského systému. Iniciativa vzešla z řad šlechty, což nás vzhledem k okolnostem jistě nepřekvapí, těžko bychom takovou aktivitu očekávali od poněkud apatického Vladislava. České panstvo žádalo jasnou definici pravomocí jednotlivých stavů nikoli pouze na základě domluvy, ale *de jure*. Volání po zemském zákoníku začalo být hlasité také z jiného důvodu. Všeobecný nárůst zločinnosti a zejména pak „silničního loupežnictví“ svědčil o neutěšené situaci českého soudnictví na počátku 16. století. Nové zemské zřízení mělo učinit přítrž svévolnému uplatňování práva v celém království.¹⁴⁴ Okolnostem vytváření

---

¹⁴³ O střetu hospodářských zájmů měst a šlechty v této době svědčí například list zaslaný Vladislavem Jagellonským Vokovi z Rožmberka (1493), v němž ho Vladislav vyzývá k dodržování privilegia várečného pro královské město České Budějovice. To si stěžovalo, že mu kvůli novým rožmberským pivovarům uchází zisk: „... *I porúčime my tobě, jakožto hejtmanu a oprávcu tohoto kraje, aby takové nové krčmy zkazil a jich zarážeti nedopúšťel, než toliko starodávných obyčejných krčem užíváno bylo a žádný nových krčem bez našeho povolení aby nevzsazoval...*“ In ČORNEJ, P. *Království dvojího lidu*, s. 241.

¹⁴⁴ FRANCEK, J. (ed.). *Svatováclavská smlouva*. Francek podrobně popisuje nárůst kriminálních činů, doslovně uvádí, že „české poměry se staly živnou půdou pro nárůst kriminality“ a že „silniční

Vladislavského zřízení zemského se budeme podrobněji věnovat později. Podstatné je na tomto místě zdůraznit, že právě zřízení zemské bylo jedním z bodů, o něž se trojice stavů na přelomu století přela, a předešleme, že ani jeho uzákoněním se situace úplně nevyřešila.¹⁴⁵

Jiná výraznější kolize zájmů, jíž se dostalo souborného označení „spor o třetí hlas“, probíhala od roku 1506 a mohla vyústit v celostátní válečné střetnutí. Mohla, ale nakonec do takového rozměru nepřerostla. Jedná se v zásadě o celou sérii navzájem se ovlivňujících událostí. Je důležité zmínit, že již roku 1502 se ustavil centrální svaz měst - tzv. městská jednota, vzniklý podpisem smlouvy z července toho roku. Do jednoty se oficiálně přihlásilo 32 královských měst, tedy naprostá většina. Města počala vystupovat svorně a také tolerantně k náboženství svých úředníků. Můžeme hovořit o prvním rozsáhlém městském svazu v naší historii, který navíc začal vytvářet silnou vojenskou složku.¹⁴⁶

Zemské zřízení ještě akcelerovalo měšťanské úsilí o sebezprosažení, v mnoha ohledech totiž šlechtu zvýhodňovalo. V rámci boje o měšťanský hlas na zemském sněmu se situace několikrát vyhrotila. Města byla sebevědomými soupeři zemské nobility, opírala se přitom o svůj ekonomický význam pro království, jakož i o politickou moc pramenící z vlivných funkcí radních. Konšelé byli autonomními činiteli se značným vlivem ve svých městech, nehodlali se ovšem spokojit s pouhou lokální působností. Chtěli se podílet na určování státní politiky - stále tentýž emancipační proces probíhající napříč celým jagellonským obdobím. Neopomeňme ovšem zdůraznit, že některé konflikty byly zapříčiněny nesouhlasem s právní praxí v českém království. Takové provinciální spory se někdy dostaly až na budínský dvůr.¹⁴⁷

Prameny nám podávají několikrát svědectví, kdy stál jednotlivec proti celým frakcím. V této souvislosti se objevuje termín „*opovědník*“, což byl právě ten, kdo

---

loupežnictví u nás v 15. - 16. století vzkvétalo“. Také se vyjadřuje k jagellonské době jako vrcholu „*odpovědnictví*“.

¹⁴⁵ Více v kapitole 5.4 této práce.

¹⁴⁶ Do svých úřadů obsadila města byrokraty bez rozdílu náboženské příslušnosti. Kompletní seznam měst (mezi nimiž byla pochopitelně obě města pražská) a kratší komentář uvádí ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. 522, vzniku jednoty se také obšírněji věnuje MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 205–206.

¹⁴⁷ O prudkém nárůstu mocenského vlivu měst, jako o příčině většiny sporů soudí kupříkladu BŮŽEK, V. a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 128. Dále ke sporům měst a šlechty MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 3-4, s. 322–324.

„otevřeně vypověděl nepřátelství“, většinou královským městům.¹⁴⁸ Známa je aféra opovědníka Jiřího Kopidlanského, který se na samotného krále obracel s prosbou o sjednání spravedlnosti, neboť jak píše „...*Pražané staroměstí bratra mého kázali jsú stieti proti právu a řádu beze všeho proviněnie...*“. Na fakt, že se nejednalo o spor malých rozměrů, poukazuje i reakce Petra z Rožmberka, který staroměstské radní varoval, že Kopidlanský „...*dvě stě koní a sto pěší pohotově má...*“.¹⁴⁹ Není třeba se pouštět do podrobností celého sporu, ani se snažit prokázat, na čí straně tkví spravedlnost. Na tomto místě se sluší podtrhnout, že takovéto ostré neshody jednotlivců (a jejich spojenců) s městy nebyly ojedinělé. Kopidlanského příklad může být navíc ukázkou panovníkova postoje. Vladislav téměř vždy stranil šlechtě, a tak i tento šlechtic vyšel z celého sporu vítězně.¹⁵⁰

Další a další svědectví rýsují postupně kontury neklidného království, jehož obraz před námi nyní vyvstává ve své komplexnosti. A rozuzlení je bohužel v nedohlednu, není vzhledem k našemu tematickému rozsahu možno se těmito politicko-stavovskými konfliktům více věnovat. Stejně tak se nebudeme obšírněji zabývat ani jednotlivými jednáními zemských sněmů zápolících o uznání či neuznání parity třetího hlasu. V podstatě každý následující rok přinesl novou při, nová jednání, jádro problému nicméně zůstávalo bezezměnné. Momentem, jež nicméně za zmínku stojí je tzv. „svatojakubská smlouva“ z roku 1508, která posvěcuje šlechtické dominium v Čechách.¹⁵¹ Omezená skupinka českých pánů díky tomuto dokumentu obdržela pravomoc zacházet s panovnickými nemovitostmi, a to včetně Pražského hradu. Z aristokratického „davů“ začal více vyčnívat *Zdeněk Lev z Rožmitálu*, purkrabí

---

¹⁴⁸ FRANCEK, J. (ed.). *Svatováclavská smlouva*, s. 41–42. Francek upozorňuje na možné konotace slova „opověď“ i na zaměňování se slovem „odpověď“, které je podle něho vhodnější.

¹⁴⁹ Obě uvedené citace jsou čerpány z ČORNEJ, P. *Království dvojího lidu*, s. 247–248.

¹⁵⁰ Ke sporu pražských měst s Jiřím Kopidlanským více ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. VI., s. 527–530, obšírněji pak FRANCEK, J. (ed.). *Svatováclavská smlouva*, s. 53–70. Dalším známým sporem je ten proti Šebestiánu Šlikovi vedený Loketskými měšťany – viz ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. VI., s. 526–527. K tématu sporů měst a šlechty mnoho informací podává MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 3-4, s. 329–331 a 344–359. Uvádí také některé jiné případy lokálních bojů měst proti šlechtě (a naopak).

¹⁵¹ Města pochopitelně také usilovala o zrušení svatojakubské smlouvy. O této listině a jejích důsledcích více viz ČECHURA, J. *České země v letech 1437–1526*, II. díl, s. 137–138 a ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. VI., s. 531–532 a 540–541.

pražský. Na předních českých úřadech došlo ke generační výměně, na posty často dosedali Zdeňkovi přátelé a podporovatelé.¹⁵²

Jako vždy i nyní se zdvihla vlna odporu proti výraznějšímu vlivu jednotlivce. Výrazným Rožmitálovým protivníkem byl kníže Bartoloměj Minsterberský (asi 1478–1515), jehož jméno je nám dobře známo, byl vnukem Jiřího z Poděbrad.¹⁵³ Roku 1513 stanul ve vůdčí pozici městského stavu. Toho roku se města začala zbrojit, každým okamžikem hrozilo, že dojde k občanské válce. Města zahájila svůj jednotný postup, chtěla získat podporu krále a vinila šlechtu a jí prosazený nový zákoník ze vzniklých neshod. V červenci situace dosáhla svého vrcholu. Šlechtický stav poslal na Budínský dvůr ke králi své vyslance, stejně však učinili stoupenci Bartolomějovi. Města se v té době dokonce začala ucházet o post v královské radě. Výsledkem Minsterberkova tažení byl dokonce list zaslaný Vladislavovu bratrovi, polskému králi Zikmundovi I., který se měl u bratra přimluvit ve prospěch Minsterberského protivníků. Celá pře tak nabyla mezinárodního rozměru. Když Bartoloměj roku 1515 zemřel, města přišla o svého vůdce, mezitím však již dosáhla mnohé, soukolí se uvedlo do pohybu, měšťané nastoupili na cílevědomou cestu.¹⁵⁴

Jména dvou mužů, Zdeňka Lva z Rožmitálu a Bartoloměje Minsterberského, jsme nezvolili náhodou. Nejsou to jen dva z mnoha, jsou to skutečně ti, kteří byli po Vladislavově odchodu do Budína nejdůležitějšími muži v království. Ještě jednou se jméno Minsterberského uplatnilo, a to v souvislosti s *Dóžovým povstáním* v Uhrách. K této revoltě je třeba se alespoň ve zkratce vyjádřit, neboť měla nemalý vliv na zahraniční politiku Vladislava Jagellonského v posledních letech jeho vlády. Vladislav, který nebyl sám schopen povstalecké ambice uherského vůdce selské bouře Dóži potlačit, požádal o pomoc právě Bartoloměje. Ten jediný měl vojsko natolik silné, aby se mohlo s tímto úkolem vypořádat. Jenže narazil přitom na odpor jak šlechty uherské, která nechtěla připustit, aby se Češi do sporu vměšovali, tak šlechty české, jíž se zase

---

¹⁵² Více k postavě Zdeňka Lva z Rožmitálu a jeho roli v Čechách viz ČECHURA, J. *České země v letech 1437–1526, II. díl*, s.139–141.

¹⁵³ Otcem Bartoloměje byl Viktorin, druhorozený syn Jiřího z Poděbrad. Podrobně viz ŽUPANIČ, J., *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, s. 175–177.

¹⁵⁴ Bartoloměj ztroskotál, když se lodí vracel z jednání s Maxmiliánem, jeho tělo se nikdy nenašlo. Král v něm ztratil dobrého rádce a spojence, který se podílel na jednání o nástupnictví jeho syna Ludvíka a na přípravě Vídeňského kongresu. Viz MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 209–210 a ŽUPANIČ, J. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, s. 177. Více o situaci MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích, 3-4*, s. 353–355. Na dopis Zikmundovi I. upozorňuje ČORNEJ, P. *Království dvojího lidu*, s. 260.

nepozdával Minsterberského sílící vliv na krále. Byli si navíc vědomi toho, že sami nedisponují armádou, jež by mohla Bartolomějovi konkurovat. Když se Zdeněk Lev o tažení měšťanského předáka do Uher dozvěděl, obrátil se hned na Vladislava, aby Bartoloměje z akce odvolal: „*ačkolivěk nám jest oznámeno, že Vaše Milost královská byli jste ráčili jemu /Bartolomějovi/ vzkázati [...] aby se zase vrátil, ale poněvadž jest toho neučinil a některé škody jsú se od některých, kteříž s ním táhli, staly; račte Vaše Milosti královská věděti, že pro některé potřeby sjelo se jest něco pánuov a z rytieřstva do Benešova.*“¹⁵⁵ Obrátil se také na samotného císaře Maxmiliána I. s prosbou „*...aby Milost cesařská ráčili psáti uherskému a českému etc. králi ...*“, a aby ho přesvědčil o stažení Minsterberského.¹⁵⁶

Povstalce nakonec zastavil ambiciózní uherský magnát, čekající na svou příležitost, Jan Zápolský. Ten je nám již znám jako participant na ukončení bojů mezi Vladislavem a jeho ambiciózním bratrem Janem Olbrachtem o uherská regalia z období 1490–1492. Za povšimnutí v celé záležitosti nicméně stojí „lišácký“ postoj Vladislavův. Ten nejprve oficiálně českým a uherským šlechticům ustoupil a Bartolomějovi napsal, nechť i svým vojskem odtáhne zpět do Čech. Poté však vyslal z Budína další, tentokrát tajný list, v němž král Minsterberského prosí, aby přece jen přijel. Jagellonec se cítil být Zápolského průbojností ohrožen. Jelikož se Zápolský přece jen vojensky uplatnil, měl se nyní skutečně čeho obávat. Finálním řešením bylo proto spojenectví s Habsburky, které mělo do budoucna Zápolského ctižádost potlačit.¹⁵⁷

3.6.3 *Návraty do Čech*

Aby si čeští stavové udrželi alespoň zdání neustávající důležitosti, dožadovali se stále hlasitěji návštěv panovníka. Vzrůstající obavy z úplné ztráty někdejšího postavení českého království mohl rozptýlit jen větší králův zájem. Uherským dvořanům se, jak jistě chápeme, situace náramně zamlouvala, proto královi nejednou jeho plány

---

¹⁵⁵ Citován je list zasláný Zdeňkem Lvem z Rožmitálu králi Vladislavovi v září roku 1514. In ČORNEJ, P. *Království dvojího lidu*, s. 265. Někteří šlechtici se na zmíněném Benešovském sněmu dohodli, že pokud Bartoloměj nerozpustí po návratu do Čech svou armádu, vojensky proti němu zakročí. List také dokládá obavy, které v české šlechtě Bartolomějova síla vyvolávala.

¹⁵⁶ Dóžovo povstání proběhlo roku 1514. Celé znění dopisu zasláného Maxmiliánovi In ČORNEJ, P. *Království dvojího lidu*, s. 265–266. Aby ho přesvědčil, odvolává se Zdeněk Lev na škody, které Bartoloměj „*...proti vaše Milosti cesařské učinil...*“ na území Rakouském, konkrétně na Svídnicku.

¹⁵⁷ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích, 3-4*, s. 355–356. Nejvíce detailů uvádí též *Tři ženy krále Vladislava*, s. 206–208.

k odjezdu na západ znemožnili. Nakonec se Čechy dočkaly příjezdu svého krále. Do konce svého života to však Vladislav stihl jen třikrát.¹⁵⁸

První návštěvu podnikl roku 1497. Panovník se zúčastnil zasedání zemského sněmu projednávajícího mimo jiné také zemské zřízení. Vladislav se zřekl práva „odúmrti“, na „věčné časy“ ustanovil rozložení zemských úředních funkcí mezi tři stavy, zakázáno bylo souběžné vykonávání dvou úřadů jednou osobou. Stanovily se podmínky nobilitace.¹⁵⁹ Podruhé přijel český král do Čech roku 1502. Na Pražský hrad byl opět svolán sněm, zasedalo se, obdobně jako na výše zmíněném sněmu, bez přítomnosti měšťského stavu. Projednávaly se některé soudní spory, třetí stav utrpěl rozhodnutím o omezení pravomocí a povolení várečného privilegia šlechtě (zákaz se měl nyní vztahovat pouze na sedláky). Král tím města velice rozzlobil, ačkoli bylo naplánováno povolit účast třetího stavu na jednáních o volbě krále, výši berní a zahraničních vojenských výpravách, musel z Prahy uprchnout zpět do Budína, návrhy proto nebyly „uzákoněny“.¹⁶⁰

Naposledy zavítal Vladislav Jagellonský do českého království v souvislosti s připravovanou korunovaci syna Ludvíka v únoru roku 1509.¹⁶¹ Ačkoli korunovace syna byla pro Vladislava prioritou, kvůli níž cestu do Čech vůbec podnikl, musel zde přitom řešit i stavovské rozpory. Vyslovil se k případu Kopidlanského, 30. března pak jmenoval nové pražské radní. V květnu, při průchodu královského doprovodu Prahou došlo k střetům mezi Pražany a uherskými šlechtici z královské družiny. Dva z Vladislavových mužů byli zabiti. Česká šlechta dokázala celého bouřlivého střetu využít ve svůj prospěch. Popraveno bylo několik měšťanů, někteří byli uvězněni a následně propuštěni. Celá situace se hrozila zvrhnout útokem na hrad. I tato událost svědčí o napjatosti česko-uherských vztahů. Neméně významnou záležitostí, jež se

---

¹⁵⁸ Na překažení plánů cesty do Čech poukazuje kupříkladu MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, pozn. na s. 261.

¹⁵⁹ Zajímavé je, že další český zemský sněm se konal roku 1499 mimo české území - Vladislav jej svolal do Prešpurku. Tehdy také Petr z Rožmberka odstoupil z hejtmanské funkce. Viz ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české - sv. VI.*, s. 513–517. a též MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 261–262.

¹⁶⁰ ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české, sv. VI.*, s. 520–522.

¹⁶¹ Toho roku proběhla i významná jednání mezinárodně-politického hlediska. Do Prahy se vydali vyslanci papežské kurie, císaře římského, krále francouzského a rovněž zástupci benátské republiky. Tito zde usilovali o ovlivnění Vladislavova postoje k tzv. *Cambraiské lize*, která měla oficiálně bránit Evropu před Turky, přičemž jejím skutečným cílem byly právě Benátky. Spojenectví s uherským a českým králem by bylo pro Ligu výhodné. Vladislav byl však věrným spojencem benátským, neboť styky s touto zemí navázala již jeho choť Anna a také se těšil benátské subvenci. Viz MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 190–191.

řešila za Vladislavova pobytu v Čechách, bylo obnovení podoby České koruny, když král připojil vedlejší země Moravu, Slezsko a obojí Lužice oficiálně k Čechám v listině z 11. ledna 1510. Až do roku 1511 pobýval Vladislav s rodinou na území českého království, než se vrátil zpět do Budína. Navštívil přitom Kutnou Horu, Olomouc, Uherský Brod a poslední zastávkou byla slezská Vratislav.¹⁶²

3.6.4 *Poslední akt Vladislava Jagellonského – spojení s Habsburky*

Na pozadí nekonečných stavovských sporů se ve Vladislavově životě odehrávaly nejdůležitější změny. Někdejší mladičkový český král už byl dávno starým, nemocným mužem. Prožíval však radostné chvíle v manželství a těšil se z narození toliko očekávaných potomků. Tyto šťastné okamžiky neměly dlouhého trvání, roku 1506 se z Vladislava stal vdovec a z dětí sirotci. Jako otec byl ale připravený se za každou cenu postarat o zajištění budoucnosti svého potomstva. Věděl, že musí jednat rychle, aby byly děti zabezpečeny i po jeho smrti. Již roku 1507 stavové království českého uznali Ludvíka budoucím dědicem. 11. března 1509 pak nechal Vladislav svého ani ne tříletého synka korunovat svatováclavskou korunou. Korunovaci české již předcházela ta uherská. Svatoštěpánský diadém byl Ludvíkovi na jeho dětskou hlavičku položen již 4. června 1508.¹⁶³

Česká korunovace nebyla ovšem obřadem, na jaký jsme zvyklí – plným okázalostí a vzácných hostí, chyběly totiž peněžní prostředky, a tak byl korunovační ceremoniál skromný. Protože v Čechách stále nebyl legitimní arcibiskup, provedla korunovaci trojice biskupů - olomoucký, vratislavský a míšenský. Z české šlechty se ceremonií zúčastnili Zdeněk Lev z Rožmitálu a Petr z Rožmberka, dále Vilém z Pernštejna a Petr Holický ze Šternberka. Důležitá úloha připadla také Fridrichovi, markraběti braniborskému, švagrovi Vladislavovu, jenž dítě při korunovaci držel v náručí. Obřad popisovaný převážně jako nepovedený byl naplněn dětským pláčem obou královských sirotek. Následujícího roku byla princezna Anna uznána následnicí

---

¹⁶² ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. 531–534. Detailně MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 185–188, 190–199.

¹⁶³ ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. 531–532.

českého trůnu, kdyby snad právoplatný dědic Ludvík zemřel bez potomků. Nikdo v té době nemohl tušit, jak důležité toto rozhodnutí v letech pozdějších bude.¹⁶⁴

Dalším významným krokem, který Vladislav v posledních letech svého žití učinil, bylo uspořádání Vídeňského kongresu v létě roku 1515. Onen kongres byl nesmírně důležitý pro další vývoj českého království. Zpečetil jagellonsko-habsburské vztahy a tím zajistil, třebaže diskutovanou, legitimitu habsburské nadvlády v českých zemích trvající po staletí. Za předjednání pozdějších úmluv můžeme považovat již březnovou schůzku Vladislava s bratrem Zikmundem I. a Maxmiliánovým zástupcem kardinálem Langem v Prešpurku. Tehdy už bylo rozhodnuto. Dojednaly se prozatímní dohody. Podívejme se nejprve, jaké mnohé události tomu předcházely, cesta k „Vídni“ totiž nebyla hladká. Předně se uherská opozice postavila proti jednání s Habsburky, neboť si jako dalšího uherského krále představovala některou z domácích osobností, nejvíce Zápolského. Ten proto dokonce usiloval o sňatek s princeznou Annou, kterého však nedosáhl. Bratr Vladislavův Zikmund zase spatřoval v habsburském rodě hrozbu pro jagellonskou budoucnost. Oženil se s Barborou, Zápolského sestrou. Na české straně nebyl názor jednotný. Část šlechty kolem Zdeňka z Rožmitálu byla nakloněna císařskému spojenci, jiní, jako například Rendl z Oušavy nebo Vilém z Pernštejna, podporovali polského Jagellonce. Poté, co Zápolský triumfoval ve zmíněném uherském povstání, posílil svou prestiž natolik, že začal být pro Jagellonce daleko větší hrozbou než Habsburkové. Bratři se nakonec dohodli, že spojení cesty s habsburskou dynastií bude pro jejich rod nejlepší.¹⁶⁵

Vraťme se do roku 1515. Maxmilián byl v té době nemocen, proto se kongres odkládal a byl přemístěn z původně plánovaného dějiště, Brucku nad Litavou, do rakouské Vídně. Rozprav mezi panovníky se účastnili jejich rádci – zmíněný Lang, český nejvyšší kancléř Ladislav ze Šternberka, ostráhomský arcibiskup Bakócz a polský kancléř Szydlowiecki. Na 22. července byly naplánovány „dvojjásnuby“. Ludvík byl zasnouben s Maxmiliánovou vnučkou Marií Habsburskou a Anna byla v Maxmiliánově zastoupení zasnoubena s jedním z jeho vnuků. Nebylo tedy předem stanoveno, kdo se stane jejím manželem, zda Ferdinand nebo Karel. Královští dědici byli od roku 1506

---

¹⁶⁴ Kuriózní situace mohla klidně obřad učinit neplatným. Aby uklidnil svou plačící dcerku, položil jí Vladislav na hlavu korunu, které se dožadovala. Otcovské gesto našťastí nikdo z přítomných nepovažoval za důvod k anulaci korunovace. V pramenech nám nicméně zůstalo toto svědectví, které ukazuje Vladislava v jeho lidskosti. Viz MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 195.

¹⁶⁵ ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. 589–593.

bez otce (Filip Sličný nečekaně zemřel) a jejich matka, Jana s přídomkem Šílená, byla nesvéprávná, proto se o budoucnost své dynastie zaručil postarat sám Maxmilián. Pakliže by se ani jeden z jeho vnuků do roka s jagellonskou princeznou neoženil, učinil by tak sám.¹⁶⁶

Spojenectví bylo dojednáno. Vladislav musel učinit ještě jedno rozhodnutí. Stanovil poručníky pro svého nezletilého syna. Byli jimi kníže Karel Minsterberský (vnuk Jiřího z Poděbrad, syn Jindřicha)¹⁶⁷, Zdeněk Lev z Rožmitálu a Břetislav Švihovský z Rýmzberka. Ke svatbě syna Ludvíka došlo o několik let později, toho už se Vladislav Jagellonský nedožil. Císař Maxmilián chlapce pojal za svého adoptivního syna, prohlásil jej za správce říšských lén a zavázal se propagovat jej dokonce jako adepta na titul císaře římského. Toto prohlášení ovšem nemůžeme brát příliš vážně, dědický nárok obou habsburských dětí (Ferdinanda i Karla) byl daleko významnější než Jagelloncovy šance, chtěl si svým tvrzením spíše naklonit Ludvíkovu rodinu. Roku 1516 byl na dálku uzavřen sňatek mezi Annou Jagellonskou a Ferdinandem Habsburským, Ludvík se s Marií Habsburskou oženil 13. ledna 1522 ve Stoličném Bělehradě. Jak se přitom lišil od svého otce, když se již v 15 letech stal ženatým mužem!¹⁶⁸

Již v době vídeňského setkání panovníků byl Vladislav vážně nemocen. Nebyl schopen samostatného pohybu. Svá poslední veliká rozhodnutí činil zřejmě z posledních sil. Dne 14. března 1516 dorazila s jednodenním zpožděním do Čech smutná zpráva. „...*Pán Buoh ráčil jest z tohoto světa pojiti pána našeho, krále Jeho Milost...*“ Vladislav Jagellonský skonal na svém budínském dvoře. Pochován byl na hřbitově ve Stoličném Bělehradě vedle jiných uherských panovníků. Zemřel ve věku 60 let, z toho plných pětáctyřicet let věnoval vládě českému království.¹⁶⁹

---

¹⁶⁶ Tamt., s. 593–595. O průběhu Vídeňského kongresu informuje Zdeněk Lev z Rožmitálu, který popisuje rovněž hostiny a oslavy po zasnubách. Viz ČORNEJ, P. *Království dvojího lidu*, s. 269–271. Velice detailně Vídeňský kongres líčí MACEK, J. *Tři ženy krále Vladislava*, s. 209–217.

¹⁶⁷ Informace o Karlovi I. Minsterberském viz ŽUPANIČ, J. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, s. 178–179.

¹⁶⁸ ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. VI., s. 595, o Ludvíkových poručnicích více viz MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 295.

¹⁶⁹ Citováno z dopisu Zdeňka z Rožmitálu. In ČORNEJ, P. *Království dvojího lidu*, s. 272. Více o posledních dnech života Vladislava viz MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 219–220. Též ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české - sv. VI.*, s. 995–996.

4 VLADISLAV JAGELLONSKÝ „STAVOVSKÝM“ KRÁLEM

4.1 Vznik zemského zřízení - předpoklady, průběh a cíle

Nyní bude dán prostor zlomovému bodu českých politických dějin a rozklíčování možností působení vladaře Vladislava na situaci v českém království, kdy Čechy směřovaly cestou k šlechtické oligarchii.¹⁷⁰ *Vladislavskému zemskému zřízení* náleží v českém prostředí primát dvojího druhu. Předně se jedná se o první kodifikaci práva, jež nebyla iniciována hlavou státu. Již od 13. století to byli vždy králové, jež zamýšleli vydání právního řádu pro země svatováclavské koruny a jejichž intence byly pokaždé mařeny urputnými překážkami šlechtického odporu. Tehdejší vládcí měli sebevědomé plány na podpoření svého majestátu po právní stránce, nicméně bezúspěšné. Druhé prvenství toho zemského zřízení spočívá v úspěšném završení záměru. Dřívější úmysly zůstaly na úrovni příprav, k finálnímu kroku nikdy nepostoupily.¹⁷¹

Situace v zahraničí byla poněkud odlišná. Kupříkladu Sasko se dočkalo svých „*Landesordnungen*“ vydaných z vůle vládce země již roku 1482. Sousední Bavorsko přistoupilo k vydání prvního zřízení zemského o mnoho let později, roku 1346, a přece o více než půl druhého století dříve než Čechy. Obě zmíněná vévodství byla ovšem ukotvena v jiné mocensko-politické struktuře. Ačkoli se stavy snažily tvořit jakousi opozici vládnoucího knížete, v rozhodujících otázkách směřování státu byla zcela v područí jeho vůle.¹⁷²

Proces utváření českého zemského zřízení se odehrával na pozadí výbojných nálad, ovšem tentokrát, po překonání mnoha rozporů, se její iniciátoři dočkali závěrečného aktu - sestavení a schválení připraveného zemského kodexu. Konečně díky

---

¹⁷⁰ VZZ se vztahovalo pouze k Čechám, jeho působnost nebyla celostátní. Viz PÁNEK, J. Zemská zřízení v kontextu ústavních proměn ve střední Evropě v 16. a na počátku 17. století. In *VZZ a počátky ústavního zřízení v českých zemích*, s. 406. (Vývoj kodifikace zemského práva ve vedlejších zemích českého království měl jiný průběh. Pro Slezsko mělo klíčový význam tzv. *Privilegium krále Vladislava II.* z roku 1498, viz ORECHOWSKI, K. In tamt., s. 153–161. Na Moravě byla prvním soupisem zemského práva tzv. *Tovačovského kniha*, podrobněji viz JANIŠ, D. Ústavní základy moravského zemského práva na počátku novověku, In tamt., s. 113–127. O ještě komplikovanější situaci v obojí Lužici pojednává BOBKOVÁ, L. Zemská zřízení a zemské stavy v Horní a Dolní Lužici v 16. století, In tamt., s. 165–179.)

¹⁷¹ FRANCEK, J. *Svatováclavská smlouva*, s. 21.; KREUTZ, P., MARTINOVSKÝ, I. (eds.). *VZZ a navazující prameny*, s. 11. a PÁNEK, J. Český stát a stavovská společnost na prahu novověku ve světle zemských zřízení. In *VZZ a počátky ústavního zřízení v českých zemích*, s. 13.

¹⁷² PÁNEK, J. Zemská zřízení v kontextu ústavních proměn ve střední Evropě v 16. a na počátku 17. století. In *VZZ a počátky ústavního zřízení v českých zemích*, s. 408.

uplatnění velkého vynálezu 15. století vyšlo Vladislavské zřízení zemské také tiskem. Nadšení však nezaznívalo ze všech stran, zaskočení měšťané pohlíželi na výsledek kodifikačního procesu s velkým pobouřením. To vše se paradoxně odehrálo bez panovníkovy přítomnosti či větší míry spoluúčasti. V Čechách se dávno šířily výtisky nového právního pořádku a první tiskařský náklad byl dokonce již rozprodán, když se teprve Vladislavu Jagellonskému dostalo možnosti ratihabovat konečnou podobu zákoníku.¹⁷³

Nejprve je vhodné odpovědět na otázku, z jakého důvodu se v Čechách začalo pomýšlet na sepsání nového zemského řádu právě v této době. Příčina je evidentní, jednalo se o výsledek stále extenzivnějšího panského mocenského monopolu, který měl ambice státi se trvalým. Panovník byl daleko, ačkoli vratké mantinely stavovských pravomocí nastavil hned po svém zvolení, takže na tom se příliš nezměnilo. Vyšší šlechta byla odhodlána pojistit svou výhodnou pozici, na kterou se po rozvláčných husitských sporech navrátila. Postupně tedy došlo k uzákonění šlechtické nadvlády v království.

V prvé řadě se páni rozhodli, že jejich argumentace bude přesvědčivější, pokud budou vystupovat z pozice obhájce „starobylých“ zájmů království společně se stavem rytířským. Pansko-rytířský syndikát mohl vzniknout pouze za předpokladu vyřešení zásadních rozporů mezi dvěma šlechtickými stavy. Jako první předpoklad jakékoli možné spolupráce připomeňme nadkonfesní kutnohorské ujednání z roku 1485, které připravilo půdu dalším jednáním.¹⁷⁴ Rok 1487 pak lze považovat za počátek právotvorného úsilí. Tehdy došlo k rozdělení křesel na znovuobnoveném zemském soudu ke spokojenosti obou aristokratických vrstev.¹⁷⁵ Jistý podklad pro kooperaci rovněž znamenala vzájemná finanční závislost.¹⁷⁶ Hlavní překážky byly nyní odstraněny, šlechta začala poprvé vystupovat jednotně.

---

¹⁷³ Tiskárny Starého města pražského vytiskly Vladislavské zřízení 18. 7. roku 1500, celkem bylo pořízeno asi několik set výtisků, z nichž se do dnešních dnů dochovalo 5, a z toho 2 kompletní. Autor hovoří o tom, že první vydané exempláře „šly na odbyť“ a že bylo tedy VZZ roku 1502 možná reeditováno. Viz KREUTZ, P., MARTINOVSKÝ, I. (eds.). *VZZ a navazující prameny*, s. 52–54, 85.

¹⁷⁴ FRANCEK, J. *Svatováclavská smlouva*, s. 22; KREUTZ, P., MARTINOVSKÝ, I. (eds.). *VZZ a navazující prameny*, s. 35–36 a ŠMAHEL, F. *Nástin proměn skladby českého království od konce 14. do počátku 16. století*. In *VZZ a počátky ústavního zřízení v českých zemích*, s. 78.

¹⁷⁵ KREUTZ, P., MARTINOVSKÝ, I. (eds.). *VZZ a navazující prameny*, s. 35–36 a ČORNEJ, P., *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. 513 k tomu uvádí, že 2/3 křesel měli páni a 1/3 rytíři.

¹⁷⁶ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 3–4, s. 335.

Panovník šlechtickou iniciativu podpořil, celá společenská struktura byla otřesena událostmi let minulých a doslova prahla po narovnání poměrů. Smělý plán zdá se přišel v nejpříhodnější možnou dobu. Vydání zemského zákoníku bylo toho času spojováno s návratem k řádu a pořádku, s ukončením zápasu o moc ve státě. Představovalo ideu východiska ze zapeklité situace, kdy si nikdo nemohl být jist svým postavením, ani svými právy, neboť král byl v tomto ohledu značně nespolehlivý a jeho názory vrtkavé. Města v takových podmínkách neměla důvod protestovat, neb i ona měla zájem na uklidnění situace. Ostatně to, že se situace nakonec vyvine v jejich neprospěch, tehdy ještě neočekávala. Roku následujícího vznikla komise, jež měla za úkol sebrání spisů pro budoucí zemský zákoník, tehdy ještě se zastoupením všech tří stavů.¹⁷⁷

Rokem skutečného úspěchu pro aristokratické tvůrce kodifikovaného dokumentu byl rok 1497. Města se tehdy, za přítomnosti panovníka, odhodlala k projevu nesouhlasu ve formě výhrůžek, čímž se ale zároveň sama zdiskreditovala, když chtěla bránit „mírotvornému“ procesu. Skutečný poměr sil se ukázal jasněji, než kdy předtím, městský stav neměl žádnou sílu v zemi, jejíž vladař měl zájem spolupracovat výhradně se šlechtou. Nadále mohl pouze vlastní prohru, kterou nedokázal nijak zvrátit ani ovlivnit.¹⁷⁸ Vytváření Vladislavského zřízení zemského se nachýlilo ke svému konci. Kodifikační redakci dále tvořilo jen 6 pánů (*Jindřich z Hradce, Půta z Rýzmburka, Jiří Berka z Dubé, Petr ze Šternberka, Zdeněk Kostka z Postupic a Zdeněk Lev z Rožmitálu*) a 11 rytířů, z nichž nejdůležitějším byl *Albrecht Rendl z Oušavy*.¹⁷⁹

Roku 1499 se ve dnech 1. až 14. listopadu konal rozhodující sněm v Bratislavě, kam byl svolán po té, co panovník zrušil plánovanou návštěvu Čech. V tomto netradičním prostředí vzniklo tzv. „*Zůstání přešpurské*“. Jednání probíhala za účasti všech tří stavů. Komise představila základní obsah chystaných preskripcí ke spokojenosti všech. Právo „třetího hlasu“ nebylo nikde zpochybněno. I měšťané proto s jeho vydáním souhlasili. O to překvapivější pro ně byla konečná podoba zemského zřízení, jež je dnes známo Vladislavské. V březnu roku 1500 bylo hotové, před jeho

---

¹⁷⁷ KREUTZ, P., MARTINOVSKÝ, I. (eds.). *VZZ a navazující prameny*, s. 36.

¹⁷⁸ Tamt., s. 44.

¹⁷⁹ FRANCEK, J. *Svatováclavská smlouva*, s. 24 předkládá úplný výčet jmen „redakční komise“ zemského zřízení.

podstoupením tiskárně zbývaly poslední úpravy, jichž se zhostili *Petr a Zdeněk ze Šternberka* spolu s *Rendlem z Oušavy*.¹⁸⁰

Za hlavního viníka dodatečných úprav textu byl považován poslední jmenovaný. Obsah dvou článků zřízení zemského byl přepracován natolik, že nabyl přímo opačného vyznění. Města ztratila jakýkoli nárok spolurozhodovat o záležitostech státu, přišla de facto o svůj plnoprávný „třetí hlas“. Přiznána jim byla pouze participace na jednání „...ježto by městského stavu se dotýkalo...“¹⁸¹, tedy nikoli na celozemských sněmech. Měšťané se právem cítili podvedeni. Páni se prostřednictvím Rendla uchýlili k pozdějším korekcím textu tak, aby je již nikdo nemohl revidovat. Pojistili se navíc závěrečným článkem, v němž stojí, že „...za právo sú nalezli a utvrdili a tiem hýbáno nemá býti od nižádného člověka bez svolenie hlasu panského a rytieřského...“¹⁸²

Nesporně si byl Rendl vědom, že texty svévolně upravuje a porušuje přitom Prešpurská ujednání, v nichž se ještě hovořilo o zemském privilegii všech tří stavů. Z pozice purkrabího pražského, navíc s podporou šlechtického vlivu a samotného krále za zády, mohl si takovýto nelegitimní krok dovolit. Podíl viny samozřejmě nenesl sám.¹⁸³ V očích měšťanů byl ovšem považován za strůjce zrady, proto není překvapivé, že zemské zřízení Vladislavské dostalo hanlivý název „*Rendlova práva*“ a sám rytíř z Oušavy se stal karikovanou postavou. Anonymní autor vyjadřuje všeobecné nálady, které panovaly ve městech, když píše, že „*Veliká hanba i také potupa králům, ježto s velikou prací a úsilím se o to starali, kterak by toto království v svém řádu, správě a spravedlnosti státi mohlo se všemi svými stavy [...] Nebyla by jistě žádná škoda, aby odvážili se na ten rendlík asi čtyři vozy suchých dřev a ty všechny nálezy i s ním spálili, aby se žádný o takovou věc nikdy nepokoušel...*“¹⁸⁴

---

¹⁸⁰ KREUTZ, P., MARTINOVSKÝ, I. (eds.). *VZZ a navazující prameny*, s. 46–47. ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české, sv. VI.*, s. 517.

¹⁸¹ Edice VZZ In KREUTZ, P., MARTINOVSKÝ, I. (eds.). *VZZ a navazující prameny*, s. 266, čl. 576.

¹⁸² Edice VZZ In KREUTZ, P., MARTINOVSKÝ, I. (eds.). *VZZ a navazující prameny*, s. 266, čl. 576.

¹⁸³ KREUTZ, P., MARTINOVSKÝ, I. (eds.). *VZZ a navazující prameny*, s. 51–52.

¹⁸⁴ FRANCEK, J. *Svatováclavská smlouva*, s. 28., více o Rendlovy z „Úšavy“ na Tachovsku tamt., s. 25–26.

4.2 Vladislavské zřízení zemské a jeho ambivalentní hodnocení

První zemské zřízení v české historii tvoří nesourodou kompilaci předpisů ze všech právních oblastí, jejichž problematiku ovšem nepostihují v úplnosti. Po právní stránce se nejedná o příliš kvalitní dílo. Nicméně VZZ nemělo ambice připsat si výlučnou platnost, naopak si ponechávalo prostor k dodatečným úpravám a přídávům. Do roku 1527 bylo připsáno kolem 30 článků. Samotné vydání Vladislavského zákoníku stálo jen na počátku celé série zemských zřízení, neboť posléze byla jen do roku 1600 kodifikována rovnou tři další.¹⁸⁵

Jistou kohezi celého textu lze nalézt jen v ústřední myšlence procházející napříč články, a sice politické cíle, které měly být vydáním zákoníku posvěceny. Při sestavování sborníku zákonů bylo rozhodujícím měřítkem jeho politické vyznění. Politický prvek byl vždy výrazně akcentován. Šlechta obratně přistoupila k takovým formulacím, které zapadaly do jejího plánu konfigurovat stavovské poměry dle svého zájmu.¹⁸⁶

Zemské zřízení se tak stalo politickou zbraní. Z pole válečného se panstvo přesunulo na úroveň boje právního. Povšimněme si, jak důležité bylo právě ono uvědomění si, že právě právní cesta je daleko schůdnějším způsobem, jak odstavit města na „druhou kolej“. Že se královská města konstitovala do podoby stavu, to bylo evidentní. Pokud však šlo o zákonné podložení hlasovacího privilegia, třetí stav nemohl uvést žádná fakta, která by potvrzovala jeho nárok na spolurozhodování v celozemských otázkách. Vyšší stav měl tudíž právo chápat měšťany jako podřízené krále. Ostatně s takovým záměrem bylo VZZ vypracováno, aby budilo dojem, že vychází výlučně ze starých obyčejů a nic nového nezavádí. Sám král mohl být jedinou oporou měst, ten však nezakrytě stranil „svým“ pánům, neboť jeho stanovisko s tímto výkladem pozice měšťanského stavu korespondovalo. Šlechta byla jedinou svobodnou složkou státu již za vlády jeho slavných královských předků, což plně respektoval.¹⁸⁷

---

¹⁸⁵ PÁNEK, J. Český stát a stavovská společnost na prahu novověku ve světle zemských zřízení. In *VZZ a počátky ústavního zřízení v českých zemích*, s. 16 a KREUTZ, P., MARTINOVSKÝ, I. (eds.). *VZZ a navazující prameny*, s. 48.

¹⁸⁶ PÁNEK, J. Zemská zřízení v kontextu ústavních proměn ve střední Evropě v 16. a na počátku 17. století. In *VZZ a počátky ústavního zřízení v českých zemích*, s. 405 a MALÝ, K. Ochrana vlastnictví ve Vladislavském zřízení zemském. In *VZZ a počátky ústavního zřízení v českých zemích*, s. 80.

¹⁸⁷ ŠMAHEL, F. Nástin proměn skladby českého království od konce 14. do počátku 16. století. In *VZZ a počátky ústavního zřízení v českých zemích*, s. 80.

Vladislav od začátku s vydáním zemského zřízení souhlasil. Nevznesl námitky ani ve chvíli, kdy si byl vědom, do jaké míry šlechta potlačovala práva všech ostatních orgánů království, včetně královské instituce. Přihlížel tomu, jak byla jeho práva omezena na minimum.¹⁸⁸ Uvolil se k předání legislativní moci zcela do rukou zemského sněmu - jeho výnosy nabyly podoby zákonů. Panovníkovi byla ponechána pouze možnost rozhodovat v případě sporu, a to jen za osobní účasti. Nebyl v celém procesu zainteresován jako agilní činitel a zemská nobilita jej nevnímala jako autoritu.¹⁸⁹ Lze připustit, že jeho záměr mohl být mírotvorný, že snad doufal v pozitivní účinek kodexu na stav společnosti, to, že se situace odvíjela opačným směrem a vznik VZZ ještě umocnil kadenci útoků mezi městy a šlechtou, nepředvídal. Neprozíravě přistoupil na roli stavovského krále, a proto se do českých dějin zapsal především jako slabý panovník. Z čistě politického hlediska můžeme takové hodnocení jen těžko vyvrátit. Na druhou stranu je třeba uznat, že Vladislav neměl příliš prostředků k tomu, aby ukončil již dávno započatý proces transformace společenských poměrů, těžko mohl dokázat vyvrátit stavovský systém z tak pevných kořenů.

---

¹⁸⁸ Panovník rozhodoval např. o stanovování cel, ražbě mincí a uděloval erbovní privilegium. Královských pravomocí se týkají zejména čl. 473–490 („*Milosti královské*“) a 492–500 („*O dokonalém svolení*“). Viz Edice VZZ In KREUTZ, P., MARTINOVSKÝ, I. (eds.). *VZZ a navazující prameny*, s. 237–243 a 244–246.

¹⁸⁹ PÁNEK, J. Český stát a stavovská společnost na prahu novověku ve světle zemských zřízení. In *VZZ a počátky ústavního zřízení v českých zemích*, s. 15.

5 KULTURNÍ PŘÍNOS VLADISLAVA JAGELLONSKÉHO

5.1 Kultura českých zemí na pomezí středověku a novověku

Posláním této kapitoly není sestavit kompletní obraz kultury dané dějinné epochy. Sám pojem kultury je velmi komplexní, zahrnuje množství rozličných odvětví lidské činnosti. Bude zacíleno na architekturu za vlády Vladislava Jagellonského, protože tvoří jedno z nejdiskutovanějších kulturních odvětví této doby. Je stále živým tématem, i v poslední době je předmětem výzkumů přinášejících nové úhly pohledu a další podněty k bádání. Máme-li být pojednáno o panovníkově kulturním přínosu, pak je skutečně třeba omezit se na jeho příspěvek do této oblasti. Nejprve se však několik poznámek výtvarnému umění jako celku a jeho proměnám.

Obecně lze zaznamenat rozkvět výtvarného umění, máme více dochovaných uměleckých děl. To je patrně výsledkem zkvalitnění životní úrovně českých obyvatel po zlomovém roce 1478. Doba klidu zbraní lidem přinesla možnost věnovat se více kultuře a bohatnoucím vrstvám dopřála příležitost k seberealizaci a demonstraci rodového bohatství na nákladných přestavbách jejich sídel. Zdůrazněme zde kupříkladu mecenášství pánů z Rožmberka či z Pernštejna, kteří v podporování stavební činnosti zvláště vynikali.¹⁹⁰ Vladislavův přínos je v této rovině evidentní - participoval na ukončení válečného stavu v českém království, čímž přispěl k výše uvedeným hodnotám.

Narůstal počet dílen, zaměřujících se na řezbářství, grafiku a malířství. Jejich podporovateli byli jak šlechtici, tak měšťané. Umění bylo však stále chápáno jako řemeslo. Signatura či iniciály na obrazech ještě neznamenalý podpis autora, ale spíše „firemní značku“ výtvarné dílny. I proto dodnes zůstávají někteří autoři v anonymitě (*mistr litoměřického oltáře, I. P. aj.*). S počátkem novověku se začíná tato situace pozvolna proměňovat. Na tomto místě je vhodné zdůraznit přínos *Albrechta Dürera*, jednoho z prvních velkých evropských malířů. Renesanční italské provincie a západoevropské Nizozemí se stávají centry malířů-umělců, rozvíjejícími osobitou

---

¹⁹⁰ KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 541–542. Obdobně soudí MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích, 1-2*, s. 220.

tvorbu a podporujícími emancipaci malířství. Na tento „svěží vánek“ vznášející do umění autorství si ovšem české prostředí muselo ještě počkat.¹⁹¹

Převládající staré postupy byly, i když velice pozvolna, vytlačovány novějšími. Například rozvíjející se grafické dílny postupně přecházely na mědiryt, umožňující zachycení větších detailů, oproti zastaralému dřevorytu. Rytci byli často také zlatníky. Stali se velice ceněnými a vyhledávanými výtvarníky - tvořili šperky, pečetidla, mince a medaile i zmíněné grafické předlohy. Tematika byla různorodá, od staveb a panoramat po biblické výjevy. Dochovala se kupříkladu i grafika znázorňující samotného krále.¹⁹² O mnoho zajímavější je ovšem jiné využití grafických listů, a sice jako prostředku k šíření uměleckých předloh, čímž se z nich vlastně staly první „masmédia“. Dalším důvodem, proč bylo nutné co nejvěrněji napodobovat vzory, byla jistá posvátnost některých námětů. Využití těchto reprodukcí se promítlo jak do malířství a sochařství, tak do tvorby iluminací, výšivek či zlatnických prací, ale i do architektury. Duplikáty putovaly Evropou, čímž přispěly k většímu propojení evropského prostoru.¹⁹³

V době jagellonské se jistě zájem o umění rozvíjel, ale jak tomu bylo se zájmem samotného panovníka? Svědectví, která máme, bohužel svědčí spíše o Vladislavově liknavosti a nedostatečné podpoře přicházejícího humanismu. To ostatně dokládá už sama skutečnost, že panovníkův dvůr postrádal hudebníky, literáty, básníky i kronikáře. Situaci nepřítomnosti umělců na Pražském hradě můžeme snad obhájit nedostatkem finančních prostředků, těžko však takové vysvětlení postačí na Vladislavovo počínání v Uhrách. Matyáš Korvín, jeho předchůdce, v Budíně vybudoval pompézní renesanční prostředí. Vlastnil cenné sbírky výtvarných děl, navázal styky s evropskými umělci a básníky, založil pozoruhodnou knihovnu plnou děl antických autorů, financoval působení dvorního kronikáře *Bonfiniho*. Korvín v sobě zkrátka choval velké nadšení pro humanistické ideály. Vladislav jako by byl jeho opakem, neboť patrně neměl zájem o rozšiřování jeho sbírek, i když v otázce knihovny patrně nemůžeme být tak příkří, jako někteří historici.¹⁹⁴ Zřejmě se jagellonský král nestýkal s humanisty a budínský

---

¹⁹¹ FAJT, J. (ed.). *Europa Jagellonica*, s. 235, 551.

¹⁹² Viz příloha č. 1.

¹⁹³ ČORNEJ, P. *Velké dějiny zemí koruny české, sv. VI.*, s. 644; FAJT, J. (ed.). *Europa Jagellonica*, s. 241 a KALINA, P. *Praha 1437–1610: kapitoly o pozdě gotické a renesanční architektuře*, s. 14.

¹⁹⁴ Srv. PETRÁŇ, J. In *Pozdně gotické umění v Čechách*, s. 23., jenž míní, že se Vladislav ke Korvínově sbírce zachoval „barbarsky“ a FAJT, J. (ed.). *Europa Jagellonica*, s. 49. Z citace zde uvedené vyplývá, že Vladislav učinil pokus o navrácení korvínových rukopisů, které byly v té době ve Florencii a na jejichž vlastnictví pomýšlel císař Maxmilián I. V úryvku zaznívá doslovně Vladislavovo přání, aby „...*tyto*

dvůr byl prost umělců. Byl vychován v duchu středověkých rytířských ideálů. Jeho osoby se zkrátka renesanční výchova ještě nijak nedotkla.¹⁹⁵ To se ovšem nijak nevylučovalo s jeho podporou stavebních počínů jak v Praze, tak v Budíně.

5.2 Stručná charakteristika vladislavské architektury

Na tomto místě bude předložen stručný popis proměn pozdně gotické architektury v době vladislavské. První znak lze pojmenovat jako „*programový historicismus*“, čímž je míněno záměrné užití architektonických prvků staveb z doby Karla IV., zhmotněných zejména Petrem Parléřem.¹⁹⁶ Pro stavebnictví jagellonské doby je dále příznačná různorodost, významní architekti uplatňující se na českém území byli totiž z různých končin starého kontinentu. Posledním charakteristickým znakem pozdně gotické architektury v Čechách je uplatnění nových „moderních“ prvků, zejména gotická „*dynamizace*“ klenebních systémů a pronikání renesančních, konkrétně italských vlivů do českého prostředí.¹⁹⁷ Nositelem těchto atributů je především architekt *Benedikt Reid* (Rejt), jehož jméno je skloňováno jen v superlativech.¹⁹⁸ O jeho díle se dnes hovoří jako o „*vrcholu konstrukčních možností doby*“. Přinejmenším je jeho tvorba zlomovým bodem v dějinách české architektury. Reid patřil mezi tehdejší architektonickou elitu Evropy, někteří soudí, že ji dokonce převyšoval.¹⁹⁹ Do české metropole přinesl vlnu novosti s renesančním „odérem“. Podpořil tak pozvolný příchod renesance do českého království.

První stavbou, jejíž vznik si český král vyžádal, byla Prašná brána, s historií sahající do roku 1475. Jedná se o monumentální dílo zřetelně reprezentující panovnický majestát. Na její západní stěně je vytesáno: „*Zříš tu obzvlášť velikou stavbu, založenou rukama jasného Vladislava krále, zrozeného ze vznešené krve knížat i císařů.*“ Samotná

---

knihy, pokud se nachází na různých místech, byly opět shromážděny na jednom místě [...] protože jsme naplnění touhou ucelit (Matyášovu) knihovnu.“

¹⁹⁵ MACEK, J. *Jagellonský věk v Českých zemích*, 1–2, s. 220–221.

¹⁹⁶ Např. Prašná brána patrně vychází z mosteckých věží P. Parléře. Parléřovy prvky se také objevují v královské oratoři. Na to poukazuje KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 62, 106.

¹⁹⁷ Tamt., s. 550,

¹⁹⁸ O Rejdovy s. 75–76, 84–85, 550–551. Předpokládá se, že do Prahy přišel roku 1489 z vévodství Jiřího Bohatého, švagra českého krále. Viz tamt., s. 645. Autor dále dokládá Rejdův evropský význam. Za jeho přímé následovníky v českém prostředí považuje *J. B. Santiniho* či *K. a K. I. Dienzenhoferovi*. O Benediktově významnosti již za jeho života svědčí také fakt, že byl povýšen do šlechtického stavu - jako první umělec v české historii (!) Viz ČORNEJ, P. *Velké dějiny země koruny české*, sv. VI., s. 647.

¹⁹⁹ KALINA, P. *Praha 1437–1610: kapitoly o pozdě gotické a renesanční architektuře*, s. 44.

stavba však byla pro panovníka neufinancovatelná, proto vznikla „...náklady vlastními města a obce slavného města starého pražského...“.²⁰⁰ Po svém předchůdci mistru Václavovi stavbu převzal prostějovský rodák, kterému „...říkali Rejsek, protože uměl krásně rejsovat.“²⁰¹ Věž je situována v těsné blízkosti tehdejšího vládcova sídla - Královského dvora na Starém městě.²⁰²

5.3 Pražský hrad v době „vladislavských“ proměn

V této části budou představeny skutečné skvosty vladislavské gotiky v srdci hlavního města. V Královském dvoře nový král nenalezl, co od panovnického sídla očekával - reprezentativní budovu, ani bezpečný domov, který ho ochrání před případnými útoky. Tento aspekt bývá často považován za ústřední motiv Vladislavova přesídlení na Pražský dvůr. Jeho osobní bezpečnost byla ohrožena zejména v průběhu pražských bouří roku 1483. Musíme ovšem soudit, že tento důvod nebyl tím hlavním. Máme totiž písemné doklady toho, že mladý Jagellonec projevoval interes o přestavbu tradičního sídla českých králů mnohem dříve. Víme, že již roku 1476 žádal pro tyto účely příchod stavebníka *Erharta Bauera z Eichstättu*, jeho přání ovšem nebylo vyhověno. Roku 1485 byla na pražském hradě vydána listina s královskou pečetí svědčící o tom, že zde panovník pobýval. To je nejstarší spolehlivý doklad toho, že se Pražský hrad opět dočkal naplnění svého účelu.²⁰³

Prostorová velkorysost Pražského hradu je jistě jedním z důvodů, proč si jej král zvolil. Situování hradu jednoduše umožnilo uskutečnit neskromné plány s přístavbou nového křídla a rovněž se mohla zrealizovat přestavba prostor stávajících na obrovský, vysoko klenutý, reprezentativní sál.²⁰⁴ Prvořadý důvod ale byl pravděpodobně jiný. Byla jím úcta ke slavné tradici hradu, na němž pobývali Vladislavovi předci. Že jeho motivy nebyly čistě pragmatické, dokládá mimo jiné následující úryvek z dopisu Jindřichu z Hradce: „...zámek náš, i místa ta, kterýchž my užíváme pokujuov, je sobě

²⁰⁰ Obě citace čerpány z KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 60.

²⁰¹ Tamt. s. 50–62. Účast Rejska na stavbě dokládá nápis „*Raysek de Prostieov Baccalaureus Pragensis 1477*“ umístěný pod jeho bustou. Dnešní podoba je dílem regotizace *J. Mockera*. Viz KALINA, P. *Praha 1437–1610*, s. 15 a KRATOCHVÍL, P., *Velké dějiny země koruny české, tematická řada, sv. I., architektura*, s. 231–233.

²⁰² Královský dvůr vznikl za panování Václava IV. Jeho podoba se do dnešních dnů nedochovala. Věž byla možná s dvorem stavebně propojena. Viz KALINA, P. *Praha 1437–1610: kapitoly o pozdě gotické a renesanční architektuře*, s. 15 a

²⁰³ KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 69–71.

²⁰⁴ KALINA, P. *Praha 1437–1610: kapitoly o pozdě gotické a renesanční architektuře*, s. 20–21.

našimi zvláštními a velikými náklady I znamenitými, nám I té koruně k poctivosti naší I budícím králem českým k potěšení a spanilosti I ke cti tomu království postavivše...“.²⁰⁵ Taktéž slova Rožmberkova, že „(Jeho milosti králi) to stavení na Pražském hradě velmi v hlavě leží“ jsou vypovídající.²⁰⁶

V případě každého uměleckého odvětví, architekturu nevyjímaje, je jakákoli slovní deskripce naprosto nedostačující. Nebudeme se tedy věnovat detailnímu popisu architektonického provedení jagellonské rekonstrukce hradního areálu. Zmiňme jen, kterých částí hradního komplexu se přestavba dotkla. Rekonstrukce započala připojením menší přístavby ke Starému královskému paláci. Zde se nachází dvě místnosti, z nichž známější je tzv. *Vladislavova ložnice*, název ovšem neodpovídá účelu místnosti. Za povšimnutí stojí její velkorysá erbovní výzdoba, vyjadřující Vladislavem ovládané země. Umístěna je i panovníkova iniciála W. Prostory jsou ukázkou příznačné, pozdně gotické dekorativnosti. Celá místnost zástupně symbolizuje prestiž panovníkovy osoby. Její ráz je oproti jiným komnatám honosný, zdobený, se spoustou detailů a objevují se i naturalistické motivy. Autor tohoto stavebního počínu je pravděpodobně *Hanns Spiesse z Frankfurtu*, i když existují i argumenty ve prospěch dvorního stavebníka Reida.²⁰⁷

„Ložnice“ je přímo spojena s *královskou oratoří* ve svatovítské katedrále. Jedná se o nejvýznamnější stavební zásah do pražské katedrály za Jagellonců. Tato empora je dekorována podobně jako zmíněný přístavek, obdobně pak akcentuje význam krále, jakožto držitele svrchované moci v několika zemích, zdobí ji též heraldické štíty a na svorníku je vytesáno korunované W. Na první pohled ovšem zaujme bohatě uplatněný rostlinný motiv oratoře. Její vznik byl bezesporu soukromým královým požadavkem. Zpodobňuje světskou a duchovní integritu vladaře.²⁰⁸

---

²⁰⁵ In FAJT, J. (ed.). *Europa Jagellonica*, s. 41.

²⁰⁶ KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 125.

²⁰⁷ KALINA, P. *Praha 1437–1610: kapitoly o pozdě gotické a renesanční architektuře*, s. 22. Zdobné provedení jsou také jedním z argumentů svědčících o autorství jiného architekta než Reida, viz KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 75.

²⁰⁸ Spiess z Frankfurtu je též nazýván *Hanuš* či *Johann*. Jeho autorství není zdaleka jednoznačné. Na jednu stranu ztvárnění a dekor oratoře (taktéž „ložnice“) svědčí spíše o autorství Spiesse, na stranu druhou podle dobových pramenů byl Reid povýšen na rytíře právě za stavbu oratoře. Možný východiskem je také přiznání návrhů Reidovy, a samotné kamenické provedení Spiessovi. Viz KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 106–110. Obdobně soudí KALINA, P. *Praha 1437–1610: kapitoly o pozdě gotické a renesanční architektuře*, s. 22. Srv. KRATOCHVÍL, P., *Velké dějiny země koruny české, tematická řada, sv. I., architektura*, s. 236, který autorství Spiesse vůbec nevylučuje.

Na započatou přestavbu hradu navázala klenební úprava stávajících prostor. Monumentálnost *Vladislavského sálu* je bezesporu znakem tvorby Reidovy. Nevíme, kdy jeho budování začalo, k dispozici je pouze kronikářský záznam o dokončení sálu roku 1502. Byl dostavěn jeden z nejimpozantnějších klenebních systémů vůbec. Sál vznikl propojením několika menších místností a nabyt tak impozantních rozměrů. Tvořil jádro celého hradu, ústily do něho prostory úřednických kanceláří, pokoje určené k přijímání návštěv a soukromé komnaty krále. Dalším přístavkem k původnímu královskému paláci je ten, v němž nalezneme tzv. *Jezdecké schody*, opět výtvar Benedikta Reida. Jejich klenební ztvárnění je neméně fascinující, bezesporu schopně konkurující působivosti kleneb Vladislavského sálu.²⁰⁹

Výčet stavebních úprav profánních prostor Hradu tím ovšem nekončí. Jižní sektor královského paláce zvaný *Ludvíkovo křídlo* je tou částí, na níž jsou nejvíce evidentní Reidovy kontakty s italským prostředím. Znaky neapolské renesance, potažmo antické tvarosloví jsou typicky ztvárněny v exteriéru i interiéru Ludvíkova křídla. Portály, klasicizující okna, pilastry a polosloupky, i hlavice sloupů a římsy - všude jsou patrné renesanční motivy a inspirace evropskou moderní notou. Předpokládá se, že Reidův kontakt s italskými metropolemi nemusel být přímý, mohl mu být zprostředkován na grafických listech, tedy poměrně běžným způsobem, jak jsme se dříve zmínili.²¹⁰

Posledním královým zadáním, které je zde vhodné zmínit je kamenická práce na *bazilice sv. Jiří*, která jen zdánlivě zůstala stranou jagellonského zájmu. Patrně v době korunovace malého Ludvíka, při své poslední návštěvě Prahy, nechal Vladislav pro jeden z portálů baziliky vytesat nový kamenný portál s tympanonem, v němž je znázorněn sv. Jiří na koni bojující s drakem. Přestože stavební práce v profánních prostorách pražského hradního komplexu značně převažují nad úpravami těch

---

²⁰⁹ V architrávu jednoho z oken je vyryt nápis s letopočtem 1493, kdy už byla zřejmě stavba sálu v pokročilém stádiu. Podrobně o stavebním provedení Vladislavského sálu viz KALINA, P. *Praha 1437–1610: kapitoly o pozdě gotické a renesanční architektuře*, s. 24–32. Též KRATOCHVÍL, P., *Velké dějiny země koruny české, tematická řada, sv. I., architektura*, s. 238–240 a KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 77–88. Zajímavě o účelu sálu jako jakémsi shromaždiště a kulturním centru a jeho „zlidovění“ hovoří HOMOLKA, J., *Pozdně gotické umění v Čechách*, s. 102.

²¹⁰ KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 97, 100 – 101. O inspiračních zdrojích toho Reidova díla souborně KALINA, P. *Praha 1437–1610: kapitoly o pozdě gotické a renesanční architektuře*, s. 35–38.

sakrálních, snažil se Vladislav pražské církevní budovy neopomíjet. Krom architektonických zásahů je podporoval nejrůznějšími donacemi.²¹¹

Když Vladislav podporoval dokončení započatých stavebních plánů, a dokonce urgoval vyplácení kutnohorských dávek na tyto stavební účely²¹², s největší pravděpodobností věděl, že jemu osobně již Pražský hrad sloužit nebude. Chtěl ho zanechat svým následovníkům, budoucím generacím českých vládců, aby tak doplnil odkaz Karla IV., aby navázal na slavnou tradici jeho dvorské reprezentace. Často se hovoří o kvantitě vladislavských architektonických zásahů do Pražského hradu a dalších nepočtených zadáních mimopražských - především na Křivoklátě a Karlštejně²¹³, důležitější je ovšem nepochybně kvalita jejich provedení, kterou se jistě staví na roveň po bok Karla IV. Rozsah rekonstrukce je podložen řadou hospodářsko-politických rysů a celkovým kontextuálním rámcem doby. Jeho smělý záměr by jako měl být chápán jako projev dynastického cítění a neméně jako projev vědomí kontinuity českých dějin.

5.4 Interpretace významu vladislavské architektury

Konečně vyvstává otázka, co vedlo českého krále k podpoře zvelebení pražské královské rezidence. Vladislav spatřoval v umění prostředek k vyjádření výjimečnosti královského titulu, a takové byly koneckonců i stavební podniky, které podporoval - monumentální a okázalé. Ačkoli Jagellonci zřejmě nemůžeme přiřknout hluboké cítění estetické, uctívání tradic mu upřít nelze. Vladislav si byl vědom výjimečnosti svého původu. Dobový kontext pouze akceleroval potřebu očistění chátrajícího středu českého království. Husitská revoluce a válečné napětí v českých zemích zanechalo ve společnosti silný dojem podkopání starého sociálního řádu, pošlapání tradic a znehodnocení panovnického významu. Vladislavův přístup k architektonickým dílům

---

²¹¹ Portál pochází z kamenické dílny B. Rejda. Je rovněž významným projevem v renesanci zachycené antické reminiscence. KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 103–104 a KRATOCHVÍL, P., *Velké dějiny zemí koruny české, tematická řada, sv. I., architektura*, s. 243.

²¹² Dobová citace panovníkova požadavku kutnohorským úředníkům tento fakt utvrzuje: „*Než to předkem vopatřte, ať peníze na hrad Pražský na to dílo bez zadržování vydávají, tak aby se nikterak nepřetrhalo ani zastavovalo...*“ In KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 125.

²¹³ Tyto dva hrady byly posledními državami krále, jež nemusely z důvodu finanční nouze skončit v zástavě. Viz MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích, 1-2*, s. 226–228. Ke stavebním úpravám obsáhle KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*: o Křivoklátě s. 128–150, o Karlštejně 151–154. Další, méně významné, drobné úpravy se týkaly jiného Vladislavova sídla a jeho místa zvolení, Vlašského dvoru v Kutné Hoře (viz tamt., s. 154–157). Později získané hrady Poděbrady, Kostomlaty, Žebrák, Točnick a Rabštejn nebyly vladislavskými úpravami nijak dotčeny. Viz tamt. s. 158. K mimo pražským přestavbám také KRATOCHVÍL, P., *Velké dějiny zemí koruny české, tematická řada, sv. I., architektura*, s. 236, 248–255.

odráží touhu po obnově pořádku, po ustálení poměrů. Zrcadlí se v něm potřeba vyzdvihnout eminentní význam krále v čele společenské hierarchie.²¹⁴

Vladislav Jagellonský důsledně připomínal své vzdálené příbuzenství ke Karlu IV., jenž se v této oblasti stal jeho vzorem, proto se nabízí četná srovnání se slavným panovníkem.²¹⁵ Následující vzoru slavného předchůdce, upřel díl své pozornosti na sakrální budovy, a to i mimo hradní areál. Nechal znovu vysvětit a obnovit pražský kostel Panny Marie a sv. Karla Velikého, poničený husitskými válkami, který založil právě jeho praděd. Řezbářům zadal zhotovení soch pro křivoklátskou hradní kapli. Za projev jeho úcty k tradici můžeme v neposlední řadě také považovat výtvarná díla související s českými zemskými patrony sv. Václavem, sv. Vítem a sv. Vojtěchem. Vznikly kupříkladu nové relikviářové busty pro ostatky trojice patronů. Dále poukážme na bohatě vyzdobenou svatováclavskou kapli ve svatovítské katedrále, kde nalezneme krom portrétu samotného Vladislava s chotí Annou de Foix také pozoruhodné nástěnné malby znázorňující svatováclavský cyklus. Ikonografický význam patronů české země můžeme zkoumat na „znovuobjeveném“ deskovém obraze.²¹⁶ Smělý cíl dokončit monumentální stavbu svatovítské katedrály bohužel naplněn nebyl.²¹⁷

Provázanost s historií, touhu v ní pokračovat. Tyto aspekty lze odkrýt rozbořením významu nástěnné výmalby svatováclavské kaple. Vyobrazení Vladislava Jagellonského na takto významném duchovním místě skrývá mnoho rovin. Krom osobních vnitřních ambicí českého krále odráží výzdoba kaple postavení českého království v evropském kontextu, pokud v postavách na obrazech identifikujeme Vladislavovy současníky. Nemáme bohužel dostatek prostoru věnovat se deskripci svatováclavské kaple v úplnosti. Z dekorace kaple lze usoudit dvojitou skutečnost vyjadřující Vladislavovy úmysly. Nemůže být pochyb o úctě ke sv. Václavu, kterou

---

²¹⁴ KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 546–547.

²¹⁵ Tamt., s. 549. Vladislav se považoval za potomka Jagellonců (po otci), Lucemburků i Habsburků (po matce). Jeho praděd Karel IV. v sobě navíc choval odkaz českých Přemyslovců, pradávňích českých panovníků - tedy i knížete Václava. Vidíme, že sv. Václava vnímal nejen jako světce, ale i jako „vzdáleného příbuzného“.

²¹⁶ ROYT, J. Deska s českými zemskými patrony z národní galerie. In *Doba Jagellonská v zemích České Koruny*, s. 237–241. Royt interpretuje deskový obraz jako výraz dvorského umění, vyznačujícího se úctou k tradicím. Deska je značně poškozena, proto se jí ještě nedostalo patřičné pozornosti, jak uvádí dále. Se znázorněním zemských patronů v obdobné sestavě jako na obraze se dále setkáme např. ve výzdobě hradní kaple v Kutné Hoře.

²¹⁷ KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 548–549, důvody nedokonání dostavby se zabývá také KALINA, P. *Praha 1437–1610: kapitoly o pozdě gotické a renesanční architektuře*, s. 41–42, kde jako jednu z hlavních příčin klade finanční náročnost tohoto plánu.

chtěl na tomto místě vyjádřit. Naši pozornost však konsternuje především umístění Vladislavova portrétu. Ve zbylé výzdobě nadto nalezneme četné dobově-aktuální náměty. Z uvedeného můžeme usoudit, že oživení úcty ke sv. Václavu bylo pro Jagellonce prostředkem k rekonstrukci královského majestátu jako takového, k propojení přítomnosti s minulostí. Krom toho mu ovšem záleželo na postavení českého království v mezinárodním prostoru. Jedná se o umělecké spojení jagellonské dynastie s pradávou lucemburskou, popřípadě přemyslovskou tradicí. Toto zjištění je poněkud kontradiktorné k zprofanovanému obrazu cílevědomosti prostého „krále bene“.²¹⁸

Ještě jedním velice příznačným aspektem architektury vzniklé za života Vladislava Jagellonského, nad nímž je třeba se pozastavit, je diskutovaná *iniciála W*. Je záhodno upozornit na novější pohled na královský monogram. *W*, které nalezneme například na klenbě v kapli sv. Doroty kutnohorského chrámu sv. Barbory, je doplněno o symboly ledňáčka a „točenice“. Tyto atributy patří českému králi Václavu IV., s největší pravděpodobností i zmíněná iniciála. Můžeme také odlišit dvojí typologii písmen. Václavovo *w* je minuskulní, lámané a navíc písmeno v něm nelze na první pohled identifikovat. Vladislavské *W* se předně odlišuje tím, že je to majuskule, jejímž účelem je podle všeho skutečně pouze znázornění počátečního písmena panovníkova jména, kdežto symbolika Václavova *w* je patrně hlubší. Diskuze na toto téma nicméně nejsou uzavřeny.²¹⁹

Ne vždy však *W* značí panovníkův osobní interes na konkrétním díle, jeho obsah bychom poněkud přeceňovali, pokud bychom ho chápali výlučně jako znak mecenátu. Monogram se objevuje i na obrazech, sochařských a ryteckých výtvořech, na rukopisech, pečetidlech apod. Předně, existují dva druhy Vladislavových monogramů - *W* „nezdobené“ a *W* „korunované“. Prostou literu bez koruny nalezneme například na Křivoklátě a na soukromé pečetě panovníkově. Totožné písmeno, nad nímž je vymalována zlatá koruna, dominuje většině vladislavských staveb. Sémantika tohoto jevu může být prostá - *korunované W* je umístěno na stavbách spojených s královským majestátem a vyjadřuje hlavu státu, kdežto *jednoduché W* bez koruny má symbolizovat

---

²¹⁸ Velice podrobně a přínosně se tématu výzdoby svatováclavské kaple věnuje ČEMUS, P. Svatý Václav jako dynastický světec Jagellonců. In *Doba Jagellonská v zemích České Koruny*, s. 293–306.

²¹⁹ HLAVÁČKOVÁ, J. H., Poznámka k jednomu aspektu historismu v umění jagellonské doby a jeho vliv na interpretaci umění doby Václava IV. In *Doba Jagellonská v zemích České Koruny*, s. 247–250.

Vladislava jako člověka, má dost možná privátní charakter. Závěrem můžeme říci, že ne všechny stavby a předměty ozdobené oním monogramem mají přímou souvislost s králem, na vzniku některých se zcela jistě vůbec nepodílel. Monogram mohl tedy také sloužit coby označení doby vlády Vladislava Jagellonského. Otázka záhadného *W* není dosud jednoznačně zodpovězena.²²⁰

Do jaké míry můžeme hovořit o skutečné *dvorské reprezentaci Vladislava Jagellonského* a jak dalece se jedná spíše o *reprezentaci „stavovskou“*, to je otázka, jejímž zodpovězením se zabývalo mnoho teoretiků umění po léta. Pokud přijmeme daný problém tak, jak je předkládán, a sice že dva typy umělecké reprezentace tvoří protipóly, pak nelze než předložit argumentace dvojího typu.

Starší práce zastávají názor, že v případě vladislavské architektury nemůžeme hovořit o dvorské reprezentaci v pravém slova smyslu, v jakém je toto pojmosloví užíváno pro dobu Karla IV. Osoba slavného panovníka je vnímána jako „prototyp“ královského mecenášství. I v případě, že se nevěnují přímé komparaci, nacházejí někteří badatelé dost argumentů, proč vladislavskému období existenci dvorské reprezentace upřít. Kupříkladu skutečnost, že dvorští umělci pracovali pro královské účely jen příležitostně, a byli zaměstnáváni i jinými mecenáši. Daleko více než samotnému působení ve službách krále se věnovali zakázkám stavovským. Z uvedených důvodů se inklinuje k označení „*reprezentace stavovské*“.²²¹

Druhý protipól tvoří novější, zejména *Kuthanův* názor, že se skutečně jedná o „*reprezentaci dvorskou*“. Toto stanovisko podpírá provedenými přestavbami na Pražském hradě či na královském hradě Křivoklátě. Královský mecenáš je zde nezpochybnitelný. Dále je třeba si uvědomit, že existuje řada stavebních počínů, které panovník nedotoval, protože jak víme, jeho peněžní prostředky byly omezené. To ovšem neznamená, že tato díla přímo nesouvisí s panovnickým zadáním, jen mají jiného finančního sponzora. Průvodním jevem je jistě stavovský vliv na podobu některých staveb. Přesto přese všechno můžeme považovat dílo vykonané na Pražském hradě za natolik významné, že jej lze jen těžko oddělovat od celku vladislavské architektury jako

---

²²⁰ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 1-2, s. 189–190 a pozn. 62–64 na těchto stranách. Vzhledem k době vzniku jednotlivých děl můžeme vyloučit, že by se jednalo o „*W*“ před a po Vladislavově korunovaci.

²²¹ PETRÁŇ, J. *Pozdně gotické umění v Čechách*, s. 22–23. Dále autor uvádí, že panovníkovy důvody byly čistě pragmatické, že chtěl žít v majestátním a honosném prostředí, tedy že se nejedná o zájem na reprezentaci království.

nevypovídající. Z hlediska historického kontextu dosáhla dvorská reprezentace takového významu, jakého jí bylo umožněno dosáhnout. Extenzita stavební činnosti odpovídá sféře možností.²²²

Potom je zde ovšem ještě možnost daný rámec nepřijmout. Nyní, když máme úplnou představu o podobě českého království za vlády prvního Jagellonce, chápeme souvislosti a kontext doby, je nám jasné, jak těžko můžeme odlišovat osobnostní projevy krále od zbytku státního aparátu tvořeného stavy. Víme, že zde hovoříme o době největšího rozvoje stavovství v české historii. Nastala nová éra stavovského společenského upořádání, v jejímž rámci sice stále vyčleňujeme svrchovaného monarchu jako hlavu státu, zároveň však musíme vždy přičítat nepodcenitelný vliv poradních orgánů panovníkových, zastupujících právě stavy. Rovněž na uměleckou tvorbu doby se musíme dívat jako na výsledek *reprezentace českého království* jako státu ovládaného panovníkem a stavy. Někde převládají podněty Vladislavovy, jinde jsou zjevnější intence měšťanů a v jiném případě byl rozhodující vliv šlechtický. Panovník nevystupoval sám za sebe, ani když podněcoval vznik Prašné brány, ani když participoval na přestavbě Pražského hradu. Pokud nehovoříme o stavbách a dílech čistě privátních, vždy musíme vzít v úvahu, že panovník společně se stavy zastupoval české království jako vládní aparát ve smyslu politicko-ekonomické prezentace zájmů, jakož i v oblasti konfesních postojů a v neposlední řadě také v rovině umělecké.

Tento zorný úhel poukazuje na projevy přechodu od panovníckého ke stavovskému království v umělecké tvorbě. Východisko lze tedy najít v přijetí obou stanovisek jejich unifikací. Vladislavovi přiznejme kulturní vliv na české království, protože se rozhodl podnítit vznik významných reprezentačních staveb Zemí české koruny, rozhodl se pokračovat ve slavné tradici, pozvednout slávu královského sídla. Stavům zase přiznejme vliv, jakožto dynamickému prvku spolupůsobícímu na neustávající kulturní evoluci království.

---

²²² KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 545–547.

6 ZÁVĚR

Vladislav Jagellonský nastoupil na trůn za velice nelehké situace, kdy se v českých zemích stále ozývaly dozvuky nedávné husitské revoluce a náboženské spory hýbaly společností. Královský majestát z dob Karla IV. byl dávno zapomenut a rozvrácen, od panovníka se očekávala spíše spolupráce nežli razance v uplatňování moci. Po předchůdci nedynastického původu měl do Čech opět přijít panovník z mocného evropského rodu. Ovšem ani jeho zvolení nebylo od začátku tak jednoznačné a vláda nad Zeměmi koruny české zůstala i nadále nesjednocena. Kromě složité politické a náboženské situace se navíc musel nový panovník potýkat s finanční nouzí.

Vzdorokrál Matyáš Korvín nehodlal složit zbraně dříve, než se ukáže, zda je nově zvolený král skutečně schopen svůj post obhájit. Nechybělo mnoho a mohl se stát korunovaným českým králem on, vedlejší země české koruny mu projevíly svou podporu již za krále z Poděbrad. Dlouhé období mezi lety 1471–1479 bylo pro české země obdobím nejistoty a pro samotného Jagellonce znamenalo velký test jeho schopností. Olomoucká smlouva tvořila velký zlom v českých dějinách, ač se zdánlivě nic nezměnilo. Přece jen přinesla zemi stabilizaci, ukončení válečného napětí a možnost rekonvalescence z náročných let předešlých.

České království tak čekal ještě jeden úkol z doby mandátu krále Jiřího, a sice neuspořádanost konfesních poměrů. Ani tato překážka nemohla být vyřešena mírovou cestou, a tak došlo k nechvalně proslulému pražskému povstání roku 1483. Teprve vyhrocení situace nesoucí s sebou ztráty na životech vedlo ke konfesnímu mírovému vypořádání, jehož proslulost jakožto Kutnohorského náboženského míru je už o poznání sympatičtější. Nebyla sice řešením trvalým, ale taková už je podstata štěpícího se náboženství, které stále plodí nové sváry a nepokoje.

Další klíčová událost byla spojena s rokem 1490 a Vladislavovým zvolením králem uherským. Druhý královský titul v řadě byl pro Jagellonce velkým úspěchem, za nějž ovšem vděčil spíše schopným poradcům, jimiž se obklopil a příhodné situaci. Jeho odchod do budínského královského paláce byl trvalým, omezil se pak na pouhé tři krátké návštěvy Čech. Království tak prošlo další transformací, stavy se mezi sebou začaly prát o moc a tento zápas již do konce Vladislavových dní neustal. Šlechta si

prosadila Vladislavské zřízení zemské a král ztratil další podstatnou část ze svých vladařských kompetencí.

Teprve v pozdním věku se dočkal dcery a konečně i mužského potomka a následníka trůnu, když se Anna de Foix ukázala býti jeho osudovou ženou. O poznání mladší partnerka však svého chotě nepřežila, v důsledku náročného porodu zemřela. Po neslavných koncích předchozích dvou manželství zůstal nakonec ve vysokém věku opuštěn a musel i přes zhoršující se zdravotní potíže vyvinout nemalé úsilí, aby svým dětem zajistil budoucnost následníků koruny. Obrátil se na nejmocnějšího evropského spojence, rod Habsburků, a rozhodl se obě své děti spojit s potomky svaté říše římské. Roku 1515 byl syn Ludvík zasnouben s Marií Habsburskou a dcera Anna se později provdala za Ferdinanda I. Habsburského, budoucího českého krále.

Z dnešního pohledu je snadné hodnotit Vladislavovy kroky jako neúspěšné, jeho dynastické plány za příliš smělé. Nenechme se ovšem svádět k neobjektivnosti spočívající v retrospektivním hodnocení se znalostí důsledků. Nemohl predikovat tragický sled událostí budoucích, stejně jako nemohl v důsledku složitého kontextu volit sebevědomější postupy a radikálnější řešení. Sympatickým je jistě jeho vřelý až adorativní postoj k české zemi, k její historii a tradici. Vážil si české koruny, stejně jako si vážil svého vladařského poslání. Snažil se navrátit českému království ztracenou rovnováhu. Obnovil také tradiční země Koruny české v jejich původním rozsahu. Tyto skutečnosti by neměly být zapomenuty. Ztotožňuji se s některými autory, jako je Vacková, Kuthan nebo Royt, kteří prostřednictvím rozklíčování Vladislavova kulturního přínosu odkrývají jeho pozitivní obraz a jeho kladné úmysly.

Vláda prvního Jagellonce v Čechách zanechala po sobě mnoho. Jak již víme, dlouhé období po které nosil Vladislav Jagellonský svatováclavskou korunu na své hlavě, bylo vyplněno mnoha neslavnými událostmi, mnoha spory a boji o moc ústícími v postupné přetváření státního aparátu. Všechny tyto důsledky Vladislavovy vlády, ať již je nazveme přínosem či nikoliv, zůstávají skryté v archivech, v záznamech dobových svědectví, do dnešních dnů již jejich význam dosahuje jen nepřímo - můžeme je hodnotit v rámci historického bádání. Pak ovšem existuje ještě druhá nesmazatelná stopa vladislavského věku, která stále neupadla v zapomnění, je totiž stále tak viditelná, jako byla v době svého vzniku. V tom tkví význam umělecké tvorby a architektonických monumentů, v tom, že přetrvávají, a proto i dnes můžeme procházet

prostory obrovského sálu a obdivovat se jeho velkolepé klenbě. Můžeme upínat svůj zrak ke korunované iniciále, která stále připomíná jejího iniciátora. V tu chvíli se i historie stává živou součástí naší přítomnosti.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BŮŽEK, Václav a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku: struktury, identity, konflikty*. Praha: Lidové Noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-062-3.

ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1437-1526. II. díl, Jagellonské Čechy (1471-1526)*. Vyd. 1., Praha: Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-493-7.

ČORNEJ, Petr. *Království dvojího lidu: české dějiny let 1436-1526 v soudobé korespondenci*, edice Živá díla minulosti, sv. 107., Vyd. 1., Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0816-2.

ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí koruny české - sv. VI., 1437-1526*. Praha: Paseka, 2007. ISBN 978-80-7185-873-7.

FAJT, Jiří (ed.). *Europa Jagellonica 1386-1572 : umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců: průvodce výstavou: Kutná Hora 20. května - 30. září 2012*. Praha: Galerie Středočeského kraje - GASK, 2012. ISBN 978-80-7056-172-0.

FRANCEK, Jindřich (ed.). *24. 10. 1517 - Svatováclavská smlouva - urození versus neurození*. Praha: Havran, 2006, edice Dny, které tvořili české dějiny, sv. 14. ISBN 80-86515-67-2.

HOMOLKA, Jaromír (ed.). *Pozdně gotické umění v Čechách (1471–1526)*, edice české dějiny; sv. 62. Vyd. 2., Praha: Odeon, 1985. ISBN neuvedeno.

KALINA, Pavel. *Praha 1437 - 1610: kapitoly o pozdě gotické a renesanční architektuře*. Praha: Libri, 2011. ISBN

KOSMAN, Marceli. *Dějiny Polska*. Přel. Jan Vitoň. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1842-5.

KRATOCHVÍL, Petr (ed.). *Velké dějiny zemí koruny české, tematická řada, sv. I., architektura*. Vyd. 1., Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7432-001-9.

KUBÍK, Viktor (ed.). *Doba Jagellonská v zemích České Koruny (1471-1526: konference k založení Ústavu dějin křesťanského umění KTF UK v Praze (2. - 4. 10. 2003)*. České Budějovice: T. Halama, 2005, edice Sborník Katolické teologické fakulty univerzity Karlovy. Dějiny umění - historie 1. ISBN 80-903600-0-9

KUTHAN, Jiří. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců, Díl první - Král a šlechta*. Praha: Togga, 2010. ISBN 978-80-7308-313-7.

MACEK, Josef. *Česká středověká šlechta*, edice Historické myšlení; sv. 2. Vyd. 1., Praha: Argo 1997. ISBN 80-7203-045-0.

MACEK, Josef. *Jagellonský věk v Českých zemích, 1-2: 1471-1526*. Svazek první: 1. Hospodářská základna a královská moc, 2. Šlechta. Vyd. 2., Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0895-0.

MACEK, Josef. *Jagellonský věk v Českých zemích, 3-4: 1471-1526*. Svazek druhý: 3. Města-venkovský lid, 4. Národnostní otázka. Vyd. 2., Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0976-0.

MACEK, Josef. *Tři ženy krále Vladislava*, edice Kolumbus, sv. 123. Praha: Mladá fronta, 1991. ISBN 80-204-0232-2.

MACEK, Josef. *Víra a zbožnost jagellonského věku*, edice Každodenní život, sv. 9., Vyd. x., Praha: Argo, 2001. ISBN 80-7203-265-8.

MALÝ, Karel, PÁNEK, Jaroslav (eds.).
Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619): sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7. - 8. prosince 2000 v Praze. Praha: Historický ústav AV České republiky, 2001. ISBN 80-7286-035-6.

MARTINOVSKÝ, Ivan, KREUTZ, Petr. (eds.).
Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a zřízení o ručnicích). Vyd. 1., Praha: Scriptorum, 2007. ISBN 978-80-86197-91-3.

ŠMAHEL, František. *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje*, edice Česká historie; sv. 9. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-468-8.

ŽUPANIČ, J., FIALA, M., STELLNER, F. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*. Vyd. 1., Praha: A. Skřivan ml., 2001. ISBN 80-86493-00-8.

7 RESUMÉ

This Bachelor thesis is concerned with Vladislav Jagellon and his era and is divided into five chapters. The main intention of this work consists in account of the most important events during the reign of Vladislav Jagellon in the Czech lands in 1471–1506.

First chapter gives a review of the social structure and economic circumstances of late medieval age in The Lands of the Bohemian Crown, as well as the complex religious aspect is discussed. Chapter called *The Czech King Vladislav Jagellon* chronologically describes the govern of the first Jagellon in the Czech lands. It depicts how he gets the St. Wenceslas Crown and which problems he has to deal with after he has taken over the government in the disunited kingdom. It illuminates how he tries to defeat his long-time rival Matthias Corvinus, who rules the lands of Moravia, Silesia and the Lusatias. Likewise the importance of internal political and devotional conflicts is described. Afterwards, attention is given to the crucial point - year 1490 - when Vladislav became the king of Hungary and permanently resettled in the king's castle in Buda but also integrated the crown lands back together. The final part of this chapter is aimed to the matter of Vladislaus succession.

The chapter called *Vladislav Jagellon the "estates" king* gives a brief overview of how the first Czech codification of the Common Law of the Land which is well known as "Vladislaus Constitution" was created.

Final chapter is focused on *Cultural contribution of Vladislav Jagellon* and the Vladislaus gothic in the Czech lands is characterized. The most important monuments are brought to the attention, among them the "Vladislaus Hall" in Old Royal Palace at the Prague Castle is particularly magnificent. Above all, the significance and purpose of royal representation in architecture is interpreted.

This Bachelor thesis should explain in which way the king Vladislav Jagellon influenced the politics and situation in the Czech Kingdom at the fall of middle age. It should present the period of Vladislav Jagellon's reign in the Czech kingdom with all its specifics and changes in the state governmental organs and clarify how the king's majesty went through series of modifications and which consequences it brought to the home as well as international politics of the Czech lands afterwards.

8 PŘÍLOHY

8.1 Příloha č. 1 – VLADISLAV JAGELLONSKÝ

Obrázek 1: Detail portrétu Vladislava Jagellonského Svatováclavská kaple chrámu sv. Víta.

Zdroj: FAJT, J. (ed.). *Europa Jagellonica*, s. 52.

Obrázek 2: Votivní obraz Vladislava Jagellonského, krále českého a uherského, s dětmi Annou a Ludvíkem. (Bernard Strigel, 1515)

Zdroj: FAJT, J. (ed.). *Europa Jagellonica*, s. 61.

Na obraze je znázorněn Vladislav Jagellonský v „idealizované, mladistvé“ podobě po boku svatořečeného uherského krále Ladislava. V pozadí jsou jeho děti Anna a Ludvík. Obraz Strigelovi zřejmě zadal sám Vladislav při svém pobytu ve Vídni roku 1515. Je to jediná dosud známá malířská zakázka pro Vladislava Jagellonského.²²³

²²³ FAJT, J. (ed.). *Europa Jagellonica*, s. 60.

Obrázek 3: Vítězný oblouk pro hrobku císaře Maxmiliána I. - dřevorez. (Albrecht Dürer, 1515)

Zdroj: FAJT, J. (ed.). *Europa Jagellonica*, s. 85.

Část jednoho z nejvýznamnějších děl evropské grafiky od Albrechta Dürera, jež je tvořena 198 listy. Ztvárňuje Vladislava Jagellonského (ve středu listu), držícího své děti Annu a Ludvíka, vlevo stojí císař Maxmilián I. a napravo Vladislavův bratr, polský král Zikmund. Na nápisu u grafiky stojí: „Z Uher, Čech a polska přijeli vzácní, důstojně vystupující králové k němu do jeho vlastní země, takže se seznámil s velkou kázní a ctí, byly uzavřeny nové sňatky a svazky, což křesťanstvo přineslo velké výhody.“²²⁴

²²⁴ FAJT, J. (ed.). *Europa Jagellonica*, s. 86.

8.2 Příloha č. 2 – PRAŠNÁ BRÁNA

Obrázek 4: Prašná brána.

Zdroj: Archiv autora.

Obrázek 5: Prašná brána. Detail s bustou Matěje Rejska, umístěnou nad průchodem na západním průčelí věže pod erbem Starého města pražského.²²⁵

Zdroj: Archiv autora.

---

²²⁵ KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 61–62.

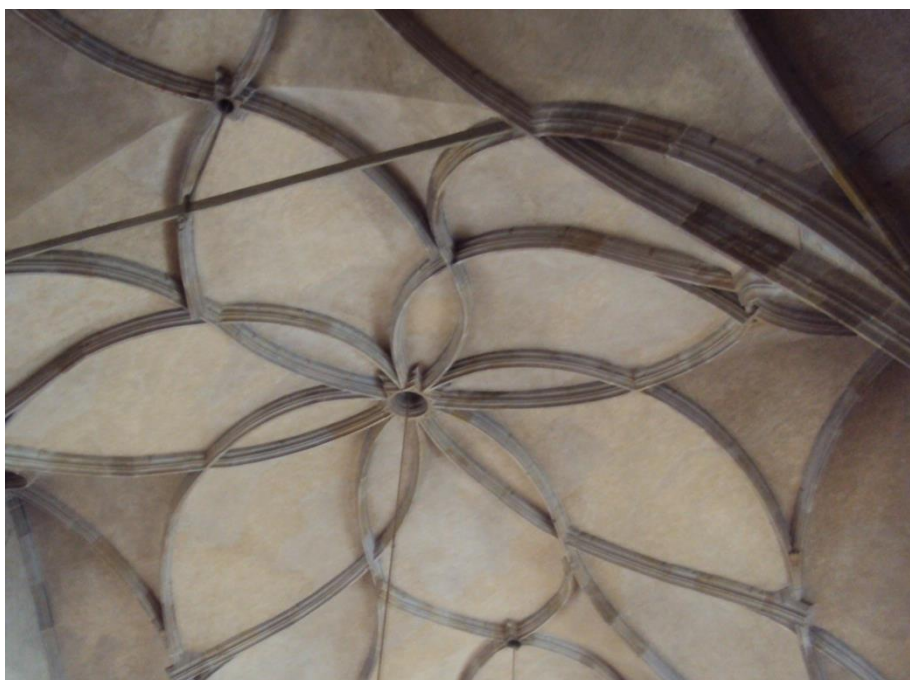
8.2 Příloha č. 3 – PRAŽSKÝ HRAD

Obrázek 7: Vladislavský sál.

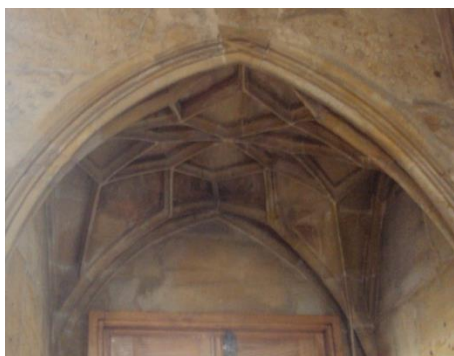
Zdroj: Archiv autora.

Obrázek 8: Vladislavský sál. Detail klenebního vzorce.

Zdroj: Archiv autora.

Obrázek 9: Vladislavský sál. Klenba okenního výklenku.

Zdroj: Archiv autora.

Obrázek 10: Vladislavský sál. Heraldické výzdoba východní stěny. Korunovaná vladislavská iniciála „W“ a erby království uherského a českého.

Zdroj: Archiv autora.

Uprostřed, pod vladislavským „W“ je uveden letopočet 1500, který ovšem není rokem dokončení sálu, jak je někdy milně uváděno, ale je spojen s vydáním Vladislavského zřízení zemského. Pod znakem Uherského království je číslice 10 a pod znakem českým 29. Obě tato čísla vyjadřují počet let, po něž byl Vladislav jagellonský králem těchto zemí právě do onoho roku 1500.²²⁶

²²⁶ KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 78.

Obrázek 11: Jezdecké schody.

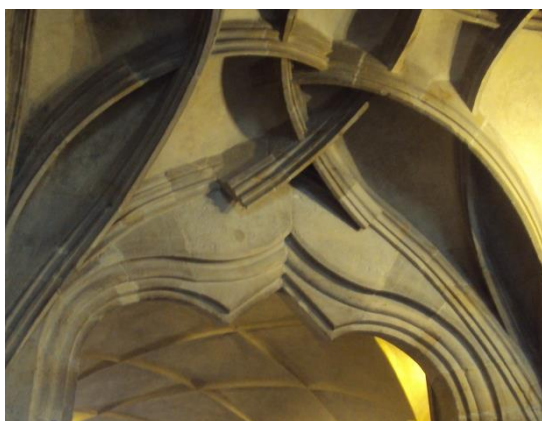
Zdroj: Archiv autora.

Obrázek 12: Jezdecké schody. Detail klenby.

Zdroj: Archiv autora.

Obrázek 13: Jezdecké schody. Detail klenby.

Zdroj: Archiv autora.

Obrázek 14: Jezdecké schody. Detail klenby.

Zdroj: Archiv autora.

Obrázek 15: Chrám sv. Víta, Královská oratoř.

Zdroj: Archiv autora.

Obrázek 16: Chrám sv. Víta, Královská oratoř. Detail - korunovaná iniciála „W“ umístěna na spodní části arkýře a detail rostlinného motivu.

Zdroj: Archiv autora.

Obrázek 17: Bazilika sv. Jiří. Detail tympanonu jižního portálu baziliky.

Zdroj: Archiv autora.

8.3 Příloha č. 4 – KUTNÁ HORA

Obrázek 18: „Rejskova“ Kamenná kašna.

Zdroj: Archiv autora.

Obrázek 19: „Rejskova“ Kamenná kašna. Detail.

Zdroj: Archiv autora.

Obrázek 20: Vlašský dvůr.

Zdroj: Archiv autora.

Obrázek 21: Hrádek. Detail pozdně gotického arkýře z let 1490–1504.

Zdroj: Archiv autora.

8.4 Příloha č. 5 – KÁJOV

Obrázek 22: Kostel Nanebevzetí P. Marie.

Zdroj: Archiv autora.

Svého času významný poutní kostel v jihočeském Kájově, který vznikl na místě husity poničeného svatostánku v době expanzivní stavební politiky Rožmberků za vlády Vladislava Jagellonského. Tento kostel je jednou z prvních rožmberských sakrálních staveb a rekonstrukcí, která nese příznačné rysy pozdně gotické architektury a je významná jako reprezentant rožmberské stavební kvality.²²⁷

²²⁷ KRATOCHVÍL, P. (ed.) *Velké dějiny země koruny české, tematická řada architektura*, s. 271–272 a KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 203–209.

Obrázek 23: Kostel Nanebevzetí P. Marie. Klenba presbyteria a oltář.

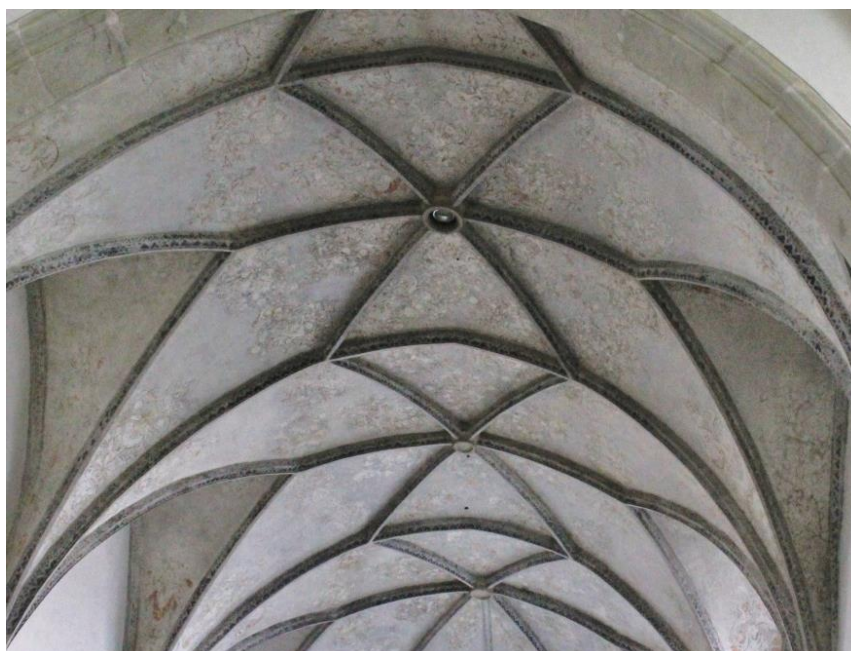
Zdroj: Archiv autora.

Obrázek 24: Kostel Nanebevzetí P. Marie. Asymetrická hvězdicová klenba tzv. „parléřovského typu“.²²⁸

Zdroj: Archiv autora.

Obrázek 25: Kostel Nanebevzetí P. Marie. Detail klenby.

Zdroj: Archiv autora.

²²⁸ KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 206.

Obr. č. 2: Kostel Nanebevzetí P. Marie. Detail s rožmberským erbem v místě náběhu klenby hlavního vstupního portálu.

Zdroj: Archiv autora.

Obr. č. 3: Kostel Nanebevzetí P. Marie. Detail repliky dveří hlavního vstupního portálu se znakem Českých Budějovic.

Zdroj: Archiv autora.

Obr. č. 4: Kostel Nanebevzetí P. Marie. Pamětní deska z roku 1493 s rožmberskou růží.

Zdroj: Archiv autora.

Podle desky, umístěné v kapli Smrti P. Marie, se v Kájově stavělo ještě v roce 1493, ačkoli jiné prameny uvádí, že stavba byla dokončena již roku 1485. Jistotu nemáme ani v případě zahájení stavby, uvádí se buď rok 1471, nebo 1474.²²⁹

²²⁹ KUTHAN, J. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, s. 203–204.